

ధర్మ పదేశము.

భాగవత భాగవత గానా యాగ కాలమున,

చిత్తార్థు నేరికట నరసింహాచార్యుచే

యెత్తి వాగ్వియలబడిన గద్యపద్యార్థకములను సీతీకథలు.

ప్రతి గ్రంథ భాగమున

మొదటికూర్పు.

గానమహేంద్రవరమున

శ్రీ మనోరమా ముద్రాక్షరశాలయందు,

ముద్రింపించి ప్రకటింపబడియె.

1919.

6
41

FOREWORD.

I have carefully read through the book of select moral tales from the famous sacred books, Bharata, Bhagavata and Ramayana, published by M. R. Ry. Ch. V. Narasimha Row under the name of "Dharmopadesam".

It contains many stories designed to inculcate piety, loyalty, self sacrifice and other virtues, which are essential for the upbuilding of a stainless life. Each story has been prefaced with a foreword setting forth in simple prose the context, the substance and the moral which it conveys, with a view to enable the student easily to understand the poem. There can be no doubt that the above method is calculated to encourage the student to read the poem for himself, to gather its purport and to derive pleasure thereby. Moreover, the lives of the authors are also briefly set out.

I am of opinion that this book can be prescribed as a text book for the IVth, Vth or VIth Forms, containing as it does, excellent samples of the poetry of the standard authors.

Rajahmundry, } (Sd). V. SUBBARAYUDU,
10-8-1919 } *Telugu pandit in the Arts College,*

RAJAHMUNDRY.

ఉపోద్ఘాతము.

—:0:—

సప్రసిద్ధపవిత్రగ్రంథము లయినభారతభాగవతరామాయణము లలోని నీతిహాథకము లయినకథపట్టులనుండి యెత్తి వేటుగా ముద్రింపించి తాము ప్రకటించినధర్మోపదేశ మనుగ్రంథము మ॥రా॥శ్రీ చిత్రపు వేంకటనరసింహారావుగారు నా కందఁజేయుఁగా దానిని సావధానముగ సాంక్షిముగఁ జదివితినని.

ఇందు దైవభక్తి, రాజభక్తి, స్వార్థత్యాగము మొదలుగా మానవులు నిష్కళంక మైనదేహయాత్ర చేయుటకు నావశ్యకము లగువిషయములు పెక్కులు చేర్పఁబడి యున్నవి. ప్రైగ్రంథములయందలి యాచూఘట్టములనుండి యెత్తి కూర్చినపద్యములలోనియంశముల సులభముగా విద్యార్థులు గ్రహించుట తత్తత్కథాసందర్భములును, బద్ధభావములును సంగ్రహముగా నాయావిషయములకు మొదట వచనరూపముగా వ్రాసి యందలిసారాంశములతోఁగూడ నీపుస్తకమునఁ జెలిపి యున్నారు. ఈమార్గము విద్యార్థులు పద్యములు చదివి భావము జెలిసికొని యానందించుటకుఁ బోత్యాహకరముగా నుండు నని చెప్పుటకు సందేహ మేమియు లేదు. ముఖ్యము నీపాత్రమునఁ జేర్పఁబడిన విషయములు రచించినకవులచరిత్రములుఁ గూడ గొంతవఱకు సంగ్రహముగా నిందు గానవచ్చుచున్నవి. మహాకవులకవిత్వమాధుర్యమును జవిచూపగలయీగ్రంథము పాఠశాలలలోని 4, 5, 6 షారములలో దేని కయినను బఠనీయముగా నేర్పఱుపఁబడుట కర్హముగా నుండు నని నాయభిప్రాయము.

10—8—19.
రాజమహేంద్రవరము.

వజ్రాది సుబ్బారాయణుడు,
రాజమహేంద్రవరరాజకీయకళాశాలాంధ్ర
పండితులు.

విజ్ఞాపనము.

—:(0):—

ఈ గ్రంథ మున్నతపాఠశాలావిద్యార్థులకుఁ బఠనీయగ్రంథముగా నుండఁ దగినట్లు ప్రచుత్తించి కూర్చఁబడినది. భారతభాగవతరామాయాప్రమాణగ్రంథములనుండిమాత్రమే యిందలి నీతిబోధకమైనకథలు గ్రహించఁబడినవి. ఈపుస్తకపఠనమువలన దైవభక్తియు, రాజభక్తియు గలిగి, పెద్దలవల్లన, తోడిబాలురయెడలను, నిలిదండ్రులయెడలను, భ్రాతృవ్యమునెడలను, బంధుమిత్రాదులయెడలను, విశేషించి నిరుపేదలై సన్నేహితులయెడలను,యెట్లునడుచుకొనవలయునో బాలురుగ్రహించగలుగుదు రని సూచాశయము. నీనిని మ॥ రా॥ శ్రీ శ్రీరామాముకుని లక్ష్మీస్థపహ జగన్నాథాచార్యులుగారు వాఙ్మోహనమువచిచేసినకవిత్రాసిరామదయచేసిరి. వారసహాయమేలేకయుండినచో నే నీగ్రంథమును పఠునై దుదినముల కాలములోపల వ్రాయించి యద్దుపని పూర్తి చేయిలేకపోయియుందు ననుటకు సందేహము లేదు. నేకోరినకవిత్రాసిరామాచార్యలో బాలుర కత్యవసరమయిన భాగములన్నియు నిందు బొందుపఱచిరి. ఒక్కరామాయాముఖానిభాగములనుమాత్రము గ్రహించి వ్రాయుటకే నాకుఁ జాలకాలము పట్టియుండును. భారతభాగవతములయందలి విషయములుగూడ నేరుబలో నేను వాఙ్మోహనవచిచేసిన నియమముల ననుసరించి నీతిబోధకమగు కథలనేరి బొందుపఱచి మతియు,పాఠకులకు సుబోధకమగునట్లు కథాసందర్భములను కథాంశములను అందలి నీతులనునేను కోరినకవిత్రాసి వ్రాయించి వాడుకయచేసిరి. వీ రెండవక వే శనక పా శనక యీపదునై దుదినములు మాముద్రాక్షరశాలకువచ్చి యీగ్రంథము నింతస్వల్పకాలములోఁ బూర్తియగుటకు నా కెంతయుఁ బోడ్పడిరి. వారికి నాహృదయపూర్వకవందనముల సన్నిధి మున్నాఁడను.

బాలుర కత్యంతోపయుక్తము లగుపుర కములను వ్రాయనంది
యినాడుమ మేము కొన్నిపుర కములను బ్రకటించితిమి. ఇప్పటి కిదియె
కడపటిది.

పఠనీయగ్రంథనిర్ణయకర్తలు మాకుఁ జేయూత యొసంగి
ప్రోత్సాహపఱతురేని యుక్తికాగితిములకరపుకాలములో నె న మాయు
వ్యమ ముద్రాకాలములోనే కొనసాగఁ గలదు.

ఇందు నుద్దీంపబడిన మూడుబొమ్మలు మాకు యన్.
గున్నేశ్వరరావు బ్రదర్సువాహు ముద్రించుకొనుట కొనంగిది గాన వారికి
మేము కృతజ్ఞులము.

ఇట్లు

6—3—1919.

రాజమహేంద్రవరము

బుధజనవిధేయుడు,

చిత్తపు వేంకటాచార్యహారావు

వి స్మ ర ము.

అద్యులాదా !

రాజమహేంద్రవరపురవ్యాప్తప్రభులగు మహారాజశ్రీ చిత్రపు
నేంకటనరసింహారావుపంతులుగా రాజ శుభదినంబున తమసాన్నిధ్యంబు
సకు సన్ను సగౌరవంబుగ రప్పించి "ఆచార్యవర్యా! ఋషిప్రోక్షములగు,
భారత, భాగవత, రామాయణములయందుగల ధర్మములు ప్రపంచకోప
యోగములయి, సకలజనులకును ఉన్నతసాతశాలావిద్యార్థులకును సడవడి
కలు చక్కజేయుచు పెక్కులుగలుపు. గ్రంథములు సాంగోపాంగముగా
సధ్యయసముం జేసినగాని సులభముగా సలవడకయున్నవి గావున కాలోప
యోగములయినధర్మము లీగ్రంథములయందుఁ జక్కఁగఁబరిశీలించి, ఏధ
ర్మమున కాధర్మము వేఱు, వేఱుగా నీతిబోధకమగు సందర్భములు క్లుప్త
పఱచి తొలుత కథానూపమును, పిదప సంతుకు సంబంధించిన ఫలి
తార్థమును, (నీతి) కరతలామలకముగా బోధమగునటుల నేర్పఱచి,
గ్రంథస్థములు గద్యపద్యాత్మకములు నయినకథల సత్యంతోపయుక్త
ముగానుబోధమగునటుల నెన్నికనేసి వ్రాయవలయునని నాకాజ్ఞయొసంగ,
తదనుజ్ఞానుసారము నే నామోదించి సులభశైలిని నాయభిప్రాయము
లతో ధర్మోపదేశ మనుసేర ప్రథమభాగముగా నీగ్రంథము వ్రాసి
వారికి సమర్పించితిని. కావున మహనీయు లగుపెద్దలు ఇందలి ధర్మము
లను స్వీకరించి ప్రమాదవశమువలన సంభవమగు దోషములను మన్నిం
చెదరని వినయపూర్వకముగాఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను. మఱియు నిట్టి
ధర్మంబులను వెల్లడిచేయు పురాణాంతర్గతము లయినగాథలను, లోకోప
కారార్థమయి బయల్పఱచుటకు కవివరులకుఁ బ్రోత్సాహమొసంగి విశేష

ధనంబులచే వాని నాదరించుతలంపు గలిగి అంధ్రలోకంబునకు శాశ్వత
మగు నుపకార మొసంగు విద్యాభిమాను లగుశ్రీవంతులువారిని సర్వ
శ్వరుడు ఆయుగారోగ్యైశ్వర్యాదిసంపదలతోడను, పుణ్యపాత్రాభి
వృద్ధితోడను వర్ణింతుటకు సర్వదా కృపజూచి రక్షించుచుండుగాక.

ఇట్లు బుధజనవిధేయుడు,

శ్రీమాం ముడుంబ లక్ష్మీసృసింహాదగన్న భాచార్యస్వామి

10—3—19

నన్నయభట్టు

ఇకఁడు ముద్దలగోత్రజాతుఁ డగువైదిక బ్రాహ్మ యుడు. వేదానినాటి వాఁడు. వేదాధ్యయనసంపన్నుఁ డయి సంస్కృతాంధభాషలయం దన మానసాంశిత్యము గలిగి రాజరాజనరేంద్రునియూహ్లాసపండితుడై యుండెను. ఇతఁడు శ్రీ. శ. 1023 వ సంవత్సరప్రాంతము మొదలు కొని యున్నవాఁడు. రాజరాజనరేంద్రునిచే నియమింపఁబడి భారతము నాంధ్రీకరించుటకుఁ బూని ఆదిపర్వమును సభాపర్వమును ఆరణ్యపర్వ మును దెనిఁగించిన ట్లాశ్వాసాంతగద్యములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కాని నాల్గవ యాశ్వాసముతో సహుషప్రశ్నములకు ధర్మరాజు ప్రత్యుత్త రము లిచ్చుట యను కథఁబట్టున “శారదరాత్ను” లనుపద్యముచివర ‘నన్నయభట్టు కవిత్యము సంపూర్ణము. ఇక్కడనుండి యట్టాప్రగడ కవిత్యము’ అనియును ఆరణ్యపర్వము 7-డవ యాశ్వాసము చివర

“సీ. భవ్యచరిత్రుఁ డాపస్తంబసూత్రుండు

శ్రీవిత్తిగోత్రుండు శివపదాబ్జ

సంకతిధ్యానసంస క్తచిత్తుండుఁచూర

నార్యునకును జోతిమాంకికకును

సందనుం డింఁ బాకనాటిలో నీలకం

శేష్వరస్థాప మై యెనక మెరలగు

గుడ్లూరు నెలపుగ గుణగరిషత నొప్పు

ధన్యుండు ధర్మైకతత్పరాత్ముఁ

తే. డెట్టనార్యుండు సకలలోకై కవిదితుఁ

డయిననన్నయభట్టమహాకవిండు

సరససారస్వతాంశప్రత సి దన్నుఁ

జెందుటయు సాధుజనహర్ష సిద్ధిఁ గోరి.

క. భీరవిచారుడు తత్కవి

తా కీతియుఁ గొంత దోఁసఁ దద్రచనయ కా

నారణ్యపర్యశేషము

పూరించె గవీంద్రకర్ణపుటపేయముగాఁ.

అనియును భారతగ్రంథములందుఁ గానఁబడుచుండుటచేత నిందలి తత్వము పండితు లింకను విమర్శించి నిగ్గు దేల్పవలసినదిగాఁ దోచుచున్నది. ఈభారతరచనయందీతఁడు తనకు నారాయణభట్టనువిద్వాంసుఁడు నహాయముగాఁ నుండెనని వ్రాసికొన్నాఁడు. ఇతనిది మృదువైన సులభశైలి. కవిత్వము ద్రాక్షోపాకమును మిక్కిలి రసవంతమునైనదై రెండువంతులు సంస్కృతపదములు నొకవంతు తెలుఁగుపదములు గలిగియుండును. ఇతఁ డాంధ్రశబ్దచింతామణి యనులాక్షణికగ్రంథము నొకదానినిగూడఁ చేసి నని చెప్పుదురుగాని దానిపత్యమింకను విచారణీయము. కాని, యితనికి వాగనుశాసనము డనునిరుపవచ్చియుండుటచే నీతఁ డాగ్రంథమును రచించెననియె కొందఁ టాహింతురు. ఈతఁడు తనకాలమును సీరాణ్యపేంద్రవరముననే గడపి యిక్కడనే మహాభారతము నాంధ్రీకరింప వైదలుపెట్టి యాంధ్రలోకమునకువన్నెదెచ్చెను.

తిక్కన సోమయజ్ఞి.

ఇతఁడు మంత్రిభాస్కరునిమనుమఁడు. గుంటూరునకు దండనాథుఁడుగా నుండినకోమ్మనామాత్యునిపుత్రుఁడు. ఆపస్తంభసూత్రుఁడు. గౌతమగోత్రుఁడు. నన్నయభట్టారకున కించుమించుగా రెండువందల సంవత్సరములకురువాత ననఁగా క్రీ. శ. 1200-1257 సంవత్సరముల

మధ్యమున నుండినవాడు. మనుమసిద్ధిరాజకడ మంత్రియు గవియు నై
 విఖ్యాతి గాంచెను. ఇతడు తోలుత నిర్వచనోత్తరరామాయణమును
 రచించెను. అప్పటికి యజ్ఞము చేసియుండలేదు. యజ్ఞము చేసిపిదప
 భారతము నాంధ్రీకరింపఁబూని విరాటపర్వము మొదలుకొని కడవఱకును
 రచించెను. తిక్కనకవిత్వము ద్రాక్షపాకమై మిక్కిలి రసవంతముగా
 నుండును. ఈతనికవిత్వమునందు వ్యర్థపదములు గానరావు. ఈతనికవి
 త్వముతో సమానముగాఁగాని దానిని మించుచట్లుగాని కవిత్వము
 చెప్పఁగలిగినవారు నేటివఱకు కొక్కరును గనంబడరు. లోకోత్పలతోఁ
 గూడి జాతీయముగా నుండుపదలాలిత్యము యుక్తిబాహుళ్యము అర్థ
 గౌరవము రచనాచమత్కృతి శయ్యావిశేషము కల్పనాకౌశలము సన్న్య
 లకు రావు. కావుననే యీతనిని కవిబ్రహ్మ యని కవీశ్వరు లందఱును
 వాఁకును చుండిరి.

అత్రోప్పగడ.

ఈకవి నియోగిబ్రాహ్మణుడు. ఇంటిపేరు చెదలవాడవారు. నెల్లూరిమండలములోనికందుకూరితాలూకాలోనిగుడ్లూరు నివాస్థలము. తండ్రి సూరన్న. తల్లిపోతమ్మ. శ్రీవత్సగోతుడు. ఇతడు తిక్కనసామ
 యానికి రమారమి యేబది సంవత్సరములతరువాత నుండినవాడు. ఈతనికాలమువఱకు సన్నయభట్టు విడిచిన యారణ్యవర్వశేషము తెని
 గింపఁబడక భారతము కొంతవడియుండుటఁ జూచి యితడు దానిని తెనిగింపనెంచియు తనపేరిటనాంధ్రీకరించినచో సన్నయభట్టారకునకుఁ
 బోలెఁ దనకు నేదోకీడు మూడు నని భయపడి రాజరాజనరేంద్రున
 కంకితముగా సన్నయభట్టుపేరుతోనే రచించెనని చరిత్రకారులు
 వ్రాసి యున్నారు. సన్నయభట్టు మూడు వర్షములు మగిలినట్లు

తిక్కన సోమయాశి విరాటపర్వాదియందు వ్రాసియుండుటచేత చరిత్ర
కారులు వ్రాసినవిషయ మింకను విమర్శింపవలసినది గా నున్నది. ఈతని
తైలి మృదుమధుర మై కదలేపాకముగా తిక్కనకవిత్వమును బోలి
యుండును. సంస్కృతపదములను తెలుగుపదములను సమానముగా
వాచినవాడు. ఈతఁడు చేసినయితరగ్రంథములు రామాయణము, హరి
వంశము, లక్ష్మీస్వసంహృతరాణము.

య మైరపో రాజు

ఈకవి యాఱువేలనియోగి. శ్రీ. శ. 1400వ సంవత్సరప్రాంతమున
జన్మించెను. శ్రీరామభద్రుడు స్వప్నంబులో బాడనూపి తన కంకితముగా
భాగవతము నాంధ్రీకరింపు మని నియమించుటచేత తా నీగ్రంథమును
తెనిగించినట్లు పోతన్నయే వ్రాసికొన్నాడు. ఇతని విరచిత మైన
భాగవతము విశేషభాగము సరింపగా గంగరాజు పంచమస్కంధమును
షష్ఠస్కంధము నేర్పూరిసిగసయు ఏకాదశద్వాదశస్కంధములను
వేలిగందల నారయయు పూరించిరి. పోతన ధనికుడు గాకయు రాజుల
నాశ్రయింపకయే కృషికర్మచే గాలము గడపుకొనెను. ఇతనికవిత్వము
భక్తిరసప్రధాన మయినది. పదలాలిత్వము గలదై యమకాదిశబ్దాలం
కారభూయిష్టము శ్రావ్యముగా నుండును. భగవద్గుణవర్ణనాదులు వచ్చి
నపుడు అసభక్తి తేటపడునట్లు స్వకపోలకల్పితవర్ణనలను గూర్చియు
విష్ణుపురాణాదులలోనిమఱికొన్ని కథలను జేర్చియు గ్రంథమును బెంచి
వ్రాసెను. భాగవతములో శివదూషణమును విశేషముగాఁ జేసియుండుట
చేత దత్తావహనిహాగార్థమయి యితఁడు వీరభద్రవిజయ మనుగ్రంథ
మును రచించె నని కొందఱు చెప్పుదురుగాని యది వివాదాస్పదము.
ఇతఁడు దాదాపు డెబ్బదియెడుసంవత్సరములు జీవించెను. ఇతనికి శ్రీనాథ

కవి బావమఱిది. ఇరువురు నేక కాలమునారే. పోతన శ్రీనాథునికంటెను నిరువదిముప్పదేండ్లు చిన్నవాడు.

భాస్కరుడు.

— :0: —

ఈతఁ డాఱువేలనియోగి. ఆపస్తంభసూత్రుడు. హరితనగఁ
త్రుడు. కొండవి దీతని కునికిపట్టు. ఈతఁడు రాజాస్థానముల మిక్కిలి
గౌరవమందినసుప్రసిద్ధమహాకవి. శ్రీ.శ. 1330 వ సంవత్సరప్రాంతమున
రామాయణము తెలిగింది గూంధ్రలోకోపకృతిఁ గావించెను. ఈతని
వలననే దీనికి భాస్కరరామాయణ మన్న పేరు వచ్చిపది. ఈతఁ డీరా
మాయణములో నారణ్యకాండమును యుద్ధకాండములోఁ గొంతభాగ
మును మాత్రము రచియించి నొక్కింతభాగములో బాలగిష్కింధాసుండ
రకాండములను దనపుత్రుఁ డగువల్లికార్జునభట్టుచేతను, అయోధ్యా
కాండమును నానియ్యఁ డగుకుమారరుద్రచేపునిచేతను నాంధ్రీకరింపిం
చెను. యుద్ధకాండములోఁ గుదిబాగియు భాస్కరునిమిత్రుఁ డగు
సయ్యలార్జునుడగుచెను. శీఘ్రముగాసాంతముచేయనలె సనికోరుట
చేసి పట్టు తనకుమారుఁడుమొదలగువారిచేత వ్రాయించెనని ప్రతీతి.
ఈరామాయణము సాహితీమారతి కంకితముచేయఁబడినది. సాహితీ
మారఁడు గుఱ్ఱపువాఁ డని చెప్పెడికథ కేవలము కల్పితము.
సాహితీమారఁడు యుద్ధరాజకోమారుడు. రెడ్డివంశపురాజు. ఇతఁడు
ద్వితీయప్రతాపరుద్రునికాలములో నాతనియశస్వినేనాధ్యక్షుడుగానుండి
తద్రాజ్యము తురుష్కాక్రాంత మైనయనంతరమువ్యతిరేకుఁ డయి
యొక చేతపాలకుఁ డయ్యెను. పయ్యననుడివిసకుమారరుద్రచేపుఁ డితని
కుమారుండీ.

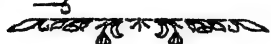
విషయసూచిక.

నెం.	పేజీ.	విషయము
1.	1	ఉద్దేశము.
2.	1—6	రాష్ట్రముల కర్తవ్యములు.
3.	6—8	ఉత్తరాగ్రహ సంతకము.
4.	8—12	పరిశీలనాపాఠము.
5.	13—15	శాంతిని పరిరక్షించుట.
6.	15—18	రంగులపాఠము.
7.	18—34	కుచేలోపాఖ్యానము.
8.	34—46	భీష్మము—సామంత్యగ్రహణము.
9.	46—49	ద్రోణుడు ద్రుపదుని దశశిష్యుల బరీక్షించుట.
10.	49—59	ధర్మవ్యాధుడు.
11.	59—72	హోమములు.
12.	72—77	హంసకాయోపాఖ్యానము.
13.	78—84	శరణాగతిరక్షణసూక్తము.
14.	85—93	నాశిజంఘునిచరిత్రము.
15.	93—95	భీష్మము శ్రీకృష్ణునిస్తుతింపుట.
16.	95—129	విద్యావాక్యపరిపాలనము.
17.	130—134	శ్రీరామపట్నాభిషేకము.
18.	135	రాజధాని.

ధర్మ పదేశము.

దైవపార్థవ.

ఉ. శ్రీ యన గారి నాఁ బరగుచెల్వలచిత్తము పల్లవింప భ
ద్రాయితము. యై హరిహరం బగురూపము దాల్చి విష్ణురూ
పాయ నమశ్శివాయ యని పల్కెడుభక్తజనంబు నైదిక
ధ్యాయిత కిచ్చ మెచ్చుపరతత్వముఁ గొల్చెద నిష్టసిద్ధికిన్. (తిక్కన)

గీ. నీదునిట్టూర్పుగాడుంబు నిగమపంక్తి
ప్రణవమంత్రాక్షరము నీకు భద్రపతి
విలయకాలంబు నీనిద్ర విశ్వమునకు
నీప్రసాదంబు యుపయంబు నిఖిలమునకు. (హరవిలాసము)

గీ. కలమ లే దనురెండుపక్షములనడుమఁ
జెంది నర్వంబుఁ బాడగాఁ జేయుచున్న
యట్టి నిత్యస్వరూపంబు నాత్మయందు
నిలిపి నదృష్టి నతత్వంబు వలెతు నేను. (నాసిష్ఠరామాయణము)

క. ఆకారము గల వనియు ని
రాకారం బనియు శూన్య మగుజనమతముల్
సాక్షక సంవిద్రూపు ని
రాకారము నైతరూప్య పరుసంసృతుల్.

రాష్ట్రజనులు కర్వధర్మములు.

కథాసందర్భము.

కారవసాంపదయుద్ధానంతరమున శరత్తుగతుండును గురువృద్ధుండును నగు
భీష్మకౌర్వ ధర్మతనయుం డేదెంచి రాజధర్మాదినీతుల ననుగ్రహించి చెప్పవలయు
నని జేడిన భీష్మంకు రాష్ట్రజనుల కర్వంబు లగుధర్మంబులు కొన్నిటిని దలిపెను.

ధర్మోపదేశము.

సీతి.

అధర్మములయందు సర్వదా జనులు రాజానెవ నెట్లు ప్రవర్తించవలయునో
భీష్ముడు ధర్మరాజుతో జెప్పెను. అందుండి కొన్ని పద్యము లిం దుదహరించు
బడివని. రాజు శేకపోవుటవలనఁ గలిగెడుసర్వములు కూడ నీనివలనఁ బలిసి
కొనఁ గలను.

సీ. రాజు స్తుత్యమగుభాగ్యిష్టు సభిషిక్తిఁ

గావించుకొని యెల్లకార్యములును

దన్యుఖంబునఁ జెల్లఁ దద్దయు సుఖ ముండఁ

బడయుదు రొకఁడు భూపాలనలు

నేని లే కున్న చుక్కెప్పిటులై జను

లయ్యోన్మదారథనాశహరణ

మాచరింతును మీలయట్టల బలనంతు

లల్పులఁ దమకు నాహారములుగఁ

నే. గొండుని భూపతి లేకున్న మండ్రో జను

లనిప కృషి నేయుటయును బేహార మాడు

టయును గోరట. గావించుటయును మొదలు

గాఁగ బ్రదికెడు తెరువులు గాసిగావె.

వ. వినము.

సీ. జను లొక్కరితోఁ దొల్లి సమయంబు దమలోనఁ

జేసికూర్చియు ముచ్చిమియు అంతు

పైఁపక యట్టిదుర్జను నందఱును గూడి

శాసించువారుగాఁ జాలి తమకు

సనివతియుగ నొరు నానపడకయుండి

పడవడి బహుకారములఁ జిక్కు-

వడిన విషణ్ణులై బ్రహ్మ గానఁగఁ జోయి
మాకు రక్షకుఁడుగ మహిమఁ జొకఁడు

తే. వలయు గూపింపు మాతని గొలిచి బ్రతుకు
వార మనుటయు నజుఁడును వారివలని
కరుణ మనువు నిరూపించె నరు లసత్య
చోతు లని పాలనమునకుఁ జొరఁడ యతఁడు.

ప. చొర కున్న నజ్ఞనంబు లమృహత్మునితో నీకుం బుయిల్లోడ నేల
ప్రజలచేతఁ బశువులయందును బసిండిని నేబది యగునంశంబును
ధాన్యంబున దశమభాగంబును భండారంబుగాఁ బుచ్చికొని శస్త్రోప
జీవుల నెల్ల నీవారిం జేసికొని బలవంతుండవై ముప్పనిగహాశిష్టప్రతి
స్థాపనం బాచరింపు మే మందఱియు ననునరించి నీవునువు సేయంగల
వార మధర్మవర్తములు నీచేతం జెకువారు ధర్మవర్తములు సేసిన
ధర్మంబున నాటవసాలు నిన్నుం జేరం గిలయదిగా నొపంబడితి మిం
ద్రుండు దేవతల రక్షించుమాక్కి మమ్ము రక్షించుకొని సుఖం
బుండు మనుటయు.

క. అతఁ డొడఁబడి యత్తైటఁగున
నతిబలవంతుఁ డయి నీతి నంచిత మగుచు
ద్ధతివిక్రమముఁ దగి నీ
క్షీతిఁ బాలించె సుఖులై రశేషజనములున్.

చ. కావున మేలు సేయదే జగజ్జనకోటికి రాజనాజ్ఞమిం
బోవుట గూతనిం దగినపూజలఁ దృప్తిని జేత దేవసం
భావనఁ గొల్వితం దొకటఁ బాడి దొటంగింప సైచు పెట్లు సం
భావితం జేయఁగా నతనిపం పొనరింతురు మ్రొక్కి శత్రులున్.

క. తనవారు పెద్ద సేయని
మనుజులు సరాతిజనులు మదిని సరకుఁగార్.

గౌన రది భూప్రజ కొప్పదు

విను కాపునఁ బతికిఁ బ్రజలు వెఱచుట యొప్పున్.

తే. వాహనాననశయ్యానివాసములును

భోజ్యగంధమాల్యాంబరభూషణములు

గుప్తియును సరపతికి నెక్కుడుగ వలయు

సనుతలంపుతో మనుట భూజనులగుణము.

చ. అతఁడును మందహాససహితాలపనంబును సత్యభాషణ

వ్రతమును సంవిభాగనిరవద్యతయు సమభావముం గృత

జ్ఞతయు కితేంద్రియత్వముఁ బ్రసాదఫలంబును గల్గి భూమికిం

బిత్తసముఁ జై విరోధిజనభీషణసారత నొప్పుఁ బెంపగున్.

వ. అనుటయుం గాంతేయాగ్రజండు వనుష్యుల కెల్ల రాజనిహియును

దైవంబునుం గా విప్రులు సెప్పి రట్లగుట యేమిటనో యని యుండుడు

సది మీవలనం బ్రస్తుటంబు గా వింటి నని పలికిన గాంగేయుం

డింకనుం జెప్పెదఁ దొల్లి వసుమనుం డనుమానవేంద్రుడు నీవపోలె

వితర్కించి బృహస్పతి నడిగిన సతం డననికిఁ జెప్పినభంగి మాక

ర్నింపు మని యిట్లనియె.

తే. లోకములు లోకధర్మంబులును నృపాల

రాజమూలముల్ రాజవిరహిత మైన

పుడవిఃజనులకు నింకినమడుపులోని

జలచరంబులు పడుపాటు సంభవిల్లు.

క. తరణిశశాంకులతేజ

స్ఫురణము లేకున్నయట్ల భూజనములు ని

ర్భరదురితతఁ జేడ్చుదురు

సరపాలక విహితపాలనము లేకున్నన్.

క. తనభన మిది యని యూతిడి

మనఁ బరిణయమీమాదియైన మహితోత్సవమున

గొనియాడ నెవ్వరికి వ

చ్చునె జనపాలుండు లేనిచో నిర్భయతన్.

గీ. విభుడు లేకున్న జనములు సభయహృదయు

లగుచు హాహానినాదంబు లడరఁ దల్ల

డిల్లుదురు రాజు లేమియ యెల్లవారు

లేమి కల్మియ కల్మి దుష్టేపరహిత.

క. యాగములును భోగములును

ద్యాగములును బహువిధములధర్మములు మహా

భాగా సరపతిరయే

యోగంబునఁజెల్లుఁ బ్రజకు నుల్లాసముగన్.

క. ఒకరునికి నలిగి యాతని

సకలహిరణ్యంబు రత్నసంచయమును బు

చ్చుకొనుం దనవలచినవా

నికి నిచ్చు ధనేశుఁ డండ్రు సృపు సట్టేతఱిన్.

తే. చారచక్షుఁడై కను నెల్లజగము నపుడు

సూర్యుఁ డండ్రు సరేంద్రు సకార్యకరులఁ

దునుము సయ్యెడ జముఁడు నాఁ జను సతండు

దేవతాత్మకుఁ డగుట సందియమె యశిష.

క. విను సృప సమ్రాట్టు విరా

ట్టనియెడుశబ్దములఁ బొగడు నాగమములు నె

ట్టన భూపాలకు ననిన స

తనిఁ దగ సర్పింపకుండఁ దగునె యొరులకున్.

క. నియతిమెయి నెవ్వఁ డింద్రియ

జయమును భక్తియును జిత్తసారము దృఢసం

క్రయతయుఁ గలిగి గొలుచు నృపు

నయసంపన్నుఁడగుఁ జేయు నధిపతి యతనిన్.

క. రాజునకుఁ బ్రజశరీరము

రాజు ప్రజకు నాత్మ గాన రాజుఁ బ్రజయున్

రాజోత్తమ యన్యోన్యవి

రాజీతులై యుండ వలయు రత్నార్చనలన్.

(శాంతిపర్వము.)

ఉత్తరాగర్భసంరక్షణము.

కథాసందర్భము.

మహాభారతము ధానంతరమున గురువ్రతుని డగునశ్వత్థామ లోకమంతయు నపాండవం బయ్యెడు మని యొక్క- దివ్యాత్మును బ్రయోగించెను. ఆదివ్యాత్ము ప్రియోగమున విభిమవ్యునిభార్యయు గర్భవతియు నగుమత్తర భయపడి ద్వారకా విగరంబున కేగవచ్చు శ్రీకృష్ణునియొద్దకు వచ్చి తన భయకాగణంబంతయు నామహా మహాన కఠింగించెను. ఆముదాత మంతయు విని నందనంపసుండు ద్రోణునంద నుండు ప్రియోగి చిన దివ్యాత్ముఁ యి చైష్ఠవతేజుంబున నిరర్థకమగునట్లుచేసి యుత్తరాగర్భుఁడైన పరీక్షిత్తుహారాజును గాపాడెను.

వ. వాసుదేవుండు వ్యాసప్రముఖభూసురపూజితం డయి యుద్ధవసాత్మ్య కులు గొలువ ద్వారకాగమనప్రయత్నంబునఁ బాండవుల వీడ్కోని రథారోహణంబు నేయునమయంబునం దత్తఃపమచు నుత్తర సను దెంచిల్లాల్యాణానాత్మకుం డైనహరి కిట్లనియె.

మ. ఇదె కాలానలతుల్య మైనవిశిఖం బేతెంచె దేవేక నే

డుదరాంతర్గతగర్భదాహమున కైయుగ్రిప్రభ వ్యచ్చుచి

ఉత్తరగర్భస్థంరక్షణము.

న్నది దుర్లోకకృము మానుప స్ఫరణ మస్యం బేమియు న్నేదు నీ
పదపద్మంబులె కాని యుం డెఱుంగ నీబాణగ్ని వారించవే.

క. దుర్భరబాణాసలమును

గర్భములో నున్నశిశువు ఘనపంతాపా
పిర్భావంబును బొందజే
సిర్భరకృప గాపుమయ్య పిళ్లనన్తత్యా.

క. చెల్లెలికోడల నీమే

నల్లు డు శత్రువులచేత హతుఁ డయ్యెను నం
పుల్లారపిందలోచన
భల్లాగ్ని నడంచి శిశువుఁ బ్రతికింపఁ గ నే.

ఆ. గర్భమంఘ్ర గమలగర్భాండశత్రుములు

నిముడుకొని నడిచిందు నీశ్వరేశ
నీకు నొక్కమానినీగర్భరక్షణ
మంతబరువు నిర్వహింతు గాక.

వ. అనిన నాశ్రీతవత్సలుం డయినపరమేశ్వరుండు సుభద్రకోడలిసినా
లాపంబు లాలించి యిది ద్రోణసందనుండు లోకమంతయు సహిండ్
వం బయ్యెడు మని యేసినదివ్యాత్రుం బని యెఱింగ. అంతఁ బాండ్
పుల కభిముఖం బయి ద్రోణసందనుదివ్యాత్రునిగ్గతనిశితిమార్గ
ణంబులు డగ్గఱన బెగ్గిడిలక వారును బ్రత్యస్త్రంబు లందుకొని
పెసంగునమయంబున.

మ. తనసేవారతిచింతగాని పరచింతాలేశము న్నేని న

జ్ఞనుల న్బాండుతనూజుల న్మనువువాత్సల్యంబుతో ద్రోణసం
దనుబ్రహ్మాత్రుము నడ్డపెట్టఁ బనిచెన్ బైత్యారి సర్వారిసా
ధననిర్వక్రము రక్షితాఖిలసుఖాంధశ్చక్రముం జక్రమున్.

మ. సకలసాక్షిహృదంతరాళముల భాస్వజ్జ్యోతియై యుండు సూ-
ర్యుకళం డన్యతః డయ్యెడ స్వరటజాగర్భంబుఁ దాఁ జక్రహ-
స్తకుండై వైష్ణవమాయఁ గప్పి కుసుసంతానాధియై యడ్డమై
ప్రకటస్ఫూర్తి సడంచె దోశాకరయబ్రహ్మత్రమున్ లీలతోన్.

వ. ఇట్లు దోశాకరయుఁ డేసినవ్రతిక్రియారహితం బయినబ్రహ్మశిరం
బనియెడిదివ్యాత్రుంబు వైష్ణవతేజంబున నిరర్థకం బయ్యె. నిజమా-
యచే సకలలోకసర్వస్వతినంహారంబు లాచరించునట్టిహరికి ధరణీసుర
బాణనినారంబు విచిత్రంబు గాను

(భాగవతము.)

పరీక్షిస్తూహరాశాపము.

—:O:—

కథాసందర్భము

పరీక్షిస్తూహరాశా విష్ణుని సాహాయ్యముచే గర్భంబు పెంచుకొని కలియుగము
నందుఁ గలిసి జయించి సుఖవృత్తిచేఁ గొన్ని హోయనంబులు రాజ్యంబునలిపి, పిమ్మట
నరణ్యంబునకు వేటకుఁ జని కాలము సమీపించు విచరీకరమిదిచే శ్రమికునియాశ్రమం
బునకుం బోయి యతనిగఁ బున మృత మైనదండకూకకలేబరంబుచుట్టిన మహాముని
సమాధినిఘ్నఁడై యుండుటచే పరిజ్ఞానములేక మున్నంత తన్మనిషుమారుం డగు
శృంగి సహచరులవలఁ జరిగిన వృత్తాంతంబు విని దండకూకకలేబరంబు మజ్జనకుని
కంతంబునఁ జాటిసదుద్ధి నేటి కేఁగివినినంబున తక్షకవిహనలశ్మాలలచే మృతుం
డగుఁగాత మని శపించి యనంతరము తండ్రికడకుఁ జని యాఘోరకృత్యంబు గని
భీతఁడై ఘోషముపాము మరలజీవించి తండ్రికపాముంబు సేయనని దిగు
లాంది భయంకరముగఁ గేకలవైచుచు విలపించు నంతలో సమాధియండి తండ్రిమే
లాగించి సహచరులవలన తత్తెఱంగుతము నెఱింగి జ్ఞానవృద్ధిచే నతనిఁ బరీక్షిస్తూహ-
రాశాగాఁ దెలిసి తన మునికాచి యిట్లనియె “అయ్యో! తండ్రి! వివరీకాపం బమా-
ఘంబు విలతామరంబుచే నిట్లుచేరితివి. సాత్వికావరోధ ముతామరంబుచే నిట్లా-
నరించుట మనకు కర్మమగునా” యని పెక్కుతెఱంగుల మందలింది రాజులేనియెడ
సరాజకమై పూజలకు సుఖించుచోరక యిక్కటాఘ సంభయమగు గదామని తన

యని గోపించి వేగముగా నీ యుదంతముతయు నమృతహారానకుఁ దెలియఁ బని
చెను. పిమ్మట పరీక్షిత్తుహారాజు శాపవిధిచోత్పునఁ దానాచరించిన కర్మము పరిపూ
కమై శాపములమై యేతన్నైకాగ మేదవనాఁడు మృతుఁడయ్యెను.

నీతి—కావున నిరపరాధు లగుసజ్జనులయొడ నకారణకల్పితములయిన దోషము
లుగాని భాదలుగాని చేయువాడు ధర్మదేవతయాగ్రహమునకు లొనై పరీక్షిత్తుహా
రాజువలెఫలమును పొందఁగలడు. నిరపరాధులైన సజ్జనులకు మనస్సు నొచ్చునటుల
నవకృతి జేయఁదగదు. పరిజ లెట్లురాజభక్తిగల్గి పరివర్తింపనగునో శమికామహాముని
వచనంబులవలనఁ జదువరులు గ్రహింపఁ గలరు.

పరీక్షిత్తు శమికామనిపై మృతసచ్చము వైచుట.

క. మృగయులు మెచ్చ సరేంద్రుఁడు

మృగనాశపరాశమమున మెఱువ వారించెన్

మృగధరమండలమునఁ గల

మృగ మొక్కటి దక్క సర్వమృగముల నెల్లఁ.

వ. ఇట్లు నాటం బయిసనేటతమకంఠున మృగంబులవెంబడిం బడి

యెగురుచుం జరించుటంజేసి బుభుక్షోపాసలవలన మిగులఁ బరి

శ్రాంతుండయి ధరణీకాంతుండు చల్లనీటికొలంకుం గానక కలంకిత

చిత్తుం డయి చనిచని యొక్కతపోవసంబు గని యగదు.

నీ. మొఁగుట చాలించి నూలితనేత్రుఁడై

శాంతుఁడై కూర్పుండి జడచి లేకి

ప్రాణమనోబుద్ధిపంచేంద్రియంబుల

బహిరంగస్థులఁ బాటనీక

జాగరణచిహ్నస్థానత్రయము దాటి

పరమమై యుండిడివదముఁ దెలిసి

బ్రహ్మభూయత్విసంప్రాప్తిఁ బపిత్తుఁడై

యత్తిద్ధిగ జటలు ద న్నొవనింప

సలఘురుచర్యధార్మియై యలయిపిన్న

తపసిఁ బాడఁగని శోషితతాలుఁ జగురు

నెండి అడిలేక కుత్తు నెలుగు డిండ

మందభావల నిట్లను మనుషవిభుడు.

క. తోయములు దెమ్ము మాకి

తోయము వేటాడ వెరపు దొరకడు ఘనచే

తోయు డెప్ప జరించెను

తోయమువారలును లేరు మన్మహ మనఘా.

వ. అనిభావరుండు శమికమహాముని సమాసనిమూలితనేత్రుండును
నిస్మృతబాహ్యంతరింద్రియకృతసంచారుండును హరిచింతాపరుండు
నయి యుండుటం దెలియలేక.

ఉ. కన్నులు మూసి బ్రాహ్మణుడు గర్వముతోడుత నున్నవాడు చే

నన్నల వైస రమ్యుడు సారజలంబులు దెచ్చి పోయి డే

మన్నన లై సర జేయడు సమగ్రఫలం బులువెట్టె డింతనం

వర్షల నొండనే తరతరశ్చరణాక్రమింపఁబ్రావము.

ఆ. వారి గోరుచున్న వారికి శేషల

వారియిడుట యెట్టివారి కయ్యు

వారితంబుగాని వలసిధర్మంబు

వారి యిడడు దాహవారి గాడు

చ. అని మనుజేశ్వరుండు మృగ సూపరిభేదనితాంకదాహనం

జనితదురంతరోషము సంయమి తన్ను దిరస్కరించి పూ

జనములు సేయి డందు మృతసర్పము నొక్కటి వింటికోష్ఠము

స్పృహవశి తెచ్చివైచేయు బ్రహ్మమునీంద్రియంపవేదిక.

వ. ఇట్లతండు ప్రత్యాహృతబాహ్యంతరింద్రియం డగుట నిమూలిత

లోచనుండుగానోపునో యట్లుగాక గతాగతు లగుక్షత్రబంధులచే

నేమి యని మృషాసమాసనిష్ఠుండు గానోపునో యని వితర్కించుచు

వృధారోషదర్పంబున మునిమూపున గతాను వైససర్పంబు నిడి

మునికుమారు లంతయుం దెలియుం జూచి శమీకనందనుం డైన శృంగికడకుం జని.

క. నరగంధగజస్యందన

తురగంబుల నేలురాజు తోచూతురుండై

పరగ న్నీజనకునిమెడ

నరగము దగిలించి పోయె నోడక తండ్రీ.

ప. అని పలికిన సమానవయోరూపమునికుమారలీలాసంగి యయినశృంగి శృంగంబులతోడిమూర్తి ధరియించినట్లు విజృంభించి రోషసంరం భంబున నుదరిపడి బల్యన్నంబుల భుజించి పుష్పంబు లగుపరపుష్పం బులం బోలె బలిసియు ద్వారంబులం గాచికొని యుండుసారమేయం బులపగిది దానభూతు లగుక్షత్రియాభాసు లెల్లు బ్రాహ్మణోత్త ములచే న్వరక్షకులుగ నిరూపితు లైరి. అట్టివార లెల్లు తద్గృహం బుల భండనంగతిం బగునన్నంబు భుజింప నహ్లా లగుచును. తత్కృతంబు లయినద్రోహంబు లెల్లు నిజస్వామిం జెందు నని మఱియు నిట్లనియె.

ఉ. ఆడడు తిన్న దూషణము లాశ్రమవాసులగాని నైరులం
గూడడు కందమూలములు గూడుగఁ దించు సమాశినిష్ఠుండై
వీడడు లోనిచూడ్కులను విష్ఠనిఁ దక్కఁ బరప్రపంచముం
జూడడు మద్గురుండు ఘణి జట్టఁగ నేటికి రాచవానికి.

ఉ. పోము హిరణ్యదానముల బుచ్చుకొనంగ ధనంబు లేమియుం
దేము సవంచనంబులుగ దీవన లిచ్చుచు వేసరింపఁగా
రాము వనంబులన్ గృహవిరాముల మై నివసించు జెల్లరే
పామును నైవఁ గాఁదగునె బ్రహ్మమునీద్రుభుజార్గళంబునన్.

క. పుడమి గలజనలు వొగడఁగఁ

గుడుతురు గట్టుదురు గాక కువలయపతులై

యడవుల నిడుమలు బడియెడి

బడుగులమెడ నిడగఁ దగునె పన్నగశవమున్.

క. భగవంతుడు గోవిందుడు

జగతిం బెడఁబాసి చనిన శాసింపంగా

దగువారు లేమి దుర్జను

లెగసి మహానాథుజనుల నేచెద రకటా.

క. బాలకులార ధరిత్రీ

పాలకు శపియింతు ననుచు బలువడిని విలో

లాలకుఁ డగుమునికుంజర

బాలకుఁ డరిగెం ద్రిలోకపాలకు లదరకా.

వ. ఇట్లురోషించి కాశికేనదికిం జని జలోపస్వర్గనంబు చేసి.

ఉ. ఓడక వింటికోపున మృతోరగముం గొనివచ్చి మాఁబుమా

టాడక యున్నమజ్జనకునంసతలంబునఁ బెట్టి దుర్మద

క్రీడఁ జరించురాజు హరకేశపు లాఁగినఁ జచ్చు నేటితో

నేడవనాఁడు తక్షకఘోండ్రవిషానలహేతిసంహతిన్.

వ. అని శమీకమహామునికుమారుం డయినశృంగి పక్షిన్నరేంద్రుని

శపియించి నిజాశ్రమంబునకుం జనుడెంచి కంఠలగ్న కాకోదరకళేబరుం

డయినతండ్రిం జూచి.

క. ఇయ్యెడ నీకంఠమునను

నియ్యరగక శేబరంబు నిటువై చినయా

దయ్య మిక నేమిసేయదు

నెయ్యంబులు లేవు సుమ్ము నృపులకుఁ దండ్రీ.

శా. ప్రారంభంబున వేటవచ్చి ధరణీపాలుండు మాతండ్రిపై

నేరం జేమియు లేక సర్పశవము న్నేఁడుగ్రుడ్డై పై చినాఁ

దీరీతిన్ ఘటి క్రమ్మటన్ బ్రతుకునో హింసించునో కోటలన్
రారే తాపసులార దీని దివరే రక్షింపరే మ్రొక్కెదన్.

వ. అని వెఱపున సర్పంబు దిగుచు నేర్పులేక యెలుం గెల్చి యేడ్చు
చున్నకుమారకు రోదనధ్వని విని యాంగీరసుం డయిసశమీకుండు
సమాధి చాలించి మెల్లనఁ గన్నులు దెఱచి మూఁపున వ్రేలుచున్న
మృత్యోరగంబు నీక్షించి తీసి పాఱవైచి కుమారకుం జూచి.

క. ఏకీడు నాచరింపము

లోకులకున్ మనము సర్వలోకసములమున్

శోకింపనేల పుత్రక

కాకోదర మేలవచ్చెఁ గంతంబునకున్.

వ. అని యడిగినఁ దండ్రుకీ గొడుగు రాజు వచ్చి సర్పంబు వైచుటయుం
దాను శపించుటయును వినిపించిన నమ్ముని తనదివ్యజ్ఞానంబున
నామానవేండ్లుండు పరీక్షిస్తరేంద్రుం డని యెఱింగి గొడుగువలన
సంతసింపక యిట్లనియె.

క. బెట్టిద మగుశాపమునకుఁ

దట్టపుద్రోహంబు గాదు ధరణీకాంతుం

గట్టా యేల శపించితి

పట్టి తక్షకవిహగ్నిపా లగుమనుచున్.

ఆ. తల్లికడుపులోన దగ్ధుడై క్రమ్మట

గమలనాథకరుణఁ గలిగినాడు

బలిమి గలిగి ప్రజలఁ బాలించుచున్నాడు

దిట్టపడుచ రాజుఁ దిట్టఁ దగునె.

ఉ. కాపరిలేనిగొట్టియల కై వడిఁ గంటకచోరకోటిచే

నేపరి యున్న దీభువన మీశుడు కృష్ణుడు లేమి నిట్టిచో

భూపరిపాలనంబు సమబుద్ధి నితం డొనరింపఁ జెల్లలే
యీపరిపాటిద్రోహమున కీట్లు శపింపఁగ నేల బాలకా.

నీ. పాపంబు నీచేతఁ బ్రాపించె మన కింక

రాజు సశించిన రాజ్యమందు

బలవంతుఁ డగువాఁడు బలహీనుపశుదార

హయసువర్ణాదుల సవహరించు

జారచోరాదులు సంచరింతురు వ్రజ

కన్యోన్యకలహంబు లతిశయిల్లు

వైదికం బై యున్నవర్ణాశ్రమాచార

ధర్మమించుక లేక తప్పిపోవు

సంతమీఁద లోకు లగ్ధకామంబులఁ

దగిలి సంచరింప ధరణి నెల్ల

వర్ణసంకరములు వచ్చును మర్కట

సారమేయకులము మేరఁ బుత్ర.

ఉ. భారతవంశజుం బరమభాగవతున్ హయమేధయాజనా
చారపరున్ మహానయవిశారదు రాజకులైకభూషణున్
నీరముఁ గోరి నేడు మన నేలకు వచ్చిన యధిభక్తిస
త్కారము నేసి పంపఁ జనుఁ గాక శపింపఁగ నీకు ధర్మమే.

క. భూపతికి నిరపరాధము

శాపముదానిచ్చె బుద్ధిచాపలమున మా

పాపడు మీఁ డొనరించిన

పాపముఁ దొలగింపు కృష్ణ పరమేశ హరీ.

క. పొడిచినఁ దిట్టినఁ గొట్టిన

బడుచుందురు గాని పరమభాగవతులు దా

కోడలబడు మూడు సేయగి.

గొడుక్కా విభుఁ డెగు నేయఁ గోరెడు నీకుకా.

క. చెలంగరు కలంగరు సాగులు

మిళితములయి పరులవలర మేలుగ గీడున్

నెలకొనిననై న నాశ్శకు

కొలయువు సుఖముఃఖనయము లుగ్రము లగుచుకా.

వ. అని యిట్లు శమిక మహామునీండు కృమ్యుఁడొక శక్తి లేని
కొడుకు నేసిపాపంబునకు సంతాపంబు కొంది భరశిష్యుఁ డొక్క
మునికుమారుని బిలిచి యేకద్యుత్తాంతం బంతయు రాజున కెఱిం
గించి రమ్మనిపించె.

రంగిదేవుడు.

కథ.

ఇతఁడు పోదకమహారాజులలో నొకఁడు. భారతదయ గలవాఁడు సత్వగుణ
ప్రభానుఁడు. శాంతిమదమా కల్యాణగుణములచేఁ బెక్కుహాసునంబులు పరిసాలన
మొనర్చి యొకవిభవమనిత్యముగా నెఱింగి సొత్తెల్ల బీదసాదలకుఁ బందిపెట్టి తనచేత
నొకకానైన లేకుండుటచే నలువదియొనిమిదినంబు లేమి యొక దినక ముడుతఁజే నొక
దినంబున దివ్యాన్నంబు మధురరసంబులును, బానీయంబులును, సంప్రాప్తముకాఁగాఁ
దాను భుజించి యుద్వాహన నివారించుకొన యత్నించుచుండ నప్పుడె యొకబ్రా
హ్మణాదాహారముకొలుప రంగిదేవుని తేజ తేజ నవ్వుటికిఁ దనకుఁ గల్గినయాహారం
బులోఁ దత్కాలముననే వానికి సగ మొసంగి మిగిలినసగము తాను భుజింప
యత్నించునయమున నొక్కశూద్రునినుండు చనుదెంచి యన్నాకుడు దై
మహానుభావుఁడైనరంగిదేవుని వేడఁ దన కని నిలుపుకొన్నయాహారములూ సగపాలు
వాని కొసంగె. అప్పుడె కొన్ని కునకములు గుంపుగా మిక్కిలి యాకలిగిన చనుదేర
వానిం గని యాహారశేషము వాని కొనఁగె. పిమ్మట మహారాజమాత్రంబు వ్యవధిగల
కాలంబున నొక్కచండాలుండు తూలి తూలి పడుచు నన్నాకుఁబండు ప్రాణాప
శ్చందు నై నచ్చి యమ్మహానుభావుని బ్రార్థింపఁ దనకు నలువదియొనిమిదినములు

నుండి యహారము లేకపోయినను దన యాహారములో మొదట బ్రాహ్మణునకు సగము పిమ్మట మిగిలినచాలిలో సగము కూర్చున్నపుడు మిగిలినయాహారము మిక్కిలమిక్కిలినంగి తాను రిక్తుడై యుండుటవలనఁ జేయునది లేక, చండాలునితోఁ జేసిన పానీయంబుమాత్రము గలిగి యుంటిని. భోజనసంభారము లన్నియు సరిపడెను. కావున నిష్పానీయంబులతోఁ దృప్తి పొందు" మని కోరి శుద్ధమైనయంతఃకరణముతో వానిపాత్రయందు జలం బిడెను. అప్పుడు పిపిలికాదిబ్రహ్మసర్వంతము సర్వభూతములనుండు నేకరీతిని సమాదర్శణ గలిగి భూతదయాపరుం డైనరంతిదేవుని దేవతలకుని పర్యనానందమును బొంది యోతీదన నిన్ను పరీక్షించినవారము మేమే" యని వాక్కువ్విరి. అప్పుడు రంతిదేవుఁడానందమును బొంది వారి నేకోరికలఁ గోరికయై కర్మఫలత్వాగి యై తుడికు పరమపదవిం జెందెను.

నీతి—ఎంత గొప్పవాఁ డైనను నే నింతవాఁడ నని విష్టపీకక పీఁ దధిపుఁడు పీఁడుబుఁడు నను భేదముజూపక యాపత్సమయములనుండు స్వార్థత్వాగముఁజూపి సర్వ భూతదయాసత్త్వముఁ గలిగి చకోపకాగవృత్తి గలమహా యోగుఁడు రంతిదేవునివలె నిహమునఁ గీర్తియుఁ బరమున సుగతియుఁ బొంది సుఖింపఁ గలఁడు. కావున స్వార్థత్వాగమును భూతదయయు నావశ్యకములు.

సీ. రాజవంశోత్తమ రంతిదేవునికీర్తి

యేల చెప్పఁగ విను మిందునందు

నారాజు దననంచితార్థంబు లన్నియు

నెడపక దీనుల కిచ్చి యిచ్చి

సకుటుంబులై ధైర్యసంయుతుండై నేద

యై కూడు నీరు లే కిధవవృత్తి

నెం నేని నలుబదియెనిమిదిదివసము

ల్పమింప నొకదివసంబు రేవు

నెయ్యి పాయసంబు నీరును గలిగిన

బహుకుటుంబభారభయముతోడ

నలసి నీరువట్టు నాఁకలియును మిక్కి

లొదవఁ జూచి కుడువ నున్నహించె.

వ. అయ్యవసరంబున,

నీ. అతిథిభూనురు డొక్కఁ డాహారమఁగిరఁ

గడవక ప్రియముతో గారవించి

హరిసమర్పణ మంచు నన్నంబులో నగ

మిచ్చిన భుజించి యేగ నాతఁ

డంకతో నొకశూద్రుఁ డశనార్థియై వచ్చి

సాడసూప లేదనఁగోక శనకు

నున్నయన్నములోన నొకభాగ మిచ్చిన

సంతుష్టుడై నాఁడు ననిన వెనుక

కుక్కగమియుఁ దాను నొక్కఁ డేతేర నా

యన్న శేష మిచ్చె నన్నయంబు

లాడి మ్రొక్కి పంపనోడకచండాలుఁ

డొక్కఁ డరుగుదెంచి చక్క- నిలిచి.

క. హీనఁడఁ జంజాలుండగు

మానవకులనాథ దక్కి మానగు నవలం

బోనేర నీకుఁ దక్కిన

పానీయము నాకుఁ బోసి పంపంగదనే.

వ. అనిన వానిదీనాలాపంబులకుఁ గరుణించి యిట్లనియె.

ఉ. ఆన్నము లేదు కొన్నిమధురాంబువు లున్నవి త్రావుమన్న ర

మృన్మ శరీరధారులకు నాపదవచ్చిన వాగియాపద

ల్లినైన మాన్చి వారికి సుఖంబులు నేయుటకన్న నొండుమే

లున్నదె నాకు దిక్కు పురుషోత్తముఁ డొక్కఁడ సుమ్ము పుక్కి-సా.

వ. అని ఫలికి.

మ. బలవంతుఁ బగునీరువట్టున నిజప్రాణాంతమై యున్నచో

నలయం డేమియు వీరిహృద్భర్తరము నారాటంబు భేదంబు నా

భక్త్యోగ చరణము.

జలదానంబున నేడుమాను ననుచు స్పర్శ్యకర్మరాధినుడై

జలము లోవోసెను రంతిదేవుడు దయం జండాలపాత్రంబునన్.

ప. తదనంతరంబు బ్రహ్మాదిదేవతలు సంతోషించి రంతిదేవునికి మేలు
సేయఁ దలంచి నిజాకారంబులతో ముందర నిలువంబడి యారాజు
ధైర్యపరీక్షార్థంబు దమరు సేసివృషలూగిరూపంబు లగవిష్టుమాయ
నెఱింగించిన నానరేంద్రుం డందఱకి నమస్కరించి.

క. వారల నేమియు నడగక

నారాయణభక్తి దశమంబున వెలుగెన్

ధీరుం డాతడు మాయా

పారజ్ఞం డగుచుఁ బరమపదముం నొందెన్.

క. ఆరాజునిఁ గొలిచిన

నారెల్లఁ దనీయఁబొంగివైధివహున్ శ్రీ

నారాయణుఁడెఱింగుటై

చేరి యోగీశు లగుచు సిగ్గపడంగున్.

కుచేలుడు.

కథ.

ఇతఁడు కృష్ణసఖుఁడు సహాధ్యాయి నియమేద పరమసాత్వికుఁడు భూతదయా
పరుఁడు సద్బ్రాహ్మణుఁడు బహుసంతాపవంతుఁడు. దారపుత్రాదులతోఁగూడ
మైనదారిద్ర్యముచే నన్నాపన్నులై కాలముఁ గడుపుచు నెట్లకేటకు దారిద్ర్యబాధ
ననుభవించుఁ జాలక తా నెట్లున్నను బిల్లలరాయికి సహింపలేక భయము వదలి
చరిత్రాశిరోమణి యయినకుచేలనిభార్య భర్త కభిముఖి యై “మహానుభావా!
మూరమైనదారిద్ర్యసాగరమునుం దరించుటకు సాధనము దొరకక సర్వరా భయంకర
మగుబాధ పడుచుంటిమి తపశ్శాసనము లగుతమకుఁ దెలియకున్నది. కావున నాచిన్న
విన్నప మాలించి జీవర బాల్యసఖు లగుక్రికృష్ణభగవానులను జేరి యుత్పన్నముహూని
జకణసన్నిధిని మనదారిద్ర్య మిందుక విన్నవించిన నురక పోనేరదు. అమ్మహ

మహాని కేరంజనుట కర్తవ్య" మని ప్రార్థించి పంగీకరించి పర్యాయ మై పోవుతమని గుఱుకుంటు భార్యతో "రిక్తహస్తేన నోపేయాత్ రాజానం దైవతం గురు" మ్మను నాలోక్తి ననుసరించి యమ్మహానుభావునకుఁ గాలఁది గొప్ప భేదములు లేవు ఏది యొకను గానుక కలదా యని భార్య నకుగఁ గొన్ని పృథుకతఁడులములు విధుం కిధిలవస్త్రుంబుకొనను ముడిచి పర్యాయముచేసి పంపెను. అమ్మహాభాగవతోత్తముఁడు పాశ్చాత్యరబహుస్వరూపుఁ డగుటచేఁ దాను చేయుప్రయాయమున సాక్షాత్పూజింతుని ప్రత్యక్షదర్శనము లభించు నని యాపందపరవకుఁ డై కుక్క- మయినట్టియు బలహీన మైనట్టియు శరీరము గలవాఁ డయినను నమ్మహామహనిదర్శనమునం దుత్సాహా వతూహలమాననం డై జేగంబున ద్వారకానగరంబు జేరంజని శ్రీకృష్ణమందిరంబుఁ జొచ్చునెడ ననంతకల్యాణగుణగర్వితుఁ డగుశ్రీకృష్ణుండు విరాసినముఁబలతో హాన భావాదిచేష్టలచే శృంగారరసం బాస్వాదించుచుండినను మహానుభావుండును యదృచ్ఛాగ్రతుండును నగుకుఁజేరినదర్శించి దిగ్గజ లేచి సరససల్లాసము లాడుచుండుయోమి రత్నములను వీడి జేదకుఁ బెన్నిధానంబు దొరికినచందంబున నపరిమితహర్షాయుక్త మాననం డయి బాల్యసఖుం డగునాతనిఁ దీరనిప్రేమచే గాఢాలింగనంబు జేసి తాను మున్నున్నశయ్యకుం జేర్చి పాదంబు లొత్తుచు వింబామరంబులచే విసరుచుఁ బలు తెఱంగుల సంతకుఁజ్ఞాతరంగునిం జేయుచు బాల్యంబున సహాధ్యాయులు గాసాందీపుఁ డనుమహామహునియొద్ద విద్యాభ్యాసము చేయుచోఁ దా మాచరించినపలువిధము లయినపనులను జ్ఞప్తికొఁ దెచ్చుచుఁ బరమానందభరితుఁడయి శ్రీకృష్ణఁ దాతనిజీర్ణ వస్త్రమున ముడిచి యున్నపృథుకతండులములు పరమాదరంబున నాగరించి మహా దరిద్రుఁ డగునాతని కప్రేక్ష్యర్థంబుల నొసంగి పంపెను.

నీతి—అల్పుఁ డైనను బరమదర్శిఁడై డయినను సత్యప్రవర్తకుఁ డయి ధర్మ మార్గముఁ దప్పి సంచరింపనిమహాపురుషుండు తనసద్గుణపుంజ మనుమార్గముచేఁ బరమేశ్వరుఁ డయినశ్రీకృష్ణుని యనుగ్రహమునకుఁ బ్రార్తుఁ డయి కుఁజేరిననె నెహమున ప్రేక్ష్యర్థమును బరమున కాశ్వత్థములును పొందును.

తా నధికుఁడ నని యించుకంటేని గర్వము లేక మిక్కిలి నీదవాఁడును గుచ్ఛితఁజేయుండును నగుకుఁజేరియొడఁ బరమభృత్యవృత్తిచే మైత్రం జూపి యాకటిక దరిద్రుని బరమైశ్వర్యభరితుం జేసినశ్రీకృష్ణునిపోలిక నిర్లభ్య లయి మిత్రభావంబు మరచక రెల్లరు పెలఁగవలెను.

కుచేలోపాఖ్యానము.

క. హలధరు డమ ర్ద్యచరితుం, డలఘుభుజాబలుఁడొనర్చు నద్భుతకర్మం
బులు పెక్కు నాల్గు మొగములు, గల మేటియులెక్క వెట్టగలఁడెనరేంద్రా.

చ. అనిన మునీంద్రు గన్గొని ధరాధిపుఁ డిట్లనుఁ బద్మవత్రలో
చనునియనంతవీర్యగుణసంపద వేమఱు విన్ననైననం
దనియడు చిత్త మచ్యుతకథావిభవం బొకమాట వీనుల
న్వనిన మనోజపుష్పశరవిధ్ధుడు నై న విరామ మొందఁడే.

వ. అదియునుం గాక.

చ. హరి భజియించుహస్తములు హస్తము లచ్యుతుఁ గోరి మ్రొక్కు త
చ్చిరము శిరంబు చక్రధరుఁ జేదినచిత్తము చిత్త మిందిరా
వరుఁ గనుదృష్టి దృష్టి మురవైరి నుతించినవాణి వాణి య
క్షరుకథ లానుకర్ణములు కర్ణములై విలసిల్లుఁ బో భువిన్.

క. హరిపాదతీర్థసేవా

వరుఁడై విలసిల్లునట్టిభాగవతుని పి
స్సురితాంగము లంగము లా
పరమేశ్వరు నెఱుంగ నాకుఁ బలుకు మునీంద్రా.

క. అనుడు వేదవ్యాసతనయుఁ డాయభిమన్యు

తనయుని జూచి యిట్లనియెఁ బ్రీతి

జనవర గోవిందసఖుఁడు కుచేలుండు

నా నొప్పవిఘ్రండు మాసధనుడు

విజ్ఞానరాగాదివిరహితస్వాంతుండు

శాంతుండు ధర్మవత్సలుఁడు ఘనుడు

మిత్రేంద్రియుఁడు బ్రహ్మవేత్త దారిద్ర్యంబు

బాధింప నొరులఁ గార్పణ్యవృత్తి

నడుగఁ జూచక తనకుఁదానబ్బినట్టి
కాసుపదిజేలనిష్కముల్లాఁ దలంచి
యాత్మమోదించి పుత్రదారాభిరక్ష
యొకవిధంబున నడపుచు నుండునంత.

సీ. లలితపతివ్రతాతిలకంబు వంశాభి

జాత్యతద్భార్య దుస్సహదరిద్ర

పీడచే గడునొచ్చి పెదవులు దడుపుచు

శిశువు లాకటిచిచ్చుచే గృశించి

మలమల మాఁడుచు మానసం బెరియంగఁ

బట్టెడోరెము మాకుఁ బెట్టు మనుచుఁ

బ్రతభాజనధృతపాపలై తనుకేరి

వేడ వీనులు చుఱఁజూఁగిపట్టు

లైన నొకనాఁడు వగచి నిజానినాథుఁ

జేరి యిట్లని పలికె నోజీవితేశ

తట్టుముట్టాడునిట్టి పేదటిక మిట్లు

నొంప దీనికుపాయ మూహింపవైతి.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

తే. బాలసఖుఁ డైనయప్పద్మపత్రనేత్రుఁ

గాన నేగి దారిద్ర్యాంధకారమన్న

లైనమము నుద్ధరింపుము హరికృపాక

టాక్షరవిదీప్తవదసి మహాత్మ నీవు.

వ. మఱియును.

చ. వరదుఁడు సాధుభక్తజనవత్సలుఁ డార్తశరణ్యుఁ డిందిగా

వరుఁడు దయాపయోధి భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు దా గుశక్తలి

పురమున యాదవప్రకరము ల్భజియింపగ నున్నవాడు మీ
రరిగిన మిమ్ముఁ జూచి విభుఁ డవ్వుడ యిచ్చు ననూననంపదల్.
మ. కలలోనం దను మున్నెఱుంగనిమహాకష్టాత్ముఁ డై నట్టిదు
ర్బలుఁ డావత్సమయంబున న్నిజపదాబ్జాతంబు లుల్లంబులోఁ
దలంపం దా మదిమెచ్చి యార్తిహరుఁడై తన్నైన నిచ్చు న్నుని
శ్చలభక్తి న్భజియించువారి కిడఁడే సంపద్విశేషోన్నతుల్.

క. అనిపలికిన నమ్మానిని

సునయోక్తుల కలరి భూమిసురుఁ డాకృష్టు
న్లన నేగుట యిహపరసా
ధనమగు నని మదిఁ దలంచి తనసతితోడన్.

తే. నీవు సెప్పినయట్ల రాజవనేత్రు

పాదపద్మంబు లాశ్రయింపంగఁ జనుట
పరమశోభన మాచక్రపాణి కిపుడు
గాను కేమైనఁ గొంపోవఁ గలదె మనకు.

తే. అనిన నయ్యింతి యశాఁగాకయనుచు విభుని

శిథిలవస్త్రంబుకొంగునఁ బృథుకతండు
లమ్ము లొకకొన్ని ముడిచి నెయ్యమున ననుప
జనియె గోవిందదర్శనోత్సాహి యగుచు.

వ. అట్లు చనుచుం దనమనంబున.

సీ. ద్వారకానగరంబు నేకీతిఁ జొత్తును

భాసురాంతఃపురవాసియైన

యవ్వుండకీకాక్షు నఖిలేశు నెబ్బంగి

దర్శింపఁగలనొ తద్వారపాలు

రెక్కడివిప్రుడ విందేలవచ్చెద

వని యడ్డపెట్టిరే నపుడు వారి

కేమైనఁ బరిచాన మిచ్చి చొచ్చెద నన్న

నూహింప నర్థశూన్యుండ

ఐన నాభాగ్య మతనిద యూర్పిదృష్టి

గాక తలపోయెగా నొండు గలదె యూతఁ

డెల నన్న నువేక్షించు నేటిమాట

లనుచు నాద్యారకాపుర మతఁడు సొచ్చి.

వ. ఇట్లు ప్రవేశించి రాజమార్గంబునం జనిచరి కఘ్నోంతరంబులు గడచి
చని ముందట

సీ. విశదమై యొప్పవోడశనహస్రాంగనా

కలితవిశాలనంగతిఁ దవర్చి

మహనీయతపనీయమఃకిమయగోపుర

ప్రాసాదసౌధహర్మ్యములు సూచి

మనము బ్రహ్మాసందమును బొందఁ గడు నుచ్చి

సంతోషబౌష్పము జ్జిగ్గినంగ

బ్రకటమై విలసిల్లునొకవధిగామఃకిమందరమున

నింతులు చామరములు వీవఁ

దలరు మృదుహంసతూలికాతల్పమందూ

దాను బ్రియయును బహువిసోదములఁ దనరి

మహితలావణ్యమస్మథమస్మథుండు

ననగఁ జూపట్టుపుండరీకాయతాక్షు.

సీ. ఇందీవరశ్యాము వందితసుత్రాముఁ

గరుణాలవాలు భాసురకపోలుఁ

గొన్తుభాలంకారుఁ గామితమందారు

సురుచిరలావణ్య సురశరణ్య

హర్యక్షునిభమధ్యు నఖిలలోకారాధ్యు

ఘనచక్రహస్త జగత్ప్రళయ

ఖగతులాభిపరూనుఁ గాశేయపరిధానుఁ

బహుగళయను నజ్ఞాతనయను

మకరకుండలసదృశు మంజుభాషు

నిరుపమాకారు దుగ్ధసాగరవిహారు

భూరిగుణసాంద్రు యదుకులాంభోధిచంద్రు

విష్ణు రోచిష్ణు విష్ణు సహిష్ణుఁ గృష్ణు.

మ. కని డాయంజనునంతఁ గృష్ణుఁడు దళత్కంబాత్ముఁ డప్పేదవి

ప్రచురి నశాంతదరిద్రపీడితుఁ గృశీభూతాంగుఁ జీర్ణాంబరు

నృపత్యస్తాతురచిత్తు హస్యనిలయు స్థండోత్తరీయు న్నచే

లుని నల్లంతనె చూచి సంధ్రమవిలోలుండై దిగెన్ దల్పమున్.

క. కరమర్థి నెదురుగాఁ జని

పరిరంధణ మాచరించి బంధున్నేహ

స్ఫురణం దోడ్తెచ్చి సమా

దరమునఁ గూర్చుండఁబెట్టె దళతల్పమున్.

తే. అట్లు కూర్చుండఁబెట్టి నెయ్యమునఁ గనక

కలశసలిలంబుచేఁ గాళ్ళుగడిగి భక్తి

దజ్జలంబులు దనమస్తకమునఁ దాల్చి

లలితమృగమదఘనసారమిళితమైన.

తే. మలయజము మేఘ జొబ్బిల్ల నలది యంత

శ్రమము వాయంగఁ దాళవృంతమున విసరి

బంధురామోదకలితధూపంబు లొసఁగి

మించుమణిదీపముల నివాళించి మఱియు.

వ. గురభికుసుమమాలికలు సిగముడిం దుతిమి కర్పూరమిళితాంబూ

లరబు లిడి ధేనువు నొసంగి సాదరంబుగా స్వాగతం బడిగిన నప్పు
డవ్విప్రునకు మేనం బులకాంకురంబు లంకురింప న్నానందబాష్పజల
బిందునందోహం డయ్యె. అట్టియెడం బద్మలోచనండు మన్నించు
సంగనామణి యగురుక్మిణి కరకంకణంబులు మొరయం జామరలు
వీవం దజ్జాతవాతంబున ఘర్మసలిలంబు నివారించుచుండం జూచి
శుద్ధాంతకాంతానివహంబులు తమమనంబుల నద్భుతం బంది యి
ట్లనిరి.

ఉ. ఏమితపంబు చేసెనొకొ యీధరణీదివిజోత్తముండు తొ
ల్యామున యోగివిస్మరదుపాస్యకుండై తనరాయనీజగ
త్స్వామి రమాధినాథు నిజతల్పమున న్వసించి యున్నవా
డీమహనీయమూర్తి కెనయే మునిపుంగవు లెంతవారలున్.

వ. అదియునుగాక.

చ. తనమృదుతల్పమందు వనితామణి యైసరమాలలామపాం
దును నెడగాఁ దలంపక యద్వప్రవరుం డెదురేగి మోదము
ష్టనుకగఁ గాఁగిలించి యుచితక్రియల న్పరితుష్టఁ జేయుచు
న్వీసయమున న్భజించె ధరణీసురుఁ డెంతటిభాగ్యవంతుఁడో.

వ. అను నయ్యవసరంబున.

క. మురసంహరుండు కుచేలుని

కరము గరంబునఁ దెమల్చి కడఁక స్మన మా
గురుగృహమున వర్తించిన
చరితము లని కొన్ని నుడివి చతురత మఱియున్.

సీ. బ్రాహ్మణోత్తమ వేదపాఠసలబ్ధ ద

క్షుత గలచారువంశంబువలనఁ

బరిణయం బై నట్టిభార్య సుకీలవ

ర్తనములఁ దగ భవస్సృశ్త యగునె

తలఁప గృహక్షేత్రధనదారపుత్రాదు

లందు నీచిత్తంబు చెందకుంట

తోచుచున్నది యేను దుది లోకసంగ్రహ

ర్థంబు కర్మాచరణంబు సేయు

గతి మనంబునఁ గామమోహితులు గాక

సర్థిమై యుక్తకర్మంబు లాచరించి

ప్రకృతినంబంధమును బాసి భవ్యసిఫ్త

దలివియుండును కొందఁ టు ములు భవిని.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

క. ఎఱుంగుదె గురుమందిరమునఁ

దెఱు గొప్పఁగ మనకు సతఁడు తెలుపఁగ వరుసన్

ఎఱుంగఁగ పలసినయర్థము

లెఱిగి పరిజ్ఞానమహిమ లెఱుగుట లెల్లన్.

వ. అని మఱియు గురుప్రశంస సేయం దలంచి యిట్లనియె.

తే. తివిరి యజ్ఞానతిమిరప్రదీప మగుచు

నవ్యయం బైనబ్రహ్మంబు ననుభవించు

భరితసత్త్వండు సత్కర్మనిరతుఁ డతుల

భూసురశ్రేష్ఠుఁ డనఘుండు బుధనుతుండు.

వ. అమృహాత్మునివలన సకలవృత్తాశ్రమంబులవారికి నేను విజ్ఞానప్రదుండ

నగుగురుండనై యుండియు గురుభజనంబు పరమధర్మం బని యాచ

రించితి నదిగావున.

క. భూసురులకెల్ల ముఖ్యుండ

నై సకలకులాశ్రమంబులందుల నెపుడున్

ధీసుజ్ఞానప్రదుఁ డన

ధేశికుఁ డన నొప్పచుండు ధృతి నెల్లెడలన్.

తే. అట్టివర్ణాశ్రమంబులయందు సర్థ
కుశలు లగువారు నిఖిలై కగురుడ నైన
నాదువాక్యంబుచే భవార్థముపెలుచ
దాఁటుదురు మత్పదాంబుజధ్యానపరులు.

వ. అదియునుంగాక సకలభూతాత్మకుండనై సయోను దపోవ్రతయజ్ఞదాన
శమదమాదులచేత సంతసింపను. గురుజనంబులఁ బరమభక్తి సేవించు
వారలం బరిణమింతు నని చెప్పి మఱియు మనము గురుమందిరంబున
నున్నయెడల గురుపత్నీనియుక్తుల మై యిందనార్థం బడవికిం
జనినయెడ.

సీ. ఘమఘమారావసంకులఘోరజీమూత
పటలసంఘన్నాభ్రభాగ మగుచుఁ
జటులఝంఝానిలోఽన్యటనముద్ధూతనా
నావిధజంతుసంతాన మగుచుఁ
జండదిగ్వేదండతుండనిభాఖండ
వారిధారాపూర్ణవసుధ యగుచు
విన్యోతమానోగ్రఖిన్యోతకిరణః
ద్విద్యుద్ద్యుతిచ్ఛటావిభవ మగుచు,
నడరి జడిగురియ నినుడు సస్తమింప
భూదీనీరంధ్రనివిడాంధకార మేది
సూచికాభేద్యమై వస్తుగోచరంబు
గానియ ట్లుండ మనము సవ్యాసఁ దడిసి.

తే. బయలు గొందియుఁ బెనుమిట్టుపల్లములును
రహితసహితస్థలంబు లేల్పుఱుపరాక
యున్నయత్తటి మన మొకరొకరిచేతు
లూతగాఁ గొని నడుచుచు నుండునంత.

తలఁప గృహక్షేత్రధనదారపుత్రాదు

లందు నీచిత్తంబు చెందకుంట

తోచుచున్నది యేను దుది లోకసంగ్రహ

ర్థంబు కర్మాచరణంబు సేయు

గతి మనంబునఁ గామమోహితులు గాక

నర్థిమై యుక్తకర్మంబు లాచరించి

ప్రకృతినంబంధమును బాసి భవ్యసింఘ

దవిలియుందురు కొందఱు అత్తములు భవిని.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

క. ఎఱుగుదు గురుమందిరమునఁ

దెఱు గొప్పఁగ మనకు సతఁడు తెలుపఁగ వరుసన్

ఎఱుగఁగ వలసినయర్థము

తెఱిగి పరిజ్ఞానమహిమ లెఱుగుట లెల్లన్.

వ. అని మఱియు గురుప్రశంస సేయం దలంచి యిట్లనియె.

తే. తివిరి యజ్ఞానతిమిరప్రదీప మగుచు

సవ్యయం బైసబ్రహ్మంబు ననుభవించు

భరితనత్వండు సత్కర్మనిరతుఁ డతుల

భూసురశ్రేష్ఠుఁ డనఘండు బుధనుతుండు.

వ. అమృహాత్మునివలన సకలవర్ణాశ్రమంబులవారికి నేను విజ్ఞానప్రదుండ
నగుగురుండనై యుండియు గురుభజనంబు పరమధర్మం బని యాచ
రించితి నదిగావున.

క. భూసురులకెల్ల ముఖ్యుడ

నై సకలకులాశ్రమంబులందుల నెపుడున్

ధీసుజ్ఞానప్రదుఁ డన

దేశికుఁ డన నొప్పుచుండు ధృతి నెల్లడల్.

తే. అట్టివచ్చాశ్రమంబులయందు సర్థ
కుశలు లగువారు నిఖిలై కగురుడ నైన
నాదువాక్యంబుచే భవార్థముపెలుచు
దాటుదురు మత్పదాంబుజధ్యానమరులు.

వ. అదియునుంగాక సకలభూతాత్మకుండనై సయేను దపోవ్రతయజ్ఞదాన
శమదమాదులచేత సంతసింపను. గురుజనంబులఁ బరమభక్తి సేవించు
వారలం బరిణమింతు నని చెప్పి మణియు మనము గురుమందిరంబున
నున్నయెడల గురుపత్నీనియుక్తుల మై యింధనార్థం బడవికిం
జనినయెడ.

సీ. ఘమఘమారావసంకులఘోరజీమూత
పటలసంఘన్నాభ్రభాగ మగుచుఁ
జటులఝంఝూనిఘోష్కటనముద్ధూతనా
నావిధజంతుసంతాన మగుచుఁ
జండదిగ్దేవదండతుండనిభాఖండ
వారిధారాపూర్ణవసుధ యగుచు
విన్యోతమానోగ్నిఖన్యోతకిరణః
ద్విద్యుద్ద్యుతిచ్ఛటావిభవ మగుచు,
నడరి జడిగురియ నినుడు సస్తమింప
భూదీనీరంధ్రనివిడాంధకార మేచి
సూచికాభేద్యమై వస్తుగోచరంబు
గానియట్లుండ మనము నవ్వాసఁ దడిసి.

తే. బయలు గొందియుఁ బెనుమిట్టపల్లములును
రహితసహితస్థలంబు లేల్పుటపరాక
యున్నయత్తటి మన మొకరొకరిచేతు
లూతగాఁ గొని నడుచుచు నుండునంత.

క. చిసచిస నెప్పుడు నుడుగక

విసరెడివలిచేత వడఁకు విడువక మనము

స్వసచెడి మార్గముఁ గానక

మనలితి మంతటను సంశయమంతుఁడుఁ బొడిచెన్.

క. తెలతెలవాఁడెడివేళ

స్థలకలమని పలికె బక్షిగణ మెల్లెడల

స్థిలమిలనిప్రాద్దుపాడుపున

ధళధళయనుమెఱుఁగు దిగ్వితానము నిండెన్.

క. అప్పుడు సాందీపుఁడు మన

చొప్పరయుచు వచ్చి వానసోకునను వలిం

దెప్పిరిలుటఁ గని భేదం

బుప్పతిలం బలికె నకట యోవటులారా.

చ. కటకట యిట్లు మాకొఱకుఁగాఁ జనుదెంచి మహాటవి స్సము

త్కటపరిపీడ నొందితిరి గావున శిష్యులు మాముఖంబు నీ

గుట క్రిది కారణంబు సమకూరెడిఁ బోయిటమీఁద మీకు వి

స్ఫుటధనబంధుదారబహుపుత్రవిభూతిజయాయురున్నతుల్.

క. అని గారవించి యాయన

మనలం దోడ్కొనుచు నాత్మమందిరమునకుఁ.

జనుదెంచుట లెల్లను నీ

మనమునఁ దలఁచే యటంచు మఱియు స్ఫులికెన్.

వ. అనఘా మన మధ్యయనంబు సేయుచు నన్యోన్యస్నేహవాత్స

ల్యంబులం జేయుకృత్యంబులు మఱవపు గదా యని యవియెల్లం

దలంచి యాడుమాధవుమధురాలాపంబులు విని యతని గనుంగొని

కుచేలుండ్రిట్లనియె.

క. వనజోదర గురుమందిర

మున మనము వసించునాఁడు ముదమునఁ గానిం

పనిమను తెవ్వియు గలవే

విను మది యట్లుండనిమ్ము విమలచరిత్రాగ్ని.

క. గురుపతిఁ దలఁపఁగఁ ద్రిజగ

ద్గురుఁడ వనం దగిననీకు గురుఁ డనఁ దానాం

దొరుఁ డెవ్వఁ డింతయును నీ

కరయంగ విడంబనంబ యగుఁగాదె హాశీ.

ప. అని సాధిప్రాయంబుగాఁ బలికినపలుకులు విని సమస్త భావాభిజ్ఞుం
డైనపుండరీకాక్షుండు మందస్మితసుందరవదనారవిందుండగుచు సత
నిం జూచి నీ విచ్చటికి వచ్చునవ్వడు నాయందులభక్తింజేసి నాకు
నుపాయనంబుగా నేమిపదార్థంబు దెచ్చితివి. అప్పుదార్థంబు లేశ
మాత్రం బైనఁ బదివేలుగా నంగీకరింతు. అట్లు గాక నీచవర్తనండ్ల
మద్యక్తిం దగులనిదుప్రాప్తుండు హేమాచలత్యుంబైనపదార్థంబు
నొసంగిన నదియు నామనమ్మునకు సమ్మతంబు గాదు కావున.

క. దశమైనఁ బుష్పమైనను

ఫలమైనను సలిలమైనఁ బాయనిభక్తి

స్థోలిచినజను లర్పించిన

నెలమిన్ రుచిరాన్నముగనె యేను భుజింతున్.

క. అనిపవోదరుఁ డాడిన

విసయోక్తుల కాత్మనలరి విప్రుడు దాఁ దె

చ్చినయడుకులు దగనర్పిం

పను నేరక మోము వాంచి పలుకక యున్నన్.

ప. అవ్విప్రుండు చనుదెంచినకార్యంబు కృష్ణుండు దనదివ్యచిత్తంబున
నెరింగి యితండు పూర్వభవంబున నైశ్వర్యకాముండైనన్ను
సేవింపం డైన నిక్కుచేలుండు నిజకాంతాముఖోల్లాసంబునకై నా
యొద్దకుఁ జనుదెంచినవాడు. ఇతనికి నింద్రాదులకుం బడయరాని
బహువిధంబులె ననంపదిశేషంబు లీక్షణంబు యొడఁగూర్చవలయు

నని తలంచి యతడు జీర్ణవస్త్రంబుకొంగున ముడిచి తెచ్చినయ్యయ్య
డుకులముడియ గని యిది యేమి యని యొయ్యన నమ్ముడియ దన
కరకమలంబులవిడిచి యయ్యడుకులు కొన్ని పుచ్చికొని యివి నకల
లోకంబులను నన్నును బరితృప్తి బొందింపఁ జాలు నని యప్పుడు.

క. మురహారుఁడు విడికెడడుకులు

కరమొప్పుఁగ నారగించి కౌతుకమత్తియై

మఱియును విడికెడు గొనఁ ద

త్కర మప్పుడు వట్టెఁ గమల కరకమలములన్.

క. సాంపారఁగ నితనికి బహు

సంపద లందింప నివియచాలును నీక భ

క్షింపఁగ వలవదు త్రిజగ

త్సంపత్కర దేవదేవ సర్వాత్మ హరీ.

ప. అని యిట్లు వారించె. అట్లుచేలుండును నారాత్రి గోవిందుమంది
రంబునఁ దనకు హృదయానందకరంబు లగు వివిధపదార్థంబు లనుభ
వించి మృదులశయ్యాతలంబున నిద్రించి తనమనంబునం దన్ను
సమధికస్వర్గభోగానుభవుంగాఁ దలంచుచు మఱునాఁ డరుగోదయం
బున మేల్కొని కాలోచితకృత్యంబులు దీర్చి యిందిరారమణుండు
దన్నుఁ గొంతద వ్వనిపి యామంత్రితుంజేయఁ జనుచు సందనందనసం
దర్శనానందలోలాత్కుండై తనమనంబున నిట్లనియె.

క. నాపుణ్య మరయ నెట్టిదో

యాపుణ్యనిధిం బ్రశాంతు సచ్యుతు సఖిల

వ్యాపకు బ్రహ్మణ్యునిఁ జి

ద్రూపకుఁ బురుషోత్తముని బహుం గనుఁగొంటిన్.

సీ. పరికింపఁ గృహస్వభావుండ నై నట్టి

నేనేడ నిఖిలావనీశుఁ డైన

యిందిరాదేవికి నెనయంగ నిత్యని

వాసుడై యొప్పునవ్యాసుదేవుఁ

డెడ న స్మరిమై దోడబుట్టినవాని

కై వడిఁ గొగిటఁ గదియఁ జేర్చి

దైవంబుగా నన్ను భావించి నిజతల

మున నుంచి సత్క్రియ ల్పాని నడపి

చారునిజవధూకరసరోజాతకలిత

చామరానిలవిగతవిశ్రముని జేసి

శ్రీకుచాలి ప్రచందనాంచితకరాజ్ఞ

తలమునను నడులొత్తై వత్సలత మెఱసి.

వ. కావున.

ఉ. శ్రీనిధి యిట్లు నన్ను బచరించి ఘనంబుగి విష్ణు మేమియు
న్నీని తెఱంగు గానఁబడె నెన్న దదిద్రుఁడు సంపదంధుఁ డై
కానక తన్ను జేరఁ డని కాక శ్రితార్తి హరుండు సత్కృపాం
భోనిధి సర్వవస్తుపరిపూర్ణునిగా నను జేయకుండు నే.

వ. అని తనమనంబున వితర్కించుచు నిజపురంబునకుం జని చని
ముందట.

సీ. భానుచంద్రప్రభాభాసమానస్వర్ణ

చంద్రకాంతోపలసాధములును

గలకంఠశుక నీలకంఠసముత్కంఠ

మానితకూఠోద్యానములును

పుల్లసీతాంభోజహల్లకకల్పార

కైరవోల్లసితకాసారములును

మణిమయకనకకంఠముఖాభరణవి

| భావితదాసదాసీజనములు

గలిగి చెలువొందునదనంబు గాంచి విన్న
యమును బొందుచు నెట్టిపుణ్యాత్ముఁ డుండు
నిలయమొక్కొ- యపూర్వమై నెగడె మహిత
వైభవోన్నతలక్ష్మీనివాస మగుచు.

వ. అని తలపోయుచున్నయవసరంబున.

తే. దివిజవనితలఁ బోలెడు తెఱవ లపుడు
డాయ నేతెంది యిందు విచ్చేయుఁ డనుచు
విమలసంగీతనృత్యవాద్యములు చెలఁగ
గరిమఁ దోడ్కొనిచని రంతిపురమునకును.

వ. ఇట్లు చనుదేర నశనిభార్య యైనసతీలఱామంబు దనమనంబున
నానందరసమగ్న యగుచు నప్పడు.

సీ. తనవిభురాక ముందటఁ గని మనమున

హర్షించి వైభవం బలర మనుజు
కామినీరూపంబు నైకొన్నయిందిరా
వనితచందంబునఁ దనరుచున్న
కలకంఠి తనవాలుకన్నులకేళవల

నానందబాష్పంబు లంకురింప
సతనిపాదంబుల కాత్మలో మ్రొక్కి భా
వంబున నాలింగసంబుచేసె.

నాథరాదేవుఁ డతులదివ్యాంబరాధ
రణవిభూషితయై రతిరాజుసాయ
కములగతి నొప్పపరిచారికలు భజింప
లలితసౌభాగ్య యగునిజలలనఁ జూచి.

క. ఆనాకీరత్నంబును

దానును సనురాగరసము దభుకొత్తఁగ ని

త్యానందము నొందుచుఁ జెం
పూనినహరిబ్రహ్మజైభవోన్నతి మేఘయగ్.

సీ. కమనీయపద్మరాగస్తంభకంబులుఁ

గొమరాకుపటికంపుకుడ్యములును

మరకతనవరశ్చమయకవాటంబులుఁ

గీలితహరినీలజాలకములు

నీపితచంద్రకాంతోపలవేదులు

సంచితవివిధపదార్థములును

దగుహంసతూలికాతల్పంబులును హేమ

లాలితశయనస్థలములు దనరు

సమసికోత్తుంగభద్రసీతములు సిరులు

మానితోన్నతచతురంత యానములును

వలయునద్యస్తపరిపుష్టవాటికలును

గలిగి చెలువొందుమందిరం బెఱుమి సొచ్చి.

వ. సుఖంబున నుండునట్టియెడం దనకు మనోవికారంబులు వొడమకుండ
వర్తించుచు నిర్మలం బగుతనమనంబున నిట్లను నింతకాలం
బత్తంతదురంతం బగుదారిద్ర్యమఃఖార్తవంబున మునింగి యున్న
నాకుం గడపటం గలిగినవిధంబున నివ్వడు.

ఆ. ఎన్నఁ గ్రొత్తలై నయిట్టిసంపదలు నా

కబ్బుటెల్ల పారిదయోవలోక

నమునఁజేసి కాదె నలినాక్షుసన్నిధి

కర్థి నగుచు నేను నరుగుటయును.

క. నను నావృత్తాంతంబును

దనమనమునఁ గనియు నేమి దడవక ననుఁ బో

ముని యీసంపద నెల్లను

నొనరఁగ నొడఁగూర్చి నన్ను నొడయుఁ జేసెన్.

వ. అట్టిపురుషోత్తముండు భక్తినిష్ఠు లైననవజ్జనులు లేకమాత్రం బగు
వదాధంబైన భక్తిపూర్వకంబుగా నమర్పించిన నది కోటిగుణ
తంబుగాఁ గైకొని మన్నించుటకు నిది దృష్టాంతంబు గాదె. మరియు
దేవతలందును జీర్ణాంబులందు నని చిత్తరంబు సేయంబుగాఁ బాటించక
నాచే నున్నయడుకు లాదరంబున నారగించి నన్నుంగృతార్థునిం
జేయుట తననిర్దేతుకదయం గాదె. అట్టికార్యసాగరుం డైన
గోవిందునిచరణారవిందంబులయందులభక్తిప్రాభవంబు లగుంగాక
యని యప్పుండరీకాక్షునియందుల భక్తితాత్పర్యంబునం బట్టినమే
తుండై నిఖిలభాగంబులయందు నానక్తిం బొరయక రాగాదివిరహ
తుండును నిర్వికారుండునునై యఖిలక్రియలందు ననంతరియనంత
ధ్యానసుధారసంబునం జొక్కుచు విగతబంధనుండై యపవర్గప్రాప్తి
నొందె మఱియును.

అ. దేవదేవుఁ డఖిలభావజ్ఞుఁ డాశ్రిత
వరము డైనహరికి ధరణీసురులు
దైవతములు గాన ధారుణీదివిజుల
కంటె దైవ మొకఁడు గలఁడె భువిని.

భీష్ముడు—స్వార్థత్యాగ ప్రతిజ్ఞ.

—:0:—

కథ.

భీష్ముడు శంతనమహారాజుమారుడు. శంతనుడు భీష్మునికి యువరాజు
దత్తాత్రేయముచేసి యనన్యవ్యాపారంబు యమునానదీతీరంబున చేటలాడుచుఁ
గ్రుమ్మరునాఁ డెవ్వార్యమరభిగంధం బాహ్లాణింది దానివచ్చినవల నారయాయ నతిగి
యమునాతీరంబున నావ నడిపెడియొకలావణ్యవతిం జూచి యాకన్యకు వివాహమాడఁ
దాను కృతనిశ్చయుఁ డయి యాయువతికంద్రీ యగుదాక రాజునొద్ద కేగి సంభా
షితుం డై తఁకోరిక వాని కంటిఁగించె. ఆతఁడు తనకూతునకుఁ బుట్టునుతునకు
రాజ్య మొసంగుట కంగీకరించినచోఁ గన్య నిచ్చెద నని చెప్పెను. అందులకు శంతనుం

దీప్తివీడక తననగరమునకు మరలి పీఠకార్యావసరమై యంతఃపురంబున నుండెను. ఇట్లుండుటం గని తరువాతండు గాంగేయుండు తండ్రివద్ద కేగి కారణ మారసి వృద్ధా మాత్యువుతోపాతనుసృష్టవంబులతో విచారించి యనంతరము దాశరాజునొద్ద కేగి తనతండ్రికి యోజనగంధి నిచ్చి వివాహము చేయవలసిన దని యడిగెను.

అప్పుడు తండ్రియైన శంతనునితోఁ బూర్వము నుడివినరాజ్యవిషయకములైన వాక్యములే మహానుభావుఁడైన భీష్మునితో నొకటి చెప్పెను. అంతటఁదానట్లు చేసిన నని ప్రసిద్ధు లగు పృథ్వీవరులయెదుటఁ బ్రతిజ్ఞపట్టెను. అని విని దాశరాజు భీష్ము నితోఁ బిమ్మటనరించిన నొనరింతువుగాక. నీవు వివాహమైనతరువాతఁ గలుగు నీమతు లిందుల కంగీకరింతురా? అప్పు డేమిచేయఁ గలవాఁడవు? అని యడిగెను. అందులకుఁ బితృహితార్థము తాను వివాహమాడక తనకాలమంతయు బ్రహ్మచర్య వ్రతమును బూసెద నని పరీతిజ్ఞ బట్టెను. అంతట సత్యవతిని శంతనున కిచ్చి దాశ రాజు వివాహము చేసెను. పిమ్మట సత్యవతికిఁ జిత్రాంగదవిచిత్రవీర్యులను నిర్దుశు పుత్రులు జన్మించిరి. తరువాత గొంతకాలమునకు శంతనుండు కాలగర్భ మొందెను. భీష్మండు తాను బూనినపరీతిజ్ఞపరీకారము తనభిన్నోదకభాగీశ్వరిలోఁ బెద్దవాఁ డగుచిత్రాంగదుని రాజ్యాభిషిక్తుం జేసిన నాతండును సతివ్యూహంబుండై గర్వంబున నెవ్వరి నుజ్జ నురదనుజనుజగంధర్వాదుల నాతేపించుచున్న వాని కలిగి చిత్రాంగదుం గడుం డనుగంధర్వవతి యుద్ధాధియై వచ్చి శంతనుపుత్రుని జిత్రాంగదు రణ ముఖమునఁ గూర్చెను.

తరువాత భీష్మండు విచిత్రవీర్యునిఁ గారవరాజ్యమున కభిషిక్తుం జేసిన కొంతకాలమునకుఁ గాశిరాజుహుంతుస్వయంవరోత్సవాలు విని ధనుర్దరుం డై గర్భం బెక్కి యొక్కరుండ వారకాసీపురంబునకుం జని యందు స్వయంవరంబునకు మూగినరాజులోకం బెల్ల వెలచి వెలుగువడి చూచి చుండ నెక్కవ్యకలఁ దనగర్భం బెక్కించుకొని యెల్లవారలు విన నిట్లనియె. “బాహ్మంబు మొదలుగాఁ గలయెని మిది వివాహములయందు క్షత్రియులకు గాంధర్వరాజుసంబు లుత్తమంబులు. స్వయం వరంబున జయించి వివాహంబగుట యంతకంటె నత్యుత్తమంబు గావున నిమ్మాంగిన రాజులోకంబు నెల్ల నోడించి యొక్కవ్యలందోడ్కొనియె చనుట ధర్మంబు.” అని కాశి రాజునకుం బెక్కి భీష్మండు వచ్చునపుడు సాల్వం డనురాజు భీష్ము నెదుర్కొని చరాణితుండై తనపురంబున కడిగె. పిమ్మట కాశిరాజుదుహితలం దోడ్కొని వచ్చి భీష్మండు నిచిత్రవీర్యునకు వివాహము నేయనున్న సమయంబునఁ బెద్దది యైనయంబు నేనన్న సాల్వవతి వరియించినఁ దండ్రిచేఁ బూర్వదత్త నైతిని. ఇట ధర్మంబు విచారించి

కాశ్యాచరణంబు గావించునది.' యనిన భీష్ముడు ధర్మవిదులైన బ్రాహ్మణుల యనుమతంబున దాని సాక్ష్యరాజున కిచ్చి పుచ్చి మహాత్మ్యవంతున నయ్యుద్వయ కన్యకల విచిత్రవీర్యవతు వివాహంబు చేసెను.

అనంతరము కొంతకాలమునకుఁ గాలవశంబున విచిత్రవీర్యుం డనురథునికిం జనిన నత్వంతకోకార్ద్రవంతున మునింగియున్నతల్లిని, మఱుదండ్రిను సాక్ష్యాపించి రాజ్యం బక్రకంకంబుగా భీష్ముడు ప్రతిపాలించు చుండెను.

కురువంశ మంతరించిపోవుటకు సత్వవతి చింతించి భీష్మునితో వివాహమాడి పుత్రతనంతరిఁ బడసి వంశము నిలిపి రాజ్యపరిపాలనంబు నేమనలో నని పలువిధములఁ బరిమాలుకొనెను గాని యట్లుచేయుట తాను వట్టిప్రతిజ్ఞకు భంగ మగుటంచేసి సమయస్థితి నే విడువక యాకాలమందలి ధర్మకాస్త్రప్రకారము వంశమునిలఁచు నాచారము తనసవతితల్లియగుసత్వవతితోఁ జెప్పి యాయను నొప్పించి తాను చేసిన ప్రితిజ్ఞను నిలుపుకొనెను.

సీతి—గాంగేయుఁడు తండ్రియడుగకయె తాను బ్రహ్మచర్యవ్రతము బూని తండ్రి వలచినసతిని దండ్రీకిఁ దెచ్చి యిచ్చివివాహముచేయించెను. తండ్రిపోయినతరువాత భిన్నదరులనన్యధా చూడక వారికి రాజ్య మొసంగెను. శ్రుతియొడివనధర్మ నశన తింది కాళిరాజుకూతులఁ దెచ్చి విచిత్రవీర్యవతు వివాహము చేసెను. వారిలో పెద్దదగు నంబ సాక్ష్యరాజునకుఁ బూర్వదత్తయగుటచేరిసి యామెను సాక్ష్యనొద్దకు బంపెను. విచిత్రవీర్యుఁడు నిస్సంతానుఁ డై కాలధర్మమొందినతర్వాతేగూడ తన సాపత్న్యమాతచే వేడికొనఁబడినవాఁ డయ్యును దాను వివాహమాడుట కిష్టపడఁ డయ్యెను. బహువరాక్రిమకాలియై యావనవంతుఁడై యున్నభీష్మునివలె స్వార్థత్యాగి మఱియొకఁడు కానరాఁడు. ఇతని కిరఁదేసాటి. లోకములో ధనకాములు శ్రీకాములునైనవారే పెక్కుండుకలరు. కాంతాకనకముల నెఱి నసంగ్రహించుటకే లోకము చూచుచుండును. ఈరే డట్లుచేయుడు. తాను కొరకయె సమయము వచ్చినను, దల్లిపలువిధముల బరిమాలుకొనినను వివాహమాడుట కిష్టపడఁడు. రాజ్యభారమున కంగీకరింపఁడు. తరువాత గొంతకాలమునకు భీష్మాదివీర్యులయెదుట నుయ్యోధనుఁడు వాడిగలనూదిమొన మోపినంతయైన నేలను బంచి పొందునుతుల కియ్యనని పట్టుపట్టి యెందఁ తెన్నిచెప్పినను వినక యతిలోభియై సర్వముం గోలుపోయెను. భీష్ముని స్వార్థత్యాగమునకును, నుయ్యోధనునిస్వార్థవరత్వమునకును వార యెంత యున్నదో పాకములు గ్రహింతురు గాక! భీష్మునిస్వార్థత్యాగము యిందలి సీతి.

శంతనుండు నకలరాజస్యప్రధానసమక్షంబున గాంధేయునకు
యావరాజ్యాభిషేకంబు సేసి కొడుకుతో డివిదోదంబులం దగిలి నాలుగు
వత్సరంబు లనన్యవ్యాపారుం డై యుండి యొక్కనాడు యమునాతీరం
బున జేటాడుచు గ్రుమ్మరువాఁ డపూర్వసురభిగంధం బాఘ్రాశించి
దానివచ్చినవల నారయుచు నరిగి యమునానదీతీరంబున.

యోజనగంధి.

క. కనకావదాతకోమల

తనులతఁ దనుమధ్యఁ గమలదళనేత్రను యో

జనగంధి నవనినాథుఁడు

గనియెను సురకన్యవోనికన్నియ నంతన్.

ఉ. దానిశరీరసౌరభము దానివిలోలవిలోకనంబులున్

దానిమనోహరాకృతియు దానిశుచిస్మితవక్త్రాంతియున్

దానివిలాసముం గడుముదంబునఁ జూచి మనోజబాణనం

తానహతాత్ముఁ డై సృవతి దానికి ని ట్లనియెన్ ముదంబునన్.

ఉ. ఎందులదాన నేకతమ యియ్యమునానది నోడ సల్పుచున్

సుందరి నీకు నున్ని యిది చూడఁగఁ దా నుచితంబె నాపుడున్

మందమనోజ్ఞహాసముఖమండల మెత్తి మృగాక్షి సూచి సం

క్రందనసన్నిభున్ సృవతిఁ గన్యక యిట్లని వత్కెఁ బ్రీతితోన్.

వ. ఏను దాశరాజకూతురఁ దండ్రినియోగంబున నిక్కార్వంబు ధర్మా

ర్థంబు సేయు చుండుదు ! ననిన దానియభినవరూపసౌందర్యంబులు

దొల్లియునివి యెఱింగినవాడై యుక్తోమలిం గామించి దాశరాజు

కడకుంజని తనయభిప్రాయం బెఱింగించిన నతండును సంతసిల్లి

శంతను సత్యంతథక్తిం బూజించి యి ట్లనియె.

తే. పుట్టినప్పడ కన్యకఁ బోలునట్టి

వరున కిచ్చుట యిది లోకవర్తనంబు

వసుమతీనాథ సీయట్టివరున కిచ్చి

ధన్యులము గామెయిక్కన్యఁ దద్ద పేర్చి.

వ. అయినను నాడెందంబునం గలదానిం జెప్పెద నిక్కన్యక నీకు ధర్మ
పత్నిఁగాఁ జేయునట్టియిష్టంబు గల దేని నావేడినదాని ని మ్మనిన
శంతనుండు దాని నీ నగునేని నిచ్చెదఁ గానినాఁ డీ నేర నది యేది
సెప్పు మనిన దాశరా జిట్లనియె.

మధ్యాక్కర. భూపాల నీకు నిక్కోమలివలనఁ బుట్టిననుతుఁడు
నీపరోక్షంబున రాజు గావలె నెమ్మి ని ట్లేఁగ
నోపుదే యనిన శంతనుఁడు గాంగేయు యువరాజుఁ దలఁచి
యీవల్కు దక్కఁగ నొండు వేడుమ యిచ్చెద ననిన.

వ. నా కొం డెద్దియు నిష్టంబు లే దనిన విని యుద్దాశరాజుచేతం బ్రతి
హతమనోరథుం డయి కృమ్మటి వచ్చి శంతనుఁడు చింతాకాంతుం
డయి సత్యవతిని తలంచుచు వీశకార్యావసరుం డయి యున్న నొక్క
నాఁడు గాంగేయుండు దండ్రిపాలికి వచ్చి యి ట్లనియె.

చ. భవదభిరక్షితక్షితికి బాధ యొసర్పఁగ నోపునట్టిశా
త్రవనివహంబు లేదు వసుధాపృజ కెల్ల ననంతసంతతో
తృప్తముల రాజు లెల్ల ననిశంబు విధేయుల నీకు నిట్లు మా
నవప్రపథేంద్ర యేలొకొ మనఃపరితాపముఁ బొంది యుండఁగన్.

వ. అనిన విని పెద్దయుం బొగిద్ద చింతించి శంతనుండు గొడుగున
కిట్లనియె.

క. వినవయ్య యేకపుత్తుఁడు
ననవత్తుఁడు నొక్కగూప యని ధర్మపులన్
విని నీకుఁ దోడు పుత్తుల
ననఘా పడయంగ నిష్ట మయినది నాకున్.

క. జనవినుత యగ్నిహోత్రం
బును సంతానమును వేదములు నెడతెగఁగాఁ

జన దుత్తమవంశజులకు

సనిరి మహాధర్మనిపుణులై నమునీంద్రుల్.

క. నీవశ్రుశశ్రువిద్యా

కోవిదుడవు రణములందుఁ గూర్చుండ వరివి

ద్రావిణసాహసికుండవు

గావున నీయునికి నమ్ముగా నోప నెడన్.

గాంగేయుడు.

వ. బహుపుత్రార్థంబు యత్నంబు సేయ వలయు వివాహం బయ్యెడ
సనిన విని గాంగేయుండు వృద్ధామాత్యపురోహితనుహృజ్జనంబు
లతో విచారించి యోజనగంధి రాజచిత్తంబునం గలుగుట యెఱింగి
యనేకరాజస్యసమన్వితం డయి దాశరాజకడకుం జరి మారాజు
నకు సత్యవతిని దేవింగా నిచ్చునది యని యడిగిన నాతండును దేవ
ప్రతుం బూర్చించి నీవు ధర్మశీలుండ వర్ధాపర్థవినుండవు సకలకార్య
సమర్థుండవు గుర్వర్థంబు గన్వార్థి నై వచ్చితివి కావునం గృతా
ర్థుండ నైతి నెవ్వనివలనన నిక్కస్య యుద్ధవిల్లె నట్టియుపరి
చరుం డనురాజుని యీసత్యవతి నొరుల కీ వలవకు శంకనుసక
యిచ్చునది యగుటంజేసి తొల్లి యనితుం డయినదేవలుండు
గన్వార్థి యయి వచ్చి ప్రత్యాఘాతం డయ్యె నిట్టిసంబంధ మెవ్వ
రికిఁ బడయ నగు.

క. విను మైసను సాపత్న్యం

బనునోషము గలదు దీననదియును నీచే

తన సంపాద్యము నీ వలి

గిన నడ్డమె పురహారాజకేశపు లయినన్.

వ. ఆనోషం బెట్లు పరిహృతం బగు ఫట్లుగా నీచిత్తంబునం నలంచి
వివాహంబు సేయు మనిన గాంగేయుం డిట్లనియె.

భీష్ముడు బ్రహ్మచర్యవ్రతంబుఁ బూనుట.

- చ. వినుడుప్రసిద్ధులైనవృధివీపతులందఱు నే గురువ్రయో
జనమునఁ జేసితిన్ సమయసంస్థితి యీలలితాంగి కుద్భవిం
చినతనయుండు రాజ్యమును జేయఁగ నర్హుఁడు వాడ మాకునె
ల్లను బతి వాడ కౌరవకులస్థితికారుఁ డుదారసంపదన్.
- జ. అని సభాసదుల కెల్ల మహాహర్షంబుగా సత్యవ్రతుం డయినదేవ
వ్రతుండు వలికిన మెడియు దాశరా జట్లనియె,
- క. నీ వఖిలధర్మవిదుఁడవు
గావున నీ కిట్ల చేయఁగా దొరకొనియెక
భావిభవత్సతు లిట్టిరె
నీవిహితస్థితియు నలువనేర్తురె యనినన్.
- క. ధృతిఁ బూని బ్రహ్మచర్య
వ్రత మున్నతిఁ దాల్చితిని ధ్రువంబుగ ననవ
త్యత యైనను లోకము లా
యతిఁ బెక్కులు గలవు నాకు ననుభావ్యములై.
- వ. అని యిట్లు సత్యవ్రతిం దనతండ్రికి వివాహంబు నేయుపాంఠ నిజ
రాజ్యపరిత్యాగంబును బ్రహ్మచర్యవ్రతపరిగ్రహంబునుం జేసిచ జేవ
వ్రతు సత్యవ్రతంబునకు గురుకార్యధురంధరత్వంబునకు మెచ్చి దేవర్షి
గణంబులు నాతనిపయిం బుష్పవృష్టి గురిసి భీష్ముండుని పొగడిరి.
దాశరాజును గరంబు సంతసిల్లి శంతనునకు సత్యవ్రతి నిచ్చె సంత.
- మ. ఇనతేజం డతిభక్తిఁ గాంచసరథం బెక్కించి యక్కన్యఁ దో
హ్నిని తెచ్చెం దనతల్లి సత్యవ్రతినిన్ క్షోణీజనుల్ దన్ను బో
రసఁ గీర్తింపఁగ శంతనుం డతిమనోరాగంబునం బొంద శాం
తనవుం డాతతకీర్తి హస్తీపురికిం దత్కౌతుకారంభుండై.
- వ. శంతనుండును పరమానురాగంబున సత్యవ్రతిని వివాహంబై యతి
మానుషం బయినయాభీష్మసత్యవ్రతంబునకు సంతసిల్లి యాతనికి

స్వచ్ఛందమరణంబుగా వరం విచ్చి సత్యవతియందు జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యులన నిద్దఱు గొడుకులం బడసి వారలు సంప్రాప్తయావ నులు గా కుండఁ బరలోకగతుఁడైన దండ్రుకి భీష్ముండు పరలోక క్రియలు నిర్వర్తించి చిత్రాంగదు రాజ్యాభిషిక్తుం జేసెన నాతండును సతివ్యాలోలుండై గర్వంబున నెవ్వరి నుఱక సురదనుజమనుజగంధ ర్వాదుల నాక్షేపించు చున్న వాని కలిగి చిత్రాంగదుం డనుగంధర్వ సతి యుద్ధాఢి యయి వచ్చినం గురుక్షేత్రంబునండు.

క. సరగంధర్వాధిపు ల

య్యిరువురు చిత్రాంగదులు సహింపక యని నాం

హారుఁ దాకి వీరకఁ బూడిచిరి

హిరణ్యవీరీరమున సహింసబలాశ్వుల్.

క. వదలక మా యాయుధా

తిదక్షుఁడయి వంచనోన్నతిన్ గంధర్వం

డుదిశరవిజేజఁ జిత్రాం

గదుఁ జంపె విచిత్రపత్నికార్ముకహస్తన్.

విచిత్రవీర్యుడ.

వ. ఇట్లు చిత్రాంగదుండు గంధర్వనిహతుం డైనఁ దన్నరొక్షంబున భీష్ముండు విచిత్రవీర్యుం నొరవరాజ్యంబున కభిషిక్తుం జేసెను.

క. వసునిభుండు పైతృకం బగు

వసుధారాజ్యంబు భీష్మవచనమున గత

వ్యసనుఁ డయి తాల్చెఁ జేజం

బెనఁగంగ విచిత్రవీర్యుఁ డిద్దయశుం డై.

వ. అట్టివిచిత్రవీర్యు నానూఢయావనుం జూచి భీష్ముండు వివాహ యత్నముం డయి తనచారులవలనం గాశీరాజుకూతులన్వయంవరో త్సవంబు విని దనుర్ధరుండయి రథం బెక్కి యొక్కరుండ వారణాసీ

పురంబునకుం జని యందు స్వయంవరంబునకు మూగినరాజలోకం
బెల్ల వెఱచి వెఱగుపడి చూచు చుండ నక్కన్యకల దనరథం
బెక్కించికొని యెల్లవారలు విస నిట్లనియె.

క. నాయనుజునకు వివాహము

సేయఁగఁ గన్యాత్రయంబుఁ జేకొని బలిమిం
బోయెద నడ్డం బగువా
రాయభజశక్తి నడ్డ మగుఁ డామొనన్.

వ. బ్రాహ్మంబు మొదలుగాఁ గలయెనిమిదివివాహంబులయందు క్షత్రి
యులకు గాంధర్వరాక్షసంబు లుత్తమంబులు స్వయంవరంబున
జయించి వివాహం బగుట యంతకంటఁ నత్కుత్తమంబు గావున
నిమ్మూగినరాజలోకంబు నెల్ల నోడించి యిక్కన్యలం దోడ్కొని
నాచనుట యిది ధర్మంబు యని కాశీరాజునకుం జెప్పి వీడ్కొని
భీష్ముండు వచ్చుచున్నాడు.

మ. నరనాగాశ్వవరూఢయాధములతో నానావనీనాఘు లు

ధ్రువు లై యొక్కట నొండొరుం జఱచి యుత్తుంగానిలోద్ధాతనా
గరనంక్షోభసమంబుగాఁ గలగి వీరకన్ వీరులై తాఁకి యే
సిరి దేవవ్రతుడై సభోవలయ మచ్చిద్రంబు గా నమ్ములన్.

క. వారల సందఱ రౌద్రా

కారుండై కసిమనంగి గాంగేయుడు దు
ర్వారపటుబాణనిహతిని
వీరాహవరంగమునకు విముఖులఁ జేసెన్.

క. నెఱి నుఱక వై రివీరుల

నెఱుకులు దూఱంగ నేయుచ్చపపుంగిపురం
పఱ కోర్వక పిఱుసని రని
వెఱచి వివర్ణులయి సకలవిషయాధిపతున్.

వ. ఇట్లు నిఖిలక్షత్రీయక్షమూర్ధం బలిగినపరశురాముండునుం బోలె గడు నలిగి పరశురామశిష్యుం డాక్షత్త్రీవర్గంబు నెల్ల దనశర వర్షంబున ముంచి యోడించి యేకవీరుం డయి వచ్చువానిపిఱుండ సమరసన్నధుం డయి సాల్వండు ననుదెంచి.

భీష్మనితో సాశ్వతుడు యుద్ధంబు నేయుట.

ఉ. ఈవసుధాధినాథుల జయించినయట్టిద కాదు నక్క నై వోవక నిల్వ నా కెదిరి పోర మదీయధనుర్విముక్తనా నావిధమార్గణోగ్రగహనంబున దిగ్భ్రమ బొంద కెమ్మెయిం బోవగల బోలు నీ కనుచు బూరుకులోత్తము దాకె వీరకత్తోన్.

వ. భీష్ముండును తనరథంబు నివర్తింపించి సంవర్తసమయసమవర్తియుం బోలెరాద్రాకారుం డయి నిలిచిన.

చ. అనిలజవంబునం బఱచునమ్మదనాగ మెదిల్చి క్రమ్మటిం చినపరికాడపోలె గురుసింహవగూఢము నిట్లు గ్రమ్మటిం చునె యితఁ డంచునుం దగిలి చూపఱు సాల్వమహీశువిక్రమం బొనరగ నల్లడం బొగడుచుండిరి విన్మయన క్తచిత్తులై.

వ. అంత.

క. ధృతిమెయి శతసంఖ్యయు దశ
శతసంఖ్యయు శతసహస్రసంఖ్యయు ను శతా
యుతసంఖ్యయుఁ గా దేవ
వృతుమీదను సాల్వుఁ డేసె వాఁడిశరంబుల్.

క. ఘనభుజఁ డన్నియు నడుమ
తునియుఁగ వడి నేసి వానితురగచయస్యం
దసనూతుల నొక్కొక య
మ్మునఁ ద్రొక్కగ నేసె భరతముఖ్యుండు వోరన్.

క. రథమును రథ్యంబులు సా
రథియును వృథ యైన భగ్నరథుఁ డై భాగీ

రథికోడుకుచేత విమనో

రథః డై సాల్వండు నిజపురంబున కరిగెన్.

వ. ఇట్లు సకలరాజలోకంబు నెల్ల సశ్రమంబున నోడించి సాల్వరాజు
మందలవిడిచి పరాక్రమలబ్ధ లయినకాశీరాజదుహితలం దోడ్కొని
వచ్చి భీష్ముండు విచిత్రవీర్యునకు వివాహంబు నేయ నున్న నందుఁ
బెద్దది యైనయంబ యిట్లనియె.

ఆ. పరగ నన్ను సాల్వపతి పరియించినఁ

దండ్రిచేతఁ బూర్వదత్త నైతి

నమ్మపీశునకు నయంబున నెయ్యది

ధర్ము వెఱిగి దానిఁ దలఁపు మిపుడు.

వ. అనిన విని భీష్ముండు ధర్మవిదు లయినబ్రాహ్మణులయనుమతంబున
దాని సాల్వరాజున కిచ్చి పుచ్చి మహోత్సవంబున నయ్యిరువుర
కన్యకల విచిత్రవీర్యునకు వివాహంబు నేసిన

ఉ. లాలితగౌపయావనవిలాసవిభాసిను లైనయంబికాం

బాలికలన్ వివాహ మయి భారతవంశకరుండు గామలీ

లాలలితానుభోగరసలాలసుఁ డై నిజరాజ్యభారచిం

తాలసుఁ డయ్యెఁ గామికి నయంబున నొండు దలంపజోలునే !

వ. ఇట్లు సకలవ్యాపారరహితుం డై కాశీరాజదుహితల నయ్యిరువుర
సత్ప్రణయగౌరవంబునం దగిలి.

సీ. అమలసుధారమ్య హర్మ్యతలంబుల

నవకుసుమామోదనందనములఁ

గృతకాద్రికందర కీడాగృహంగణ

వివిధరత్నో జ్జ్వలవేదికలను

గలహంసకలనాదక మనీయకమలిసీ

దీర్ఘ కాసె కతతీరములను

రమియించుచును గామరాగాధికాసక్తిఁ

జేసి శోషించి విచిత్రవీర్యుఁ

ఆ. డమరపురికిఁ జనిన సతనికిఁ బరలోక

విధుల శాస్త్రదృష్టి వెలయుఁ జేసె

నాపగాతనూజుఁ డఖిలబాంధవులయు

బ్రాహ్మణులయుఁ దోడ భానునిభుడు.

వ. మఱియు సత్యంతశోకార్ణవంబున మునింగిన తల్లిని మఱడండ్రను
నాశ్వాసించి యరాజకం బయినరాజ్యం బకళంకంబుగాఁ బ్రతిపా
లించు చున్నకొడుకు సఖిలధర్మవిదు గాంగేయుం జూచి సత్యవతి
యిట్లనియె.

క. శంతను సంతానంబును

సంతతకీర్తియును బిండసంస్కృతియును స

త్యంతమహాభారమును బ

రంతప నీయంద చిరతరం బై నిలిచెన్.

చ. జననుత సర్వధర్మపులు సర్వజగత్పరివర్తక్రమం

బును మఱి సర్వవంశములు బుట్టినమార్గము నీవ నిక్కువం

బనఁగు యెఱుంగు దున్నతగుణాఘృణ్యుడవున్ భరతాన్వయావలం

బనుడవు నీవ ని న్నొక్కడు పంచదఁ జేయుము మత్ప్రియంబుగన్.

క. ఇక్కురువంశంబున నీ

వాక్కురుడవ యున్నవాడఁ పుర్యేరాజ్యం

బెక్కటి సేకొని తేజము

దిక్కుల వెలిగింపు సంతతియుఁ బడయు మొగిన్.

క. నిరతంబు బ్రహ్మ మొదలుగ

నరుసన యెడతెగక యిట్లు వచ్చినవంశం

బురుభుజ నీ పుండగఁ నీ

తరమున విచ్చిన్న మగుట ధర్మవై యనినన్.

క. విని భీష్ముఁ డనెయె మీ కి

ట్లని యానతి యీయఁ దగునె యమ్మెయి నాప

ల్కినవల్కును మఱి నాతా

ల్చినవ్రతమును జెఱుప నంతచిటుతనె చెపుమా.

క. హిమకరుఁడు వైత్రమును న

ర్యముఁడు మహాతేజమును హుతాశనుఁ డుచ్చ

త్వము విడిచిరేని గుర్య

ర్థము నాచేకొనిననద్రవ్యంబు విడుతునే.

వ. పృథివ్యాదిమహాభూతంబులు గంధాదిగుణంబుల నెట్లు విడువ వట్ల
యేనును గురుకార్యంబున మీశుల్కార్థంబుగా సర్వజనసమక్షంబున
నాచేసినసమయస్థితి విడువ నది యట్లుండె మీయానతిచ్చినట్లు నా
యెఱుంగనిధర్మపులు లేవు శంతనుసంతానంబు శాశ్వతం బగు
నట్లుగా క్షత్రధర్మంబు పెప్పెద నాచెప్పినదాని ధర్మార్థవిదు లయి
లోకయాత్రానిపుఁజ లయినపురోహితప్రముఖనిఖిలబ్రాహ్మణవరు
లతో విచారించి చేయునది యని భీష్ముం డందఱు విన నిట్లనియె.

చ. పితృవధజాతకోపపరిపీడితుఁ డై జమదగ్నిసూనుఁ డు

ద్ధతబలు హైహయన్ సమరదర్పితుఁ జంపి యశేషధారుణీ

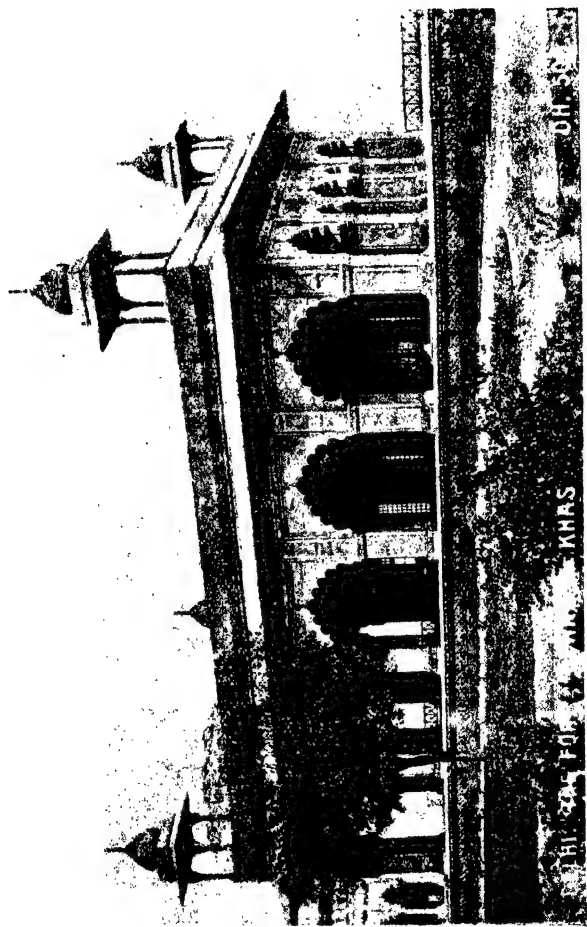
పతులను జంపె గర్భగతబాలురు నాదిగ నట్టిచోటఁ ద

త్పతులకుఁ దొల్లి ధర్మవిధి సంతతి నిల్పరె భూసురోత్తముల్.

దోషుఁ డస్త్రవిద్యం దనశిష్యులఁ బరీక్షించుట.

కథ.

గురుకులార్జునకేసి తాను విద్యాలాభమును బొందఁగోరునపుడు శ్రీధర్మజు
లాజ్యకములు. తాను గ్రహించినవిద్య గురువుచే బరీక్షించఁబడునపు షితరచింతలు

దాని యేకాగ్రత నున్నగాని కృతార్థుడు కాఁజాలడు. కావున విద్యార్థులెల్లఁగ ను
దా మధ్యసింఘఁ గోరుకొద్దులను శ్రద్ధతో నభ్యసించి విద్యాపరికిలనాసమయమునందుఁ
దా మాచరింపవలసినవిధులనుం దితరచింతలు లేనినిశ్చలమైనయత్తితో వర్తింపని
యెడలఁ దా మెన్నఁడును గృతార్థులు కానేరరు.

నీతి—తా మధ్యసింఘసమయములయందును బరీక్షాసమయములందును మిక్కిలి
శ్రద్ధతో నుండవలయును. అర్జునుఁ డక్షువిద్యులఁ బరీక్షింపఁబడునపుడు తనయత్తి
నంతయు లక్ష్యమఁ దె యుంచుటాశేసి గురుం దైనదోషినిపన్నిధిని గానవహించువు
లలో నొక్కఁడ కృతార్థుఁ డయ్యెనుకదా !

వ. అట్లు-మారులధనుర్విద్యాకాశలం బెఱుంగ వేడి యొకనాఁడు
ద్రోణుండు గృత్తిమం బయినభాసం బనుకొకపక్షి వృక్షశాఖా
గ్రంబున లక్ష్యంబుగా రచియించి దాని నందఱకుం జూపి మీమీ
ధనువులు బాణంబులు సంఘించి నాపంచినయప్పుడ యిప్పుక్షీలలం
దెగ నేయుం డే నొకశ్శౌకశ్శం బంచెద నని ముందర ధర్మనందనుం
బిలిచి యీవృక్షశాఖాగ్రంబున నున్నపక్షి నిమ్ముగా నీక్షించి
మద్యచనాంతరంబున శరమోక్షంబు నేయు మనిన నతఁడును వల్లె
యని గురువచనంబు నేసి యున్నయ్యుధిష్ఠిరువకు దోషిం
డిట్లనియె.

తే. వృక్షశాఖాగ్రమున నున్నపక్షిశరముఁ
దెల్లముగఁ జూచితే మహివల్లభుండ
యనిన నిమ్ముగఁ జూచితె ననిన వెండి
యును గురుఁడు ధర్మజున కిట్టులనియెఁ బ్రీతి.

క. జననంత యామ్రానిని న
న్నును మఱి నీభాగ్యవరులనుం జూచితె నీ
వనవుఁడుఁ జూచితె నన్నిటి
ననఘా వృక్షమున నున్నయవిహగముతోన్.

ప. అనిన విని దోషిండు ధర్మజుం బడరి నీదృష్టి చెదరె నీవు దీని
నేయ నోపవు పాము మని యివిధంబున దుశ్శోధనాడు లైన

ధార్తరాష్ట్రులను భీమసేనసకులనహదేవులను నానాదేశాగతులయున
రాజపుత్రులను గ్రమంబున నడిగిన వారలు ధర్మనందనుచెప్పినట్లు
చెప్పిన నందఱు నిందించి పురందరనందనుం బిలిచి వారి నడిగినయట్లు
యడిగిన నాచార్యులకు నర్జునుం డిట్లనియె.

క. పక్షిశిరంబు దిరంబుగ

నీక్షించితి నొండు గాన నెద్దియు ననినన్

లక్షించి యేయు మని సూ

క్షేక్షులు ద్రోణుండు వనిచె నింద్రతనూజున్.

క. గురువచనానంతరమున

నరు డవ్వడు శరవిమోక్షణము సేయుడుఁ జె

చ్చెరఁ బక్షిశిరము దెగి త

ద్ధరణీరుహశాఖనుండి ధారుణిఁ బడియెన్.

వ. ఇట్లశ్రమంబునఁ గృత్రిమపక్షితలఁ దెగ నేసినయర్జునునచలిత

దృష్టికి లక్ష్యవేత్తయ్యునకు మెచ్చి ద్రోణుం డాతనికి ధనుర్వేద

రహస్యంబు లుపదేశించె సంత.

క. మానుగ రాజకుమారుల

తో నొక్కట నొక్కనాడు ద్రోణుండు గింగా

స్నానార్థ మరిగి యందు మ

హానియమధుఁ డయి నీళ్లు లాకుచు నున్నన్.

క. వెలుచటవ నీరిలో నొ

క్కెఱగా నొకమొసలి సూక్ష్మికి నగోచరమై

పటతెంచి కుంభసంభవు

చిలుదొడ వడి బట్టికొనియె శిష్యులు బెదరన్.

క. దాని విడిసింప ద్రోణుండు

దా నపుడు సమర్థుఁ డయ్యుఁ దడయక పనిచెన్

దీని విడిపింపుఁ డని నృప

సూనుల శరసజ్యచాపశోభితకరులన్.

శా. దానిన్ నేరక యందఱున్ వివశు లై తారున్ సన్నీరిలోఁ

గానం గానిశరీరముం గలమహాగ్రగ్రాహమున్ గోత్రభి

త్సూనుం డేనుశరంబులన్ విప్పుతేజుం డేసి శక్తిన్ మహా

నేత్రప్రఖ్యుఁడు ద్రోణుజంఘు విడిపించెన్ విక్రమం బొచ్చుంగన్.

వ. అమృహాగ్రగ్రాహంబు పార్థబాణపంచకవిధిన్నదేహంబయి పంచ

త్వంబుఁ బొందినం జూచి ద్రోణుం డహ్మనధనుఁకొశలంబునకుఁ

దనయం దతిన్నేహంబునకు మెచ్చి వీనిచే ద్రువముండు ఒంఘనహి

తంబు పరాకతుం డగు నని దనమనంబున సంతోషించి వానికి ననేక

దివ్యబాణంబు లిచ్చె.

ధర్మవ్యాఘ్రము.

క థ.

మార్కండేయుఁడు ధర్మరాజున కరణ్యవాసమునం దీకథను జెప్పెను.

తా నెంతయధిపఁడైనను బహులను వెలితివ్రసంగములచే నిరాకరింపగూడదు.

కావునఁ దనకులాచారధర్మములు, తా నాచరింపవలసిన విధివిహిత మైననియమములు,

తత్తత్కాలానుసారముగ జ్ఞరుపవలయును. తనకు నియత మైనధర్మములను జరుపక

యధికధర్మముల నాచరించుటకు యత్నించి తనయతికయమును నిరతులకు బయలు

పఱుపఁగోరు మనుజుఁడు ఫలహీనుఁడై చెడును. ఇందులకుఁ గొళికుఁ డనుబ్రాహ్మణుని

కథయై తార్కాణము.

పూర్వకాలమునఁ గొళికుఁడైననొకవిప్రుఁడు వేదాధ్యయనసంపన్నుఁడై

చెట్టునడను దప మాచరించుచుండఁ బైనుండి యొకకొక్కర రెట్టవేయి మాడు

పట్టునఁ బడెను. అప్పు డావిప్రుఁడు తీవ్రమైనయృత పాదమి యుపరితలంబునఁ

బరిష్ఠింప నొకకొక్కర కానంబడియె. అప్పు డపకృతి యొనర్చిన యాశాంగ

యిహ్మిషునిదృష్టినిఁ గలతపొగ్గివేడిమిచే భస్మమై నశించెను. అంతట వేదవిదుఁడు

కొక్కర మృత్యువునకుం గని చింతించి కొంతవడికి భిక్షుటనంబునకుం జనుచు

యొక్కచిత్తగృహముజేరి “ధవలిభిక్షాండీసి” యని కేకపెట్టెను. లోన నున్న భుజి నుగవతియగుపతివ్రత ధర్మకుమారిమనరసకురాలై యంటచేత పతిభిసత్కారము చేయుట కవకాశము చిక్క పరిశీలేయుపరిచర్య సమాప్తముచేసి భిక్ష గొని చను దెంచిన సమృద్ధునం జూచి కాశికుండు కోపరంజితనయనం డగుచు “వచ్చినవెంటనే నాకు భిక్షముపెట్టి సంతక యేలయాలస్యము చేసితి” వని పలికెను. అందుల కామె తనధర్మ యాజ్ఞలిగిని వచ్చియుండుటజేసి యాయనకు సమర్థులు నేయుచుండుటవల్ల నింతయాలస్య మయ్యె నని చెప్పెను. అందుల కాబ్రాహ్మణుం డలిగి బ్రాహ్మణులపై నింత నిరాదరణ మేల యని బ్రాహ్మణమాహాత్మ్యమును బొగ డుచు నామెనుగోపించి చూచెను. అందులకామె సద్వచనంబుల బ్రాహ్మణమాహాత్మ్య మెఱుంగుదునని పరివ్రతాధర్మయును జెప్పి యాబ్రాహ్మణుండు కొక్కరను జంపినవిషయమును బరివ్రతామాహాత్మ్యమునం గాంచితి నని యెఱుంగఁబలికి, “నీ పతికోరుండవుగావున బ్రాహ్మణుడవయ్యు నింకను చెరిసికొనవలసినధర్మము లనేకము లున్నవి. నీవు కేవలస్వాధ్యాయపరుండవు గాని, ధర్మసూక్ష్మతయెఱుంగవు కావున తడయక మిథిలానగరంబున కరిగి యందు జిత్తేంద్రియుండును సత్యవాదియు మాతాపితృభ్రతుండును నైయుండుధర్మవ్యాధుండనుకొరతునివలన నీవు సకలధర్మంబులు నెఱింగి వ్యవకరతసంశయండువు గమ్ము” అని చెప్పి పుచ్చెను. ఆబ్రాహ్మణుం డామె యొద్ద కెలవుగైకొని మిథిలానగరంబునందున్న ధర్మవ్యాధునొద్దకుఁబోయి వానివలన సమస్తధర్మములం చెరిసికొని కృతకృత్యుడయ్యెను.

నీతి—తనకుఁగల విధివిహితమైన ధర్మముల నావశ్యకముగాఁ జరుపుకొన వలయును. అందు పితృమాతృపూజావిధానము మొదటిది. తక్కిన వ్యావహారికకాలో చితధర్మములన్నియుఁ దలై తాల్లానుసారముగా జరుపవగును. ధర్మముతప్పి సంత రించినయెడల బలహీనుడగుటయేగాక పరిజానిందితుఁడును నగును. ఇందగ్రహ్మణ్యం డయిన బ్రాహ్మణునికంటె నధమవర్ణుడయిన వ్యాధుండు ధర్మమార్గసంచారియగుటఁ జేసి యధికుడయ్యెను. ఎక్కువతక్కువ లాచరణమునుబట్టియుండును గాని జాతిమత భేదములవలనఁ గలుగజేరవు.

కాశికుం డనుబ్రాహ్మణుండు ధర్మతపస్సీలుండు సంతతాధ్యయన తత్పరుండయి యొక్కశిష్టగ్రామంబున నుండునతం దొక్కనాడు గ్రామస్థమీపంబునం దొక్కవృక్షమూలంబున నాసీనుండై వేదంబులు గుఱియించుచుండఁ దనీయశాఖాగతం బైన కొక్కెర యొక్కం

దాతనిపై రెట్ట వెట్టిన నమ్మహాద్విజుం డలిగి చూచుటయు నదియప్పుడ నిశ్చేతనం బై నేలం బడినం గనుంగొని యుండు.

క. అక్కట నాహృదయము గడు

నక్కటికము లేనిదయ్యె ననిమిత్తమయీ

కొక్కెర నిటు నేసితి నా

కెక్కడిశాంతి యని వికలహృదయుం డగుచున్.

వ. పెక్కుభంగుల వగచి మధ్యాహ్నం బగుటయుఁ గృతాహ్నికవిధా నుం దై గ్రామంబున కరిగి యందు శుచు లైనవిప్రగృహంబుల కరిగి బియ్యచరణంబు నేయుచు నం దొక్కపుణ్యగృహంబువాకిట నిలిచి భిక్షాం దేహి యచుటయు నాయుంటియవ్వయు ననిసంభ్ర మంబున భిక్ష యిడుటకుం బాత్రశోధనంబు నేయునెడ.

ఉ. ఆయెలనాగధర్త గడు నాకటం దూలుచు వచ్చె వచ్చినం దోయజనేత్ర సంభ్రమముతోఁ దగునీతియు వెట్టి పాద్యముగ నాయక మజ్జనక్రియయు భక్తి నొప్పి ప్రియోక్తు లొప్పగా నాయుఁ బ్రీతుఁడేసె రుచిరాక్షరసంబు నింతి చెచ్చెరన్.

చ. మడిచినసిమ్మటం గునుమకోమలి విస్తృతసంస్తరంబుగా నొడికపుసజ్జ నేసి ప్రియుఁ డొయ్యన నందు శయింప దమ్ములం బిడి చరణంబు లొత్త మదిరేడినా యంతటిలోఁ దలంచె మున్నడనగ భిక్షుకై నిలిచినట్టిమహీసురముఖు నాత్మలోన్.

వ. ఇట్లు దలంచి భిక్ష గొనుచుం జనుడెంచిన నమ్మగువంజూచి కాశి కుండు రోషరంతలోచనం డగుచునిట్లునియె.

క. అడిగియప్పుడ చెచ్చెరన్

గడవిన బో నవ్వ యేను గడుదుర్మతిన్

పడతి నను నిలిపి భిక్షం

బిడక కడు నవజ్జ నేసి తేల ముదమునన్.

చ. అనినఁ బతివ్రతాతిలక మాతని కిట్లను నయ్య మత్రియుం
డనువసుతఁ డనుధాచలితుండై చనుదెంచిన భక్తి నమ్మహా
త్మునకు నవర్య నేయుచు మిమున్ మదిలోనఁ దలంపఁ జాల నై
తి నిదియుఁ దప్పగాఁ గొనక ఫీరత యొప్పు సహింపఁగాఁ దగున్.

వ. అనిన నమ్మహాదేవుం డప్పతివ్రత కిట్లనియె.

ఉ. నీమగఁ డంతయెక్కుడె మనీషులుభూసురు లింతతక్కువే
కోమలి నేల యిట్లు గడుఁ గ్రొవ్వనఁ గానవు లోకవంద్యులన్
భూమిను రేంఁద్రులన్ దివిజపుంగులఁ దాదిగ భక్తిఁ గొల్పుచో
నేమిట నొక్కొ వారు గడు నెల్లద మై రిటు నీకు నిచ్చుటన్.

క. అవమానితు లై ధరణీ
దివిజులు గ్రోధాగ్నిశిఖలదీపించి మహా
ద్రివసద్విగంబుతో
నవని నలంపఁ బొడ వడంతు రత్రతాకారున్.

వ. నీ వింత నెలంగ నొల్లవైతివి గా కేమి యనిన నయ్యంగన
యిట్లనియె.

సీ. దేవతాసముఖ భూదేవతావసు లయ్య
యేను దన్నాహస్మ్య మెఱుంగనయ్య
యొకవిఁపు డలిగి పయోనినిజుము ల
సేయముల్ గాఁగె శరీరంఁడెట్లు
దండకవిషయంబు దగ్గింబు సేయఁడె
యలుకమై నొక్క మహాద్విజండు
వాతాపి యనుడై త్యవరుమింగి యఱిగించు
కొనఁడెభూదేవుఁ డొక్కరుడు గినిసి

తే. ధరణి మఱియును బెక్కువిధంబులందు
బ్రహ్మవిదులైన బ్రాహ్మణప్రభులమహిమ

వినమె యెఱిగియెఱింగి నద్వినులచరిత

కొఱవిగొని వెట్టినే తల గ్రోఁకొనంగ.

వ. నాతెఱంగు సెప్పెద నాకన్డింపుము.

తే. పలియ చూపె నాపాలికి బరమదైవ

మేను వాఙ్మనక్రియఁ దద్ధితమ యెపుడు

గోరి యొసరింతు దీని మిగులంగనొండు

ధర్మువులు గాన నెందును దలచి చూచి.

వ. నీ పతికోధనుండ వగుటయు నెఱుంగును నీకోపంబు నొక్క

కొక్కెర నిహితం బయ్యెంగాడె యిది మనీయపాతివ్రత్యమహిమం

జేసి కాంచిన గాఢ కోధంబు గొనిచూడుట లగ్గు గావని యి

ట్లనియె.

తే. కోధమోహనామకు లై నభగోరశత్రు

లిరుపు రెరియించుచూడుచు నెపుడు మన

రంగ మయ్యుభయంబు నడంగికున్న

గలదె యూరక బాహ్మణ్యశరవంబు.

సీ. ఎవ్వఁడు నశ్యంబు నెప్పుడు బల్కు హిం

సావిదూరుడు గురుజనహితాన్ధి

యింద్రియంబుల నోట్టి యెల్ల వారల దన

యట్లు క్షాణ జూచు ధర్మాభిరతుడు

గామంబు దగులండు కర్మంబు లాఱును

సముచితసంప్రయోజ్యత నొనర్చు

నట్టిపుణ్యాత్ముని సనఘు బ్రాహ్మణుడని

యనిశంబు గీర్తింతు రమరవర్చు

ఆ. లార్జవంబు శమము లభ్యయనంబును

బరమధనము సువ్వె బాహ్మణునకు

ధర్మగతికి నవియ తగుసాధనంబులు

వేదవిహితముఖ్యవిధులు నెఱయె.

వ. ధర్మంబు బహుమార్గదృష్టం బయి సూక్ష్మం బయి యందు నీవు
కేవలస్వాధ్యాయపరుండవు గాని, ధర్మసూక్ష్మతయెఱుంగవుగావునం
దడయక మిథిలానగరంబున కరుగు మందు శిశేందిక్రిముండును సత్య
వాదియు మాతాపితృభక్తుండును నయినవాడు ధర్మవ్యాధుం డను
కిరాతుండు నీకు నఖిలధర్మంబులు నెఱింగించి సంశయచ్ఛేదంబు
సేయు నాదెసం బ్రసన్నుండ వగునది. వనితలకుం బరిజ్ఞానంబు లేదు
గావున వా రెట్టియపరాధంబు సేసినను సహింప వలయు గదా
యనినఁ గౌశికుం డిట్లనియె.

క. నను దూఱుం దగు నీకుత

మున నాచి త్తిము ప్రశాంతిఁ జూడనఁ బుంధ్రీ

జనవినుత పోయి వచ్చెద

ననుపమశోభనసమృద్ధి లయ్యెను నీకుకా.

కౌశికం డనుబాహ్మణుఁడు ధర్మవ్యాధునియొద్దకుఁ బోవుట.

వ. అని సూక్ష్మణంబు యమ్మహాద్విజుండు ధర్మవ్యాధధర్మసలాలనుండై
కదలి వత్తివత యెఱుకకు విస్మయం బందుచుఁ దన్నుం గృతాప
రాధునిం గాఁ దలంచుచు ననేకనగరగ్రామంబు లతిక్రమించి చని
యనుపమానశోభాసనాథం బయినమిథిలానగరంబు నొచ్చి రాజ
మార్గంబు దఱిసి యచ్చటిజనంబుల ధర్మవ్యాధుం డున్నయెడ నడిగి
వా రెఱింగింప నట యేగి ముందట నల్పమృగమాంసఖండంబు
లంగడిం బునరించి యమ్ము చున్నవాని ననవరతవిక్రయాగతజన
సమావృతు నక్కిరాతుం గని యతిజగుప్సితం బయినసూనాహంబు
సేర నొల్లక తొలంగి యొక్కయెడ నుండె సంత.

అ. వాడు సతనిరాక పోడిగ నిజబుద్ధి

నెఱిగి యతనియున్నయెడకు వచ్చి

పరమధర్మ మైక్రి- ధరణీసురేశ్వరుఁ
గుశల మడిగి స్రయము గొనలునిగుడ.

చ. అనఘ నితంబీతిలక మైనపతివ్రత నాతెఱంగు సె
ప్పించ జనుదెంచి తీపు ననుఁ బ్రీతి గనుంగొన నీమనోరథం
బును మదిలో నెఱుంగుముఁ బ్రమోదముఁ బొందితి రమ్మ మద్భవం
బున కని పల్కి- తోడుకొనిపోయె సతంఘ మహీసురోన్ముఖ.

వ. కౌశికుండును ధర్మవ్యాససౌకు కచ్చెరువంది పతివ్రతయెఱుకయుం
దలంచి యిది రెండవనాశ్వర్యంబు గంటి పొమ్మని తలంచుచుఁ
దదీయధవనంబున కరిగి వానిచేతం బూతుం డయి యిష్టకథా
ప్రసంగంబున నుండి యతని కిట్లనియె.

తే. నీవు గడుధర్మవిమండపు జీవహింస
జీవసంబుగి నడచుట శ్లేషసథమే
యకట యీఘోరకర్మంబునకు మనీయ
బుద్ధి దద్దయు భుఖంబు పొందె నిపుడు.

వ. అనుటయు లుట్టకుం డీ ట్లనియె బ్రాహ్మణులకుఁ దపస్సాస్వాధ్యాయ
సత్యబ్రాహ్మచర్యంబులును రాజులకు దండనీతియు వైశ్యులకుఁ
గృహిణిపాలనవాణిజ్యంబులును శూద్రులకు శుశ్రూషయు నెట్లు
పరమధర్మం బయి చెల్లు నట్ల మాకును మృగయోపజీవసంబు
పరమధర్మంబు విశేషించి యిది మంశకృమాగతం బయినమాచారం
బదియునుం గాక యీశేషంబునకు రాజై సజనకుండు నిజధర్మ
తత్పరుం డయి సకలవృత్తాంబు వదల కుండు నట్లు గాన యాత్మ
కర్మంబులు విడుచువానిం దనపుత్తు నైనను దండితుం జేయుఁ
గావున నేనును నిజకర్మపరిత్యాగంబు సేయ నోడుదు నీదృశప్రవర్త
నండ సయ్యును.

తే. జీవహింస యెచ్చుండును జేయ ననఘ
యొరులు సంపి తెచ్చినమాంస మొకర విలిచి

తగినవెల కమ్మి బ్రతుకుదు దధనమున
నమల మాంసంబు శాంతియ నాధనంబు.

చ. విషయము విస్తరిల్ల గురువృద్ధజనాతిభిషిదేవతా
ర్చన లొనరింతు సత్యమును శౌచము నేమట నీగి మన్ననం
దనువును భృత్యబంధుతితి దాల్చి వహింతు సమాయః జేయ నెం
దును మది దృష్ట సాస్వః బరదోషకథావిముఖుండ నెప్పుడుక.

క. సతతోపవాసనియమ

ప్రతములు జరియింతు నేకవనితాప్రియుడన్
బుతుకాలరతుడ నిందా
స్తతులందు మనంబు నాకు దుల్యత నుండున్.

వ. అటగుటంజేసి హింజాతీయుండ నయ్యును నిర్మలుండ వైతిం బ్రసంగ
వశంబున నింత నెప్ప వలసె. నీవు ధర్మభోధార్థంబు నాయున్నయెడ
కుం జనుదెంచితి గావున నీకు ధర్మవిశేషంబు లెఱింగించెన సవధాన
తత్పరుండ వయి యాకస్మింపుము.

క. తనకులధర్మము విడువక

మనుట పరమధర్మ మండ్రు మాన్యులు చిత్తిం
బురఁ గృప గలుగుట ముఖ్యపుఁ
బని సైరణ వలయు సఖిలభావములందున్.

ఆ. విడుపు వలయు సకలవిషయవాంఛలయందు

విడుపుఁ బోలుగుణము నెవకి యెందు
గాన రైరి బుధులు గలదె పరిత్యాగ
శీలునకు ససాధ్యసిద్ధి యెందు.

సీ. సత్యహితాలాపచతురత యర్హంబు

సంతతసుజనపూజనము వలయు

విను కావసంరంధవిద్యేషములఁజేసి

మతి గలంగినను ధర్మంబు దప్పఁ

(దొక్క-క నడచు టత్పుత్తమనరణి య

ప్రియములయందును బ్రతుములందు

బై వ్యహంబుల దగులక యున్నట్టి

కళ్యాణవర్తకాంక్ష. తప్ప

తే. యెగు నేసినవారికి హిరము నేరి
మూర్యజనుములు గీర్తింతు రన్యకోష
కారి దనపాపమున బాస కాలి పోవు
నేటి వారికి గీడు గావించ నేరి.

క. ధార్మికులు పలువురుత్తమ
కర్మము జెడ నాడు నాస్తకజరము విను మా
దుర్మతుల తెజుగు గరికొని
ధర్మమునడచి నదల దగిచు బుసుకుకె.

క. మదిమటపు బాపము దన
కొడుపుటయును నీవప పగచి ముకతగమునునే
నిది నేరు నింక నరియెడు
మది బెత్తనగ మున నుండు ముందు సమంబుకె.

తే. పాపముల కెల్ల నెక్కుడు సాతకములు
సువ్వె కోసలోభంబులు సున్రతాత్మ
వాని రెంటి జయించినవాడు గాని
యెందు బరమధార్మికుడని యెన్నబడడు.

వ. శిష్టచరిత్రంబులు గాని మార్గంబులు గోన్నె త్విజానంబుకంబులైన
కూపంబులు బోత. గివటధర్మచరిత్రంబులై యుండు వాని
దప్పులన పరిత్యజించి శిష్టాచారంబుల నడచుట ధర్మబక్షణం బరిచం
గాశికుండు శిష్టాచారంబు లెయ్యవి యెఱింగింపు మనుటయు ధర్మ
వ్యాధుం డిట్లనియె.

సీ. దాన్యంబు సత్యంబుఁ దపము యశ్శము నాజ్ఞ
 వముఁ గామలోభాదివృద్ధులంబు
 గురుజనుశ్రూప క్రోధరాహిన్యంబు
 కమము సంతోష మన్యయరనిరతి
 దాంభికత్వము లేరు వృద్ధులంబు నొరయమి
 యసూయ యహంక్రియాభియుక్తి
 దలఁపంగ నాద్యమై నమరుధర్మమ యెల్లఁ
 గొనినూట నాన్తికగోష్ఠిఁ జూపి.

తే. కీలసంరక్షి ల్లింగసంసేవ శౌచ
 మఖిలభూతంబులందు దయాస్పృహగట
 మిరిపాత్రోత్తలు సంక్రిష్టమిత్తగు
 య్యియును నిష్కమంబు లిష్టచరి.

క. విను నిష్కమంబు లిష్టచరి
 య. పాపము నడవ నడవ సంపాది నాను
 బుధుల దుష్కర్మసమృద్ధ
 మసఖా దుష్కర్మము సూపె యన్యపథములచే.

వ. కాపుర శిష్టాచారనియతిం జేసి గురుశుశ్రూష సలిపి కృతాధ్యయ
 నుండ నై సరమజ్ఞానపరిపక్వం బై సచ్చింబుతోడం గామక్రోధ
 మహామకరసంక్లేబ్యము విషయజలపరిపూర్ణయు నై సమోహమహానది
 సత్త్వలితధర్మం బగు తెప్పంజేసి యశ్రమంబుల నిర్మించి కృతా
 ధ్యంశ వగు మని మణియు నిట్లయె.

క. క్రమమున శిష్టాచార
 క్రమ మెఱుంగెగ్గ ధర్మమునకుఁ గడు వాటంబై
 విమలం బగు నిత్తిము స
 త్యమును సహంసయును దసకుఁ దాపలములుగాన్.

అ. విను మహింస ధర్మచరిత్ర కెల్లను మేటి

యదియు సత్యయు క్త మైన వెలయు

సనఘ శిష్టచరితలందు సత్యము కడు

ససేక మరిది శ్రుతుల నరసి బుధులు.

తే. వేదవిహితంబులును శాస్త్రవిహితములును

శిష్టచరితంబులును సనః జెప్పనొప్పి

ధర్మములు మూఁడువిధములఁ దనరుచుండుఁ

గడఁగి యిన్నియు సద్గతికారణములు.

మ. అనయంబున్ శ్రుతవంతుఁ డై వినుతశిష్టాచారమార్గంబులం

జనుపుణ్యాత్ముఁడు దుగ్గముల్ గడచి ప్రజ్ఞాహర్షస్యసంరూఢుఁ డై

కను చుండుం బటుమోహపంకజలమగ్నుం బై నలోకంబు వీఁ

క సర్వోభాగమునందు పింది కడు నుఖం బొందఁగా నవ్వుచున్.

ఘోషయాత్ర.

కథాసంధర్భము.

పాండవు లరణ్యవాసమునకుఁ బోయినతరువాత దమయ్యేశ్వర్యమంతయు ధర్మ బద్ధులై యరణ్యవాసము జేయుచున్న పాండునుతుల కగపటిచి వారలను బరాధ వింపవలె నని యుద్దేశించి దుశ్యోధనాదులు ఘోషయాత్రకు వెడలి పోయిరి.

జనసామాన్యవిషయమునఁ గాని శత్రువీషయమునఁగాని యనూయాపరవశు లయినజనులకుఁ దాము చేయఁబూనునపకారములే తమకు మృత్యురూపముగాఁ బరిణ మించి తమ్ము దుఃఖఫలములకుఁ బాల్పడఁ జేయును. ఇందులకుఁ దార్కాణము గంధ ర్పయాధముచేఁ బట్టవడిన దుశ్యోధనునికథ.

పాండవుల నడవులకుఁ బంపినతరువాత దుశ్యోధనుఁడు కర్ణాదులరుస్తంత్రముచే బాండవుల నడపాసించుటకై ద్వైతవనంబునకుఁ జన యత్నించి తండ్రి యనుమతిని బడయుటకు ఘోషసంరక్షణ మనునొక మిషను గల్పించి యందులకుఁ దగిన ట్లాక గొల్లవానిచే ద్వైతవనమునందుఁ బకువులకుఁ దగినంతమేర యున్నదనియు వైసన్య

వ్యాఖ్యాదిభూతుకమ్యగములపాద యెక్కువగ నున్న దనియు భృతరాష్ట్రకవిః
 జెప్పించెను. అంబికేయుఁడు యెదుట నటు పోఁగూడదని చెప్పి కుదకుఁ బుత్రుల
 మాటఁ దీసివేయలేక యట బాండవులతోలికమాత్రము బోకుఁడని బుద్ధులు చెప్పి
 యొప్పించి వంపెను. అంత దుశ్యోనుఁడు చతురంగబలములతోడను, సోదరుల
 తోడను, నుహ్యద్బంధుమిత్రులతోడను, వంకేశ్వరకాంతలతోడను దరలివెల్చి ధైర్య
 తపసతోవరచీరమున విడిసెను. అంతఁ దత్సతోవరరత్నము లయినగంధర్వులు వారి
 నటించుడి నెడలిపాం డని చేసినతమయాజ్ఞను నిరాకరించిన కారవులతోఁ గయ్యయు
 నకు దిగి వారి నోడించి భార్యలతోఁగూడ బంధించి యాకాశమార్గమునఁ గొంపొవు
 చుండిరి. అదితెలిసితక్కుంగలవారలట దాపుననున్నధర్మరాజునొద్దకేలేంచినను సైన్యము
 విన్నవించి దుశ్యోధనాదుల రక్షించవేఁడుకొనిరి. అప్పుడు ధర్మనందనుఁడు జన్నము
 నేయుచుండుటచే భీమాద్దనాదిసోదరులఁ బిలిచి గంధర్వులతో మంచిమాటలు చెప్పి
 దుశ్యోధనాదులను విడిపించి తీసికొని రావలసిన దనియు వారంచుల కియ్యకొనలేని
 కయ్యయు చేసియైనను విడిపింపవలసిన దనియుఁ జెప్పెను. భీముఁ డందుల కిష్టపడక
 తమకుఁ జెన్ననాటనుండియు నపకారచరంబరలం జేసినదుశ్యోధనాదులు గంధర్వు
 లచేఁ జిక్కినపుడు తా మేల గంధర్వులతోఁ బోరి కారవులను విడిపింపవలె ననియు
 నరెట్టిసీతి యనియు; నది రాజధర్మము కాదనియు వారలు మిగిలియుండినచో తమ
 కపకారమే యగు నని యుఁ జెప్పినను ధర్మతత్వయుండు వివక శుక్తివరుదవాక్యముల
 కిది సమయము కాదని మంచిమాటలు చెప్పి యొప్పించి తనసోదరులను గంధర్వులపై
 కంపెను. అప్పుడు భీమాదులు గంధర్వులతో ముందు కారవులను వదిలివేయవలసిన
 దనియు నిది ధర్మనందనునియాజ్ఞ యనియుఁ జెప్పిన గంధర్వులు తమవ్రభు వగు
 జీవేంద్రువాజ్ఞ చెల్లించుట తమకుఁ బాడిగాని ధర్మనందనువాజ్ఞతో నిమిత్తము లే
 దనుటయు పాండవులు వారితో యుద్ధముచేసి కారవులను విడిపించి గంధర్వరాజుగు
 చిత్రసేనునితోఁగూడ నుయోధనుని యుధిష్ఠిరునియొద్దకుఁ దీసికొని వచ్చిరి. అప్పుడు
 చిత్రసేనుఁడు ధర్మరాజునకు వందనముజేసి వానిచే ననుగ్రహింపఁబడి మరలి పోయెను.
 ధర్మసుతుఁడు బంధింపఁబడిననుయోధనుని బంధవిముక్తిం జేయించి కానికి
 హితోపదేశముచేసి హస్తీపురికిం బంపివేసెను. దుశ్యోధనుండు లక్ష్మణవనతపదనుం డై
 మారాడక నెడలిపోయెను.

నీతి--జ్ఞాతులు తమతోడమఱు విరోధము లున్నను శత్రువులు తమయొ
 నెత్తినచ్చినప్పు డంతఃకలహములు మాని యందఱు నొక్కటై యరుల నోడించ
 వలయు ననియు నక్రమమునకు దిగినవారు కుదకు దైవవంధులు లగుట భుగిన మనియు
 నీకథలనఁ దేలువడుచున్నది.

దుర్యోధనుడు భూమి మాత్ర వోపుట.

న. దుర్యోధనుడు మృగయావినోదంబునకుం దొడంగి.

మ. హరిణవాసములం గలంచుచు నుదగాగ్రనేకప్రశేషే జె

చ్చెర బంధించుచు నుగ్రసింహనివహచ్ఛేదైకసక్రోధబం

ధురతం జేర్చుచుఁ బ్రస్ఫురచ్ఛహిషశాన్ధాలోన్ధతక్రోడని

ర్భరపాతంబు లొనర్చుచుం దిగె భూష శేష్ఠఁ డక్కానల్.

ప. మఱియు నుపవరతసురభిసరసీమహాప్రకరమర్జ్యంబు లగుజలాశయంబు

లాలోకించుచు సతిమనోహరప్రసూనఫలభరితపాదవననాభ్యంతరం

బుల విహరించుచు మన్మథమయూరమధుకరకీరకోకిలాలాపకోలా

హలంబు లాకర్షించుచుఁ గ్రమంబునం బరిజనసమన్వితుం డై ధార్త

రాష్ట్రుండు ద్వైతవనసోవరంబు సేరం జనియె నంత నట ధర్మచం

దనుండు తత్సమిహంబున మునిజనసహాయుం డై వన్యంబు లగుఫల

మూలవిశేషంబులు సాధనంబులుగా నద్యస్కందం బనుయజ్ఞంబు

సేయుచుండె నన్నెడు దుర్యోధనుండు నిజభృత్యజనులు సక్రిందిని

దరిం గ్రీడాగృహంబులు నిర్మింప నియోగించిన.

క. వారును సంభ్రమమున న

వావిరిహాకరముపొంత వదలక క్రీడా

గారములు గట్ట దొడఁగుడు

వారించుచుఁ బాటుతెంచి వడి గంధర్వుల్.

ప. ఇది చిత్రిసేనుం డనుగంధర్వపతికిం గ్రీడాగృహంబు కల్పితం డైనది

గావున మీ కిక్కిలను సేరక తొలంగి పోవునది యనిన నారు

మగుడం జని దుర్యోధనునకుఁ జెప్పటయు నతండు రాదుర్నదు

లై నస్సె నికులం గొందఱం బంచిన నదిగి వారలు గంధర్వుల

ట్రుని.

మ. బలియుం డాధృతరాష్ట్రసూనుడు మహాబాహుండు దుర్యోధనుం

డలఘుం డీకమలాకరంబునకుఁ గ్రీడాగృహంబు గౌతూహలం

బెలయంగా బ్రయకామనీసహితుఁ డై యేతెంచుచున్నాఁడు మీ
ర్వల దిందుండఁ దొలంగి పొం డనవుడున్ వా రుద్ధతక్రోధులై.

వ. ఒండొరువులమొగంబులు సూచి పెలుచ నవ్వె వారల కిట్లనిరి.

క. ఎదిరిం దన్ను నెఱుంగఁడు

మదముఁడ బ్రాణంబుఁ దనదుమానముఁ గోల్పో

మదిఁ దలఁచినాఁడు మీశువుఁ

డిది యేటికిఁ జెఱచెయ్యి లిన్నియు నిచటన్.

వ. బుద్ధిమంతుఁ డై యూరక చనుట లెస్స యనుం డనిసంగ్రహ్యుఁడై
చని వారు కరుపకెకిం దద్యచసంబులతెఱం గంఠయు జెప్పటయు
నతండు రోషావేశవివశుండుఁడై తమ్ముల దొరలం జూచి మీ కొందఱు
మీమీ యైవ్వంగబులతోడం గూడి కడంగి గున్వినీతు లైనగంధర్వుల
గిర్వంబు మాన్చి సరోవరం శాశ్వతమిచ్చుచునది. వారికి సహాయుం
డయి సురగణానమేరంబుగా విండ్రుండు సనుడెంచె నేనియు నవలీల
జయించునది యని నియోగించిన.

క. అతులచతురంగి సేనా

న్వితంబులు ధృతరాష్ట్రాసుతులు విరళిశయగయో

ద్ధతసింహనాదబసేరి

కృతదిబ్బులు లగుచుఁ జరిరి గినుక యెలర్పన్.

వ. ఇట్లు సనుడెంచుకురువీరుల కష్టంబు వచ్చి కొందఱుగంధర్వులు
ప్రియపూర్వకంబుగా నిట యేలు వచ్చెదరు. మీకు మాతోడివిద్వేషం
జేటికి నిలువుం డనిసం బెలుచ నాన్చి సేనాగ్రచరులు వారల
మీఁదం బ్రచురశస్త్రాస్త్రాస్త్రాకంబు సేయం దొడంగిసం దొలంగి చని
యాగంధర్వు లాకీణంబ చిత్రసేనుఁకు సంతయుఁ జెప్పిపుచ్చినం
బ్రబలరోషరంశితాననుం డై యతండు.

క. చనుడు రయంబున నాడు

ర్జనులం గౌరవులఁ బొదివి నమయింపుడు మీ

రని బహుసమానసంఖ్యలు
బనిచెను గంధర్వవరుల బ్రకటితబలులన్.

వ. ఇట్లు వనిచిన.

ఉ. ఆయతకుంత కాయుక్ గదాసిపరశ్వధ తూలవక్త్రసా
ద్యాయుధఘోరహస్తాలు గులూచలతుంగితనుర్ ప్రచండతే
జోయుతు లాపేమచ్చులు తూరక ము పడతెంచి బల్విషిం
గో యని తాకి దుగ్గిరణిగోపమ లై కుటరాజస్తైస్యమున్.

వ. ఇవిధంబుల గంధర్వులు బెట్టదంబుగాఁ గిట్టి నొప్పింపం దొడంగినం
గలంగి మహాననాదికౌరవులు పక్షైస్యంబుగాఁ దెరలి దుర్యోధనుచేరు
వకుం బఱచిరి గిట్టించొక్కయండి స్ఫురం డు నిలిచి గంధర్వుల
నిలువరించి భల్లార్థచంద్రప్రముఖబహుబాణపాతంబులం దదీయ
దేహంబులు ఖండించుచు నిమిషమాత్రంబునఁ త్రసేన్మస్తేనికశతం
బుల హపురూపుటయు వజ్జయుం బై గంధర్వులు శతసమాన
సంఖ్యలు తోఁతెంచు బృహద్రెల్లను గంధర్వమయం బై పట్టండె
నప్పడు.

చ. శకునియుఁ దమ్ములుం బ్రబలస్తైస్యముతో నడతేర నాహవో
త్సుకమతి యై సుయోధనుడు సుతిసనూజునియై వోళికి
బ్రకటఘోషగ్రంథం గడిచి బల్విషిఁ దద్రపుకోటి దాకినన్
సకలజగద్భయంకరలసత్సమరోత్సవ మయ్యె సయ్యెడన్.

క. కొండొక సేపుంకు మహా
ద్వండస్పృశానేకఘోరతరవిశిఖవ్యా
ఖండితశరైః తై ధ్వజ
ఖండితముగఁ బల్లటిలిరి గంధర్వు లనికన్.

చిత్తసేను వినుగంధర్వరాజు దుర్యోధనునితో యుద్ధముచేయుట.

క. గంధర్వులు దెరలుట విని
గంధర్వవిభండు క్రోధకలుషితమతియై

గంధగజముచందమున మ

దాంధగతిం గివిసె గౌరవానీకముపై.

వ. ఇట్లు గివిసి చిత్రసేనుండు

శా. మా మానంగరకోవిదుండు వికసన్మాయాశ్రుజాలంబులన్

వాయువ్యాప్త యడంగ నర్మకిరణవ్రాళంబు రుద్ధంబుగాఁ

జేయం జొచ్చినఁ దెల్పెఁ దేరులు కరుత్ శీర్ణంబు లయ్యెన్ దళ

త్కాయం బయ్యె హమాలి సూలిరి సరుత్ గౌరవ్యసైస్యంబునన్

క. పొదలి యొకని కొక్కరికిని

బదుగురు పదుగురుగఁ గివిసి పౌరపసేనల

బొదివి సమయంపఁ దొడఁగిరి

వదలక గంధర్వులని సవార్యోద్ధతులై.

వ. ౬వీయచ్చరులవిక్రమంబునకు నోర్వక బెదరి చెదరి కురురాజ

సైస్యంబు ధర్మసందనుండున్నకంఠువకుఁ బాటం దొండంగె నప్పుడు

రాధేయుం డజేయుండు కులశైలంబునుం బోలెఁ దరలక నిలిచి

గంధర్వులు సురియుశరవన్దంబున మునుగుచుఁ దనయోపనంత

పెంచుచుండె. సోదరసౌబలసహాయుండు దుర్యోధనుండు గర్జ

సాహాయ్యంబు వదలక నిలిచె సంత సనంతనత్త్వి లై సగంధర్వు

లనేకులు సుట్టు ముట్టి.

ఉ. కొందఱు సూతు సశ్వములఁ గొందఱు గొందఱు చాపదండముం

గొందఱు చక్రయుగ్మకముఁ గొందఱు విస్ఫురితాశపత్రముం

గొందఱు కూబరంబు మఱికొందఱు కేతువుఁ గొందఱు అక్షమున్

దండఁగి దుమ్మి నైచి విరళత్వ మొరర్చిరి సూతిసూతిన్.

వ. ఇట్లు విరళుండఁబడి కర్ణుండు వికర్ణరథం బెక్కి రణభూమికిం దొలంగి

చనియె. దుర్యోధనుండు విముఖుండు గాక పరబలగు ధూర్జని

పెసంగం దొడంగింపం గిలిసి చిత్రసేనుండు వానిం దలఁపడి తదీయ

స్వందనంబు రాధేయురథంబుపట్టు భగ్నంబుగాఁ జేయించి విరఘం
డగునమ్మహివిధుం గేశాకర్షణంబున నేలం బడవైచి పెడకేలు గట్టి
సింహనాదంబు సేసిన దక్కినగంధర్వులుం గనుకనిం బఱచి యతని
వనితాజనంబులను దత్తోదరు లగుచుశ్శాసన నిర్విషహ దుర్ముఖ
వివింశతి చిత్రసేన విందానువిందులను దత్తినూథపులను దదీయ
మంత్రులను బట్టి బంధించి చిత్రసేనున కొప్పించి రంశం బెఱకొరపు
లును బారులు సమాత్యులుం జెదరి యుక్తోశించుచుం బఱచి ధర్మ
పుత్తు శర యుద్ధాచ్చి యుట్లనిది.

మ. ఘనబాహుబలమర్చిచారమహిమన్ గంధర్వవీరున్ సుయో
ధనుఁ దత్కాంతలుఁ దశ్శహోదరుల బంధసాప్తిపులుం చేసి కై
కొని వే పోవును మున్నవా రదె రిపుక్షోధంబు గావించి నీ
యగుజవాక్రిముఁ గావవే కనుగ విండాదంగి రాజోన్మయా.

వ. అని కృతాంజలులై పలుకు చున్న వారిం జూచి భీమసేనుండు
ప్రహసితాననుం డగుచు ధర్మపుత్తు శ కిట్లనియె.

ఆ. మనకుఁ జాలుక శయ్యె మనచేయుపరిచు గిం
ధర్వవరులు గూడి తిగి నొనర్చి
రింత తెన్న యగునె యేభారమును లేక
యూర కుండ మనల పొందె జనుము.

తే. పుట్టుగల్గిరి యై పాపములకు నెల్ల
దిట్ట యై లోకములచేతఁ దిట్టువడిన
కట్టిడికి నిట్టికష్టంబుగా నొనర్చి
తగ విధాత్మఁడు చతురుఁ డై నెగడె నేడు.

మ. విపరీతస్థితి నొంది భూరవిహిరోగ్వివాసులై నిత్యదుః
ఖపరాధీనతఁ దూలి రంచు మనలన్ గర్వాంధితస్వాంతుఁడై

- యపలాపింపఁగ వచ్చి దుర్లయముం దాధార్తరాష్ట్రుండు దో
షపరీతాత్ముడు దత్తులంబు గుడిచెన్ సత్యంబు సామాత్ముడై.
ప. వానిదెసం గృహ సేయ వలదనిన సమజునకు సగ్రజం డిట్లనియె.
క. అకట యిది పరుషవాక్యము

లకు సమయమే శరణు సొచ్చి లఘుభావముతో

వికలగతి నున్నకొరవ

నికరమునకుఁ గరుణ సేయ నీకుం దగదే.

- ప. ఏకాన్వయజాతు రైసవారికి సర్థనిమిత్తం బయినభేదం బొక్కొక్క
మాటు వర్తిల్లు సంతసంచేసి సహజస్నేహంబు దప్ప నేరదు. జ్ఞాతి
జనంబులు దమలో నెట్టివా రైస నొప్పుం గాని యన్యులవలనం
బరిభవంబు దోడనివచ్చడు దా రొండొరులఁ జేకొన కునికి లోకనిం
ద్యంబు దుర్యోధనుడు దుర్విసీతుం డైనను సభార్యుం డయి పరుల
చేతం బట్టువడియె. దీని నుపేక్షించిన మనకు గులహాని యగు
నిదియునుం గాక శరణాగతరక్షణంబు రాజమాత్రంబువాని కెల్ల
ధర్మంబు నీయట్టి బాహుబలసంపన్నునకు నిట్టిసుకర్మంబు గర్తవ్యం
బని వేఱ చెప్ప నేల తెమ్ము నీవును నీతమ్ములు నిమ్ముల రథంబు
లెక్కి సర్వాయుధసన్నుఁడై చని సుయోధనుచేఱ దలుగుం డనిన
బవననందనుండు ధర్మనందనున కి ట్లనియె.

- సీ. అనుమాన మొక్కింతయును లేక యలిగి జ

లంబులఁ ద్రోచె విషంబు వెట్టె

గృహదాహ మొనరించె విహితదురోదర

కపటుఁ డై రాజ్యంబు నపహరించె

జను లెల్లఁ జూడంగ వసజాక్షిఁ బాంచాలి

దల వట్టియీడ్పించె వలువ లొలువఁ

బనిచెఁ బుట్టినకోలె మనకు నక్కట సుయో

ధనుఁ డెగ్గు సేయనిదినముఁ గలదె

- అ. వానిచేత లొకటియేనియుఁ దలఁపవు
 నీవు మనుజునాథ కేవలంపు
 గరుణ పూని యుండు దరయ నెప్పుడు నిట్టు
 లై న మనకుఁ గార్యహాని గాదె.
- వ. అని పూర్వవైరస్మరణకలుషితం డై పలికిన నతనికి నజాతశత్రుండు
 సాంత్యసపూర్వకంబుగా నిట్లనియె.
- ఆ. కావరయ్య యనినఁ గరము దుర్బలుఁ డె నఁ
 జెనసి యోనినంత సేయు ననిన
 నూర కుండు నయ్య యుత్తమశూరుండు
 దీనజనులయున్న తెఱఁగు సూచి.
- క. శరుణం బని వచ్చిన భీ
 కరశత్రుని నయినఁ బ్రీతి గావగవలయుం
 గరుణాపరులతెఱం గిది
 యిరవుగ నరిగావు దీని కేధర్మంబు.
- వ. ధృతిరాష్ట్రసూనుండు భవదీయబలశౌర్యంబులపేర్చి యెఱుంగుం
 గావునఁ దన్ను నవశ్యంబును విశిషితు రని మనదెస బద్ధాశుం డై
 యుండు నిది మనకుఁ బుణ్యంబును గీర్తియుం జేకొనునమయంబు
 నిన్నింత నిర్బంధింప వలవ దేన యరుగుదు నిప్పుడు యజ్ఞదీక్షితుండ
 నై యున్నవాడఁ గావున నాకుం జనరాదు మీరు వేగ చని గంధ
 ర్వలం బ్రియపూర్వకంబుగా ననునయించి సుయోధను విశిషించు
 నది. సామవచనంబులం దీర కున్నఁ బరాక్రమంబున నై నం బ్రతి
 వీరుల నోర్చి శార్యంబు దీర్చునది నాచేయుజన్నంబు నఫలంబు
 నేయుం డనిన భీముం డెట్టకేనియు నియ్యకొనియె నర్జునుండును
 ధర్మరాజుపనుపు నైకొని కురురాజుచెఱ నలుగఁ బ్రతిజ్ఞసేసె. నకుల
 సహదేవులు నుత్సాహసమేతులయి రన్నలువురు నాము కకవచులు

నాబద్ధతూళీలు నాకలితకార్యులు నాసూధరక్షులు నయి యగ్రజా
వీడ్కొని యశితవృత్తిగతి నడచినం గౌరవనై న్యం బంతయు వారిం
గూడుకొని సింహనాదంబులు నెలంగ జనియె నిట్లదిగి వాదలు
గంధమాదనంబున కయి చను చున్నయవ్వియచ్చరానీకంబుం గూడ
ముట్టిన.

భీమాద్భుతపటలహడేవులు గంధర్వులతో యుద్ధంబు సేయుట

క. కని గంధర్వులు గ్రమ్మటి

ఘనులం బాండవుల నగ్నికల్పులఁ జేజో

ధనుల నమరేంద్రసదృశుల

ననఘుల మామొనిరి ప్రకటితాటోపమునన్.

ఉ. అగ్రజవాక్యమాల దలచి యర్జునుఁ డప్పుడు వారితోడ న

త్యుగ్రత దక్కి యెంతయుఁ బ్రియోక్తుల నిట్లను మీకు మాయెడన్

విగ్రహ మేల నెయ్యమున విడువఁడు కౌరవరాజుఁ బార్థివ

ప్రాగ్గిసరుండు ధర్మసుతుప న్నిది మీకు సలంపు మి త్తెఱిన్.

వ. అనిన నతినికి గంధర్వు లిట్లనిరి.

తే. ధర్మజుఁడు మాకుఁ బ్రభుఁడె యాధర్మతనయ

నాజ్ఞ నే మేల యొసరింతు మనిమిషేంద్రుఁ

డొక్కరుఁడ మమ్ము శాసింప నొడయఁ డన్యు

లెందు నెవ్వరై నను భయ మేమి మాకు.

వ. అనిన వివ్వచ్చుం డవ్వియచ్చరుల నుపలక్షించి మునుమున్న తేగు

వకుం జొర నేలయని ప్రియంబును ధర్మంబునుం గాఁ బలికితి నెట్లును

మీరు సామసాధ్యులగుగా కునికి దోచు చున్నయది గావున నుగ్రం

బయిసవిగ్రహంబున దుర్యోధను విడిపింతు నని వారలమీఁద నిశిత

విశిఖప్రకరంబులు ప్రయోగించె నాగంధర్వులు సతనిపైఁ బటుబాణ

వర్షంబులు గురిసి రిట్లా నలుపురకు ననేకగంధర్వశతసహస్రంబులతో

సతిఘోరసమరం బయ్యె నందు.

మహామూర్తి.

తరలము. కదిసి యర్జునులేరు భగ్నముగా నొనర్పఁ దలంచి పె
ల్లాడవి ఫేచరకోటి గ్రమ్ముటయుం బురందరనందనుం
డదయుఁడై పదిలమైలం బ్రశయాగ్నికల్పుల దివ్యులం
గదనశూరుల నిర్గహించె బ్రకాండదివ్యశరార్పులన్.

మహాస్థగిర.

ఘనకోదండోగ్రమహావీర్యకర్ణా మఖిలనభోగహ్వరాభోగభాగం
బున నాపూర్ణంబుగా నుబ్బునఁ గవలు మరుత్తుత్తుడుం దీక్షనారా
చనితాంతాపాతలీలాసరభసగతు లై శత్రువీరవ్రజంబుం
దునుమందచ్చోణితంబుల్ దొడిగిమడుపులై తొట్టెనయ్యుద్ధభుమిన్.
వ. ఇట్లు కాంతేయులచేతం బీడితులై గంధర్వులు దుర్యోధనాదుల
జెఱ లేమఱక కొనుచు గగనంబును నెగసి తోగించి పోవ నుంకించిన
నెఱింగి నవ్యనాచి రయంబున సతినిబిడ బాణజాలంబులంజేసి దిద్దుభో
మార్గంబులు నీరంధ్రంబులు గాఁ గప్పిన నగ్గగనచరులు వలలోనం
జిక్కినపులుఁగులుంబోలె భోవ నేరక శరవంజరంబునం జిక్కిన
నుక్కు సెడక యన్నులపురమీద వివిధాయుధ పరంపరలు ప్రయో
గించిన.

మ. అవి యెల్లం దునుమాడి క్రీడి ఘనరోషాశీలుఁడై శాతభ
ల్లవితానం బడరించినం దలలు డొల్లం గాయముల్ మింటనుం
డి వడిం గుంభిణిఁ గూలఁగా రుగిరవృష్టిం గాలువల్ వాఱఁ గా
దివి గంధర్వులక్రం దడంగె జగ ముజ్జేగంబునం బొందఁగన్.

వ. మఱియు సర్జునప్రయుక్తం బయినయూగ్నేయాశ్రుంబు దావాగ్ని
నీరసవిషినంబు వహించు తెఱంగున గంధర్వనివహంబు నీతి నేయం
దొడంగినం గినిసి చిత్రసేనుండు భీమసేనానుజమీదం బటుగదా
దండంబు వైచిన సతండు దాని నేడుదునియలుగా నేయుటయు
గంధర్వరాజు మాయాబలంబున సంపర్ది శుం డై.

క. నలువురు సార్థుల సత్కు

జ్వలశరవర్షముల ముంచి జలధరముక్రియ.

బెలుచన గర్జిలుచు ను

క్కలుఁ డయి తనవిక్రమంబుఁ గడఁకయుఁ జూపెన్.

ఆ. దాని నుటక యింద్రసూనుండు గాంధీవి

శబ్దవేధు లయినసాయకములఁ

జిత్రసేనుసర్వగాత్రంబు భేదించి

యొక్కమాత్రలోన నుడిపె గడఁక.

వ. ఇట్లు నొచ్చి గంధర్వనాయకుండు రణసంరంభంబు విడిచి యర్జునుఁ
జేరం జని తనపాడసూపి నిలిచిన సవీరుండును నాత్మసఖుండయినభే
చరపతి తెఱంగు సూచి సంహృతాస్త్రుం డయ్యె. వ్యకోదరాదులును
నమరవిరామంబు నొందిరి. వార లందఱుఁ దమతమరథంబులమీఁ
దన యుండి యొండొరులఁ గుశలంబు లడిగి రప్ప డర్జునుండు చిత్ర
సేనున కి ట్లనియె.

క. వీరోత్తమ నీ కిమ్మొయి

వైరము దగు నయ్య కౌరవప్రకరముతోఁ

గౌవరపతి విడువుము త

ద్దారానుజనుతనమన్వితంబుగ నెమ్మిన్.

వ. అనిన సతం డర్జునున కి ట్లనియె.

సీ. ఈదురాత్ముండు మిమ్ము నివ్వనంబున నితాం

తాయాసపీడితు లైనవారిఁ

బరమధర్మాత్ముల భార్యాసమేతుల

నపహసింపఁ దలంచి యరుగుదెంచె

నింతయు నెఱిగి సురేంద్రుండు గలుషించి

యనుజవధూనహయాన్వితముగఁ

భూషణ్యుని వీని బట్టి తె మ్మని నన్ను
బనిచిన వచ్చితి బార్థ వినవె

తే. శక్రపాలికి నిదె కొని చనుచు నున్న
వాడ నీవింక నొం డనవలదు వినము
మత్సరుండవు గావున మత్సరంబు
నలుకయును లేదు నీదెన నసఘ నాకు.

తే. అనిన నర్జునుఁ డతని కిట్లనియె నీగు
యోధనుఁడు మాకు వినము సహోదరుండు
గాన యీతని విడుచుట గర్హ మిదియ
ధర్మజున కెంతయును బ్రమోదంబు సేత.

చ. అమరవరేఽమృత స్పృహన నావల నెయ్యది యైన నిప్పు ధ
ర్మమహితుఁ డైన ధర్మజున మక్షమునం దెఱిగించి యాతఁడే
క్రమమున నెద్ది నెప్పు నది గైకొని చేయుము నీవు మత్స్రీయా
ర్థము చనుదెమ్ము నావుడును దాని కొడంబడి చిత్ర సేనుఁడున్.

చిత్రసేనుఁడు ధర్మరాజునొద్దకు వచ్చి దుర్యోధను విడిచిపెట్టిపోవుట.

వ. వారలుం దానును ధర్మజుకడకుం జనిన నయ్యతాతశత్రుండు చిత్ర
సేను సతిప్రియంబునం బూజించి మహాత్మా యీనుయోధనుండు
సానుజామాత్యుం డయి మీచేత వధియింపం బడ్డ కునికి మే
లయ్యె. మీకారణంబున మావంశంబునకు నొం డొక్కహాని
వొంద దయ్యె. మీ డెట్టియపరాధంబు సేసినను నది యంతయు
నహించి మాకుం గా వీని విడువ వలయు నని ప్రార్థించిన నతం
డట్ల కాక యని దుర్యోధనాదుల నందఱి విడిచి పాండుపుత్రుల
నామంఠ్రణంబు సేసి దివంబున కరిగి తత్ప్రకారంబు సకలంబును
నిండ్రునకు నివేదించిన నిండ్రుండును సమరనిహతు లయిన గంధర్వుల
నమృతవృష్టింజేసి బ్రీతికించె నిట యుధిష్ఠిరుండును ధార్తరాష్ట్ర
నకు బంధమోక్షణంబు గావించి వాని కిట్లనియె.

ధర్మనందనుడు సుయోధనునకు నీతి చెప్పించుట.

ఉ. ఎన్నడు నిట్టి సాహసము లింక నొనర్చకు మయ్య దుర్జనుం
డన్నున సాహసక్రియలయందు గడంగి నశించుఁ గావునం
గ్రన్నన తమ్ములన్ దొరలఁ గైకొని యిమ్ములఁ బొమ్ము వీటికిఁ
నన్నుత దీని కొండొకవిషాదముఁ బొందకుమీ మనంబునన్.

వ. అని బుద్ధి నెప్పి నీడ్చి-లిసిన నతండును దీనాననుం డగుచు జనియె
ననుజనహితుం డయి ధర్మతనయుధార్మికత్వంబు ధౌమ్యాదిభా
నురులును దదాశ్రమవాసు లయినమహామునులును బహువిధం
బులఁ బ్రస్తుతించిరి.

హంసకాకియోపాఖ్యానము.

—: (౦): —

క థ.

భీష్మద్రోణులు గూలివతరువారఁ గల్గుడు కారవనేనాధిపతి యయ్యెను.
అతనికి శల్యుడు సారథి. యయ్యెను. కర్ణునిగర్వమును నవివేకమును జూచి శల్యుడు
వానిని మందలించుచు నీకథ చెప్పెను.

సర్వజనులు తా మాచరించు పనులలో విధినిషేధములన్న గుర్తజింగి యాచరించు
వలయును. తాము వ్యవహారములలో శక్తిమించిన పనులను సాధించుటానుటయే
గొప్ప యవివేకము. కావున మొదటనే తానుద్యమించు వ్యవహారముల గురుతెలింగి
తనబలము వ్యవహారబలము, నెదిరిబలముఁ దెలిసికొనక తమకించునెదలఁ దొలఁగింప
రానివివర్తుల కాకరమై దుఃఖాస్పదుడగును. కావున ప్రప్రథమముననే తా నాచ
రింపఁబూను వ్యవహారములయనులోనువిలోమములను బరిశీలించవలయును. తలప
మించినవనికె ఖోఁగూడదు.

ఇందుకుఁ దార్కాణము శల్యుడు కర్ణునకుఁ బ్రభోధించిన హంసకాకియోపా
ఖ్యానం బనునిరతసంబువలనఁ జేటవడును. అశక్తతగల యొకకాకముకై ధైర్యగృహ
మున నెంగిలిమెతుకు లేటికొనిరిని, తిరిగి చియ్యబట్టి తనకక్కి మీఠినపనుల నాచ
రించు నుద్యమించుచు ముగ్ధులుకచేసముద్రాతీరమునకుఁ గొంపొబడి యుత్పట నొక
హంసరాజును గలివేసివానితో బుద్ధి భంజనముచేసి ముద్రాతీరమున నెగ్గుటకు

నీయకముచేసికొనికుట్టకుదకు శక్తిచాలకసముద్రములోఁబడిపోవుచుండుకరినిమరళ
రాజమంతకుఁబూర్వము తన్నదినిరాకరించి ననుమనంబున నీనుపారయకవిషద్దళయందు
సన్మార్గన ద్దియై దానికిఁ బ్రాణదాన మొసంగుట కుద్యమించి కాకమును దన
తొక్కలపైఁ బెట్టుకొని నొద్దుచేర్చి శక్తిమీఁతినపని చేయఁదగదని హంసరాజ మవ్వా
యసమునకుబుద్ధిచెప్పి గృహమున కనిసి తాను యథేచ్ఛం జనియె.

నీతి—తలకుదాఁటిన పనులెన్నఁడు నాచరింపఁగూడదు. కావున బుద్ధిమం
కులను బాలకుల తమ్ముఁ డోడిబాలకు బుద్ధిహీనులై యవమానించి తిరస్కరించినను
నట్టివారికి విపత్తు తటస్థించు సమయములయందు సుపకృతిసేయ మనమున నిడికొని
యట్లాచరించుట శ్రేయస్కరము.

సీ. అంబుధిలో నొక్కయలఘురతద్వీప

మున ధర్మవర్తి నాఁ జనునరేంద్రు

పురమున నొకవైశ్యవరుఁ డధ్వరాదిస

త్కగృతుఁడును శాంతిదాంతియుతుఁడుఁ

గరుణాపరుఁడు దాననిరతుండు ధనధాన్య

శోభియు బహుపుత్రిలాభవిలసి

తుండు నై వర్తించుచుండఁగ నిలు సేరె

నొకకాకి యతనిపుత్రకులు దాని

తే. కేంగిభులు వెట్టికొనినూడ నెలమిఁ బెరిగి

క్రొవ్వి కడు మీఁటి యెట్టిపక్షులును దన్నుఁ

బోల వనియెడుదుర్మానమునఁ దృణీక

రించి యది వెక్కుఁధంగులఁ గీడ్గ నలుపు.

వ. ఇట్లు విహరించు చుండ నొక్కనాడు గొన్నిహంసంబులు పక్ష
బలంబున సుపర్ణతో సరిసేయం దగునట్టివి సముద్రంబుచేరువఁ జనం
గని యాకోమటికొడుకు లక్కాకంబునకు వానిం జూపి యిట్లనిరి.

క. పులుఁగులలో నీ వెక్కుడు

విలసద్గతి సంచ లిట్లు వినువీధిఁ గరం

జెలమిం జనియెడు వీనిం
 గలసి పఱచి గెలువ వలదే గతులబహులతన్.
 వ. అని తారతమ్యజ్ఞానహీను లగునయ్యల్పబుద్ధులు సెప్పిన నుచ్చిష్ట
 దర్శితం బగునదియును మౌనమందునం దా నంతటిదాన నని తలంచి
 వానిదేనకుం జని మనంబున వీనిలో మేటి యెమ్మదియో యనుచుం
 జేరి తనచూడ్కికి వచ్చినయంచం బురుసించి పఱతము రమ్మని
 పిలిచిన నయ్యంచ లన్నియు నిలిచి జెలుచ నవ్వి యవ్వాయనంబున
 కిట్లనియె.

క. మానసనరసి వసించు మ
 హీనబలము జవము బక్తు లెల్లను బాగడం
 గా నెందు దిరుగుదుము ద
 వ్రైసనను భేదంబు లేదు హంసల మగుటన్.

వ. ఇట్టిమాయందును.

క. బలశాలి యైసహంసము
 విలిచితి పురుసించి పాఱ బేలతనమునన్
 గలనే యింతకు మును హం
 సలతోఁ బురుసించువాయసంబులు జగతిన్.

సీ. అనుటయు గాక మిట్లను హంసములతోడ
 గతులు నూటొక్కటి గలవు వాన
 నొక్కటొక్కట శతయోజనవ్యాప్తి నే
 మెఱయుదుఁ బొడవుగా మీఁది కెగసి
 చనుట యచ్చటనుండి చక్క నేలకుఁ జోడు
 వట్టి డిగ్గుట దూరపాతభంగి
 నంగతి పరువడి చారులీలాగతి
 వక్రయానము వలయుక్రమంబు

ఆ. లోనుగాఁగ నెట్టులై నను మీకోరి
నట్ల పఱచి మేటియంచ యైన
దాని నిపుడ గెలుతుఁ దక్కటియంచలు
భయమువొందఁ గాకిపడువు వొంగ.

కాకము భంగపడుట.

వ. అనుటయు విని మున్నాహూతం బైనహంసం బక్కాకంబు
నాలోకించి.

ఆ. నూలుగతుల నీవు వాఱు దే నన్నియు
నెఱుంగఁ బులుగు లెల్ల నెట్లు వాఱు
నడరి యాకనమున నిడుబాట నట్ల పా
ఱుదము రమ్ము జలధిచదల ననిన.

వ. అయ్యెడం గూశినకాకంబు లపహసించి శతప్రకారగతి యగునీనితో
నేకయానపర్యవసానహీనముత్సాహదోహలి వగునీ వెట్లు మచ్చ
రించెదవు. పఱచి భంగపడియెదవు గాక యనుటయు సమ్మరాళం
బాగమిం బాసి పఱవఁ దొడంగినం దోన యవ్వాయనంబునం
బఱచె నిట్లు రెండును మున్నీటిపై మిన్ను దఱిసి పాఱునట్టియెడ.

క. రాయంచ మందగతిఁ జను

వాయస మతితీవ్రధంగి వలను మెఱసి లీ

లాయితము లొప్ప బహుగమ

నానూసము నొంది పఱచు నగ్గలికమెయిన్.

ఆ. ఎలమిఁ గడచి పోవుఁ బిలుచుఁ గ్రమ్మటి వచ్చి

ముక్కు ముక్కుమీఁద మోపుఁ జుట్టు

నేచి తిరుగు నీక లీకలతో రాయుఁ

నొరయుఁ జిత్రగతుల మురియు నవ్వు.

వ. ఇవిధంబున గాకం బనేకప్రకారప్రసరణచతురం బైన సంచరించుటం
జూచి ముదితంబు లైనవాయసంబు లధికస్వరంబుల మెఱయుచు

హంసంబుల శేలి గొని నవ్వుచుఁ దరువులపయిం ద్రుళ్ళిత్తుళ్ళి
యాడుచు మరాళంబు పరాభవంబుఁ బొందెడుఁ జూడం డని పెద్ద
యెలుంగునం బలుకుచుండఁ దనీయకలకలం బాలించి హంసంబు
భరితోత్సాహంబై.

క. పొడవునకు నెగసి యెప్పటి

పడమటిదెన నిగిడి పెలుచుఁ బఱచినఁ గూడం

గడురయమునఁ జని యంచం

గడవం గా క్రికఱచి కాకము పాఱున్.

వ. పాటి పాటి డయ్యుటయు నయ్యంచ యుదంచితత్వరితగమనకళా
వైదగ్ధ్యంబు మెఱయం బఱచిన బీరువడి కాకం బాకులాంతరంగం
బును వికలాంగంబును నై యిట్లని వితర్కించు.

క. నేరక తొడరితిఁ గాల్కొన

భూరుహములు లతలు గిరులుఁ బొద లేమియు లే

వారయ బహునత్త్వమయము

వారిధి డిగి సోకినపుడ వలయుం బొలియన్.

వ. అనుచు దీనమానసం బు యంబునం గలంగి డప్పి సొగసి
యవకత సంతకంతకు డిగుచున్నయక్కాకిం గనుంగొని కలహంసర
బిట్లనియె.

ఆ. నీ వనేకగతులు నే ర్తిది యేగతిఁ

జనుట చెవుమ వాయసంబ యేను

గడవ నడిగి నిలువఁ గా నేల తడసెన

వెఱక లేటి కిట్టు లెడల విడువ.

వ. అనియె నట్టియెడ.

క. తలకొని జలములు పక్షం

బులు దుండము దోక సోక బారిబారి నెగయన్

బల మఱి మెయి దిగఁబడఁగా

సాలసి యెగయ లేక వాయసుండు వేగఁదెన్.

వ. ఇట్లు మున్నీటిసీటిమయి బడి యగ్గలం బగుదురవృథకు బెగ్గిలంబు
నొందుకాకంబు నాలోకించి పలుక నగుం గాక పలికినట్ల యెవ్వరికి
జేయఁ దీరుఁ బని తీరెం గదా యనిన రాయంచకు యక్కాకం వి
ట్లనియె.

క. ఎంగిళ్లు గుడిచి కొప్పున

బొంగినమెయిత్తోడ గర్వమునఁ దిరుగుచు నా

కుఁ గలదె యెందు నెదురువి

హంగమపతి నైన గెలుతు నని మును దలఁతున్.

క. నాకొలఁది యిప్పు డెఱిగితి

నీకరుణాలోకనంబు నిగిడించి శర

ణ్య కాపు నన్ను మగుడం

గాకులలోఁ గలువఁ దగివు గానే నీకున్.

వ. అని యితైఱంగున.

క. ఆకులతఁ బొంది పలుకుచుఁ

గా కా యని చంచు దెఱపగా నఱచుచు నీ

రాకరమున మునిగెడు న

క్కాకిం గలహంస పరమాకరుణ్యమునన్.

క. వెరవునఁ దత్తినువుం దన

చరణంబుల నిఱికి యెత్తిచా వ్రడిపి బల

స్ఫురణంబు మెఱయ వీపున

ధరియించుచు పచ్చె బక్షితతులు నుతింపన్.

వ. ఇవిధంబునం దెచ్చి యెప్పటిసెలవున డించి రాయంచ యక్కాకి
దెప్పితి నదానితో నచ్చటికాకులు విన నింక నిట్టియవినయంబు

లెన్నండును జేయకు మని పలికి నిజపహచరంబు లగుమరాళంబులు
దానును వలయుచోటికిం జచ్చియె.

శరణాగతరక్షణసుకృతము.

— :0: —

కథ.

కారవపాండవయుద్ధానంతరమున శరతల్పగతుం డైవభీష్మఁడు ధర్మతన యున
కథను (కాంతిపర్వము) జెప్పెను.

ఒకకిరాతుఁడు పక్షిధ్వంసకుఁడై సంవరిందును నందులకుఁ దగినసాధనముల
నమర్చుకొని చిరకాలమునుండి జీవింపుచుండెను. వాఁ డొకానొకదినమున వరణ్య
మునకుఁ బోయి పక్షులకొఱకు వల లొగ్గి పొంత వేచియుండ సకలజంతుభీకరముగఁ
దెనుగాలితో వడగండ్లవాన మోచి యరణ్య మంతయు జలగురు మయ్యెను. అంత
నాలుబ్దికుఁ డొకతరుమూలమున శిలాతలముపై గడగడ వడఁకుదుఁ గూర్చుండి చేయు
నది లేక వగచుచుండెను అప్పుడు వాఁడు పన్నిశవలలో నొకకపాతి చిక్కి
యొండెను. అప్పుడు మగత్రులుగను కులాయముఁ జేరి కపాతి యిలు సేరకుండుటఁ
జూచి పలువిధముల విలపించెను వలలోనున్న కపాతి భర్తయొక్క యార్ధరవము
విని “పతికి హిత మాచరించెడిపతియె కదా మోక్షమునకు ములభముగఁ జనునది.
తనభర్తకుఁ దా వనుకూల కానియెడల నిట్లు పతి దుఃఖించసేరఁడు” అని తాను
నిష్కల్యమైన భర్తకుకూర్చి చేయుచుండుటంబట్టి తనకుఁ బరలోకమున నడ్డు
లేనితోన కలుగు నది మిగుల సంతసించి వలలోనుండి భర్తకుఁ దెలియనటు లీతరునఁ
గొన్ని వాక్యములు పలికెను. “నీవు జలపింప వలదు. దేహములు కాశ్వతములు కావు.
అల్పదేహుల మైనమనజీవన మెంత. ఇప్పక్షిధ్వంసకుఁడు నీతాత్మఁడై యిచ్చట
బ్రాహ్మజ్యేష్ఠుఁడుగ నున్నాఁడు. వానికిఁ దగినసమపాయం బొనర్చి కృప్తిపఱుచు
వలెను” అని భర్త మార్చి చెప్పఁగా నక్కపాతంబు మిక్కిలి సంతసించి యు
ట్టానక్కెను. పిమ్మట నబ్బోయి తన కాహారము వేఁడెను. అందుల కాపక్షి చేయు
నది లేక తనదేహ మాహారముగఁ గొనుచుని యాహారముకొఱకు శరణ మొందిన
యాయెఱుక కొసంగెను. అప్పుడు వాఁడు తత్తరపడి తాను జేయుతప్పిదములను
దెలిసికొని యుగ్గినవలలఁ దగఁదెలికి యందున్నపక్షులను వదలివేసెను. తాను
పక్షిలో జీవాత్మాగము చేసెను.

నీతి—తమకు మిత్రులైనను మిత్రుల శత్రులైనను మిత్రుల విపత్తులను సమయములయందును శత్రులయ్యెను సమయములయందును స్వార్థపరిత్యాగము చేసి మిత్రామిత్ర భేదముం బాటించక సజ్జనులు పరోపకారబుద్ధి కలిగి చరిస్తారు.

భీష్ముడు ధర్మజానకు శరణాగతరక్షణసుకృతం తెలిపించుట.

క. శరణాగతసంతక్షణ

పరులకు సమకూరు నెట్టిపాటిఫలము ని

ధర్మరక్షణకర పరమా

దరమున నెఱిగింపు నాకు దానితెఱంగున్.

ఆ. అనిన భీష్ము డిట్లు లను ముచికుండుండు

నాగఁ బరఁగు ధరణినాయకుండు

దనుజమంత్రిచేత వినినది యొకకథ

యఖిలపాపహరణ మాచరించు.

వ. అయ్యితిహాసంబు నెప్పుడ. దాన నీయడిగినయర్థంబు తెలియు నవ

హితుండవై యాకర్షింపుము.

నీ. పాపాత్ముఁ డొకబోయ పక్షుల వధియించి

తినియును బెక్కమ్మిఁగొనియు నదియ

బ్రతుకుగా దానికి బహుసాధనంబులు

నవరించుకొని మహాటవిఁ జరింప

నొకనాఁడు పెనువానయును గాలియును ముట్టి

సకలజీవులకు నాశంబు వుట్టు

నట్టిదియై కాన యంతయు జలమయం

బైన బెగ్గిలి యన్నరాధముండు

తే. వేగ వట్టోడి యెల్లను వెడలి మిఱుత

నొకవనస్పతి జొంపమై యున్నదానిఁ

జెంది రాతిరి యగుటయు శిలయ నెజ్జ

గాఁగ శీతార్తుండై యుండె గౌరవేంద్ర.

క. ఆలుబకు డ త్తరువర

మాలోకించి కడు భక్తి ననియె నిచటిభా

తాలిని నొలిచెద గరుణ

శీలన నను గాచుటకు విశిష్టవినీతిన్.

వ. అని యట్లా పక్షిధ్వంసకుండు శయనంబు పొంది యుండ
నమ్మహిరుహంబుకోటరంబున వసియించి యుండునది యొక్కకపో
తంబు దనవల్లభ మెటయేని మేళకుంబోయి రాక తడనిన శోకించి.

సీ. ఎచట నున్నది యొక్క యంతప్రా ద్దాకచోట

నుండునే ననుబాసి యుజ్వలాంగి

యమ్మేను లేకున్న నిమ్మేనికలిమి ని

గర్భకం బనికానురాగయుక్త

యగుసనిగుణముల యైహికాముష్మిక

సుఖసాధనంబులు సువ్వె పతికి

యేకారణంబున నేమయ్యెనో వాన

యేపునఁ దిగియె గానోపు నకట

తే. నేమి నేయుదు. మంధిరంబిపుడు పాడు

వాటు చున్నది యనఁగ నప్పలుకు లెల్ల

బోయవలలోన నున్నకపోతి నిని మ

నంబు సంతోషపూరమగ్నంబు గాఁగ.

క. పతిమదికి నింత యెక్కిన

యతివ గదా పుణ్యపతి ప్రియాలాపము లీ

గతి వినఁ గాంచితి జన్మము

గృతకృత్యం బయ్యె నాకుఁ గెలిచితి జమునిన్.

వ. అని యుల్లుంబునన యుగ్గడించి పతికిం దన తెటం గెటింగించి విధి
కృతంబునకు వగవం బని లే ధని మఱియు నిట్లనియె.

చ. శరణము సాచ్చినం దగఁ బ్రసన్నతఁ గైకొని రక్షణంబు సా
దరముగఁ జేయు టత్సృణికధర్మముగా బుధకోటి సెప్పు నీ
వరసి మహార్తు వీని శరణాగతు నోదనభంగి నాపదం
బారయక యుండఁ జేయుము ప్రభూతపురీతులఁ గొంతు వోయెడున్.

క. అని యేర్పడ భాషించి
విని శోకము డిగ్గివిడిచి విహగము గరుణం
దనజాతి సెప్పి తగ ని
ట్లనియె మనుజభాషణముల నాలుబ్ధకుతోన్.

క. ఓయన్న డస్సినాడవు
మాయుంటికి నతిథి వైతి మనలక నీకుం
జేయవలయు నాతిథ్యం
జేయవి భవసిస్సితార్థ మెఱిగింపవనా.

చ. అనవుడు నుల్ల మొరయుఁ బ్రియంబు వహించఁగఁ బక్షివైరి నీ
తుల నకలాంగకంబులుఁ బ్రతున్నము లయ్యెడు నీచి బాపవే
యనిన విహంగమంబు రయనూరంగ నచ్చటిప్పుల్లెమ్మ
క్కునఁ గొనితెచ్చి ప్రోవిడి యకుంతమైన దయాగుణంబునన్,

వ. ఆపాంతవల్లియకు రయంబునం జని పుల్లతలనంగఁ జైనయింగ
లంబు

క. కొని వచ్చి పుల్లప్రోవునఁ
దనుకంగాఁ జేసి నెమ్మి దళివొత్తఁగ ని
ట్లను బోయతోడ మే నీ
యనలంబునఁ గాచికొనుటకై తెమ్మనఘా.

చ. అనవుడు నాడు గువ్వహృదయం బలరం దనయంగకంబు ల
య్యనలశిఖాకలాపమున నల్లన యల్లన కాచి శీతబా
ధన ముడుంగఁగఁ జేయఁగఁ బదంపడి యాకలి సాలఁ దోచెఁ దో
చిన నెఱిగించె గువ్వ కది నేయ నుసాయము లేక యాత్మలోన్.

వ. వగచి వెలవెలం బాటి తలంచినోని వాని కిట్లనియె.

తే. ఖగములము జీవనం బనఁ గలదె సంగ్ర
హించినట్టిది యాకలి కేమి యైన
మాకు దొరగొన్న దిందుము గాక యైన
నీవు డస్పిత వాతిధ్యనియతి వలయు.

కపోతంబు దశశరమును బోయ బాహరంబుగా నిచ్చుట.

వ. నాశరీరం బాహరంబుగా నిచ్చెదఁ గోనుము.

క. అని పలికి యగ్ని వలగొని
తనదేహము దానిలోన దడయక యడిసం
గని బోయ విస్మయంబున
మన మూనఁగఁ గొంతనేపు మ్రాన్పడి యుండెన్.

వ. పదంపడి.

వ. కలదే యిమ్మెయి పౌరుషంబు జగతిం గారుణ్య మేపార ని
ప్పులుఁ గిట్లించునె మేను నాదుచరితంబున్ నిందకుం బట్టులై
తలపన్ వచ్చిన నింతకీ డగునె యేతఃస్మరతాఘోరచే
ప్రలు మానం గలవాడఁ బక్షి గురువై సంసించె సన్పాదమున్.

వ. అని యంతరంగంబున వైరాగ్యంబు నిరంతరం బగుటయు సంత
నిలువక.

వ. ఇది యిట్లానిని బంధులం దొఱగి తా నీయగ్నిలోఁ గూలె నొ
ప్పదమై యుండఁగ నిట్టతెంప యొలయం బెంపారువైరాగ్యసం
పద పాదంబుల నెల్ల దుగ్రిపఁగ మహాప్రస్థానపుణ్యత్వి మ్ముం
దెద నే నిప్పుడక్షయంచు మానసము శాంతిం బొంద నిర్మోహఃకై.

క. వలలోన నున్నపులుగుల

వెలువడఁ గా విడిచి వలయు వెండియుఁ దనకుం
గలపక్షినిహతిసాధన
ములు సచటన యుండఁ బోయె బోయ నియతుఁ డై.

ఆ. అక్కపోతినాఁ డగ్నిలోఁ బడుటకు

శోకవహ్నిఁ జెత్త మాకులముగ

నెలుఁగు రాలుపడఁగ నిట్లని పలవించె

అనుభవజలతరంగితాన్యయగుచు.

క. నామాకలి నోర్వ వెళుడు

వే యెసను నేఁ గొనంగ వెడి యనుభవిం

తామానపడుటఁ గనుఁగొని

నోయుచు ననుఁ బాసి యిటు ననుట దగ వగునే.

వ. అని వెండియు,

నీ. ఇగురుజొంపంబుల నింపారువిరులను

బలుప్రసవదలకేవలకుఁ దాల్చి

సెలయేఱులందలి తెలిసీటఁ దనువురాం

పెరిసిరిగులతెప్పలకుఁ జేర్చి

మావిమోక్షల నెలవీవఁ జెన్నొందు

త్రోటకడ సలిత్రోడఁ జెంది

యలరునెత్తమ్ములకలియ జెల్వొసడిగి

యలతీరభూము నల్లబొంది

తే. సన్న మనమునఁ నేల్చి నూనంద మొందఁ

గేలి సలి పెడునీదగులీల మఱవ

నావశంబె ప్రిణేశ ప్రిణంబు లిపుడ

నిన్న కూర్చి యేతెంతు నీనన్నకడకు.

వ. అట్లుంగాక,

క. తేలియనుమరణమునఁ దన

మేను విడిచినట్టికాంత మేలిపదవికిం

దాను నతండును నరిగి య

నూనస్థిరసుఖము లందుచుండుట విందు.

క. అని పలికి యవుడ యనలము

ఘనముగ దరికొల్పి మది విశాసము బొందన్

దననల్లభాదలఁచుచు వల

గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ గూడం జనియెన్.

క. స్ఫురితవిమానముమీఁద న

మరతతి వేష్టించ రత్నమయభూషణసుం

దరదివ్యమూర్తి వెలిగెడు

జీరుని గలసి పరమసౌఖ్యవైభవ మెనగన్.

తే. లీల మూర్తిబో నచ్చరలేమపిండు

బలసి యభినందనము సేయఁ బాలించె నిట్లు

సనినపక్షియుగ్మంబువర్తనము దోఁచె

బుణ్యవర్తను డగుట నాబోయ కపుడు.

వ.ః తోచిన నతండు,

క. ఏనుచు నిట్లుగుదు ననుచు

నూనినకౌతూహలమునన్ నుల్లము వొడలన్

మేనెల్ల ముఖము సింహగఁ

గానఁ దఱిసి గళితరక్తకలితాకృతియై

తే. అరుగుచుండువాఁ డొకచో దవానలంబు

గట్టెదిరి కాననంబెల్ల ముట్టి మండ

సంప్రమోదితచిత్తుఁడై చక్కఁ జొచ్చి

యొడలు దొఱిగి దేవత్వంబు వడసి యొప్పె.

ఉ. ఈయితిహాస మథి మెయి నెజ్జనముల్ వినినం బరించినం

బాయు నుదాత్తగోహసనపాతక మైనను భూరిసౌఖ్యముల్

వేయివిధంబులం బొరయు విన్మ తగన్ శరణాఢి దోషితుం

జేయనినాఁడు కల్మషముఁ జెందు నొకవృదుఁ బాయ దేమిటన్,

నాడీజంఘునిచరిత్రము.

క థ.

● భీష్ముడు ధర్మరాజునకు నాడీజంఘునిచరిత్రముఁ జెప్పెను. ఇది కాంతి చర్యమునుండి గ్రహించఁబడినది.

తా మొరులవలన నెక్కుడుచక్రకులను బడసి వారికి మితిలేనియపకృతుల నిర్భయముగ నొనర్చువాఁడె కృతఘ్నులు. ఇందులకుఁదార్కాణము నాడీజంఘునికథ.

ఒక బ్రాహ్మణుఁడు తనకులచారంబులను దొలగి కిరాతులఁ గలిసి మద్య మాంసంబులసారగించుచు నొకకిరాతి నిల్లాలుగాఁ జేసికొని కాలముగడుపును దారి ద్రవ్యపీడితుండై ధనాకర్షణమునకై కొందఱుచేహరులం గలిసి వారుపోవుతోనలం బోయి వ్యవహరించుచుండెను. ఒకతరి వాణిజ్యంబున కరణ్యగాములై పోవువారితోఁ గలిసి పోవుచుండ నరణ్యమగ్ధంబున మదగఱం బొక్కటి గుంపుపైఁబడి జనంబుల హింసించఁజొచ్చె. అప్పుడు భయభ్రాంతులయి చేహరులు నలుదెసలఁబాఱఁజొచ్చిరి. అంత నప్పారుఁడు భీతచేతనుండై యుత్తరదిక్కున కఠిందూడముగఁ బోవ నచ్చట నొకమట్టివృక్షము గాన్పించెను. మార్గాయాసమునకుడస్పృయవృట్టభూరుహచ్ఛాయను విశ్రమింప నమృతాక్షి నాడీజంఘుడు రాజధర్మ్యుడు ననుపేక్షంబునకొక్కమహా బకంబునకునివాసంబగుటచే నబ్బకవతి ధరణీనురుంగని వానివృత్తాంతమంతయు నడిగి తెలిసికొనివానిసతిధిఁకమ్మనిప్రార్థించియ్రాబ్రాహ్మణుఁడు ధనార్థియైయుంటాఁడెఁగి వానితో “అయ్యా! దారిద్ర్యమువాయుటకు నాల్గుకారములు. అంగుమొదటిది మిత్రుఁడు, రెండవది రజతము, మూడవది కనకము, నాలుగవది బుద్ధి. వీనిలో మొదటిదగు మిత్రుఁడెక్కుఁ డనియెడుదేవగురునివాక్యంబులు కలవుగావున నీకు నేను సన్నిత్రుఁడనై యుండఁగా వలెనినగనము నీకులభింపకపోదు.” అని యాశ్రయి యతిథిసత్కారంబునర్పి చేకువ పుడమివేల్పును తేమి యతనితోఁ దనప్రియసఖుఁడు విరూపాక్ష నామఁడు మధువ్రజపురంబునకుఁబ్రభువనియు, నాప్రో లిచ్చటికి మూడు యోజనంబులుద 'వృనియు నాపృథువుతోఁ దా ననిపితి నని దెలుపుకొనుమనియుఁ జెప్పి యప్పరియుండుచునఁ జూపియనుప నాతఁడు చని విరూపాక్షునిం గని రాజ ధర్మనివనువున ధనార్థిని వచ్చితి నని విన్నవించ విరూపాక్షుఁ డిట్లు వివరించె. “ముఖముఁజూడ వీడు ధూరపాతకుఁడని తోచుచున్నది. ఇతఁ డెట్టిఁడెవ నేమి నాచెలి యగునాడీజంఘునిసఖ్య మీతనిఁ బలికునిఁడే యకుండునా” యని తలఁచి విప్రనకువలసినధనం బొసంగి యనిపెను. అప్పుడాదుబ్రాహ్మణుఁడు సంతసంబున

ధనసంపదముతో రాజధర్మవినిలయముఁ జేరిన నాడీజంఘుడు పక్షపుటంబులచే మెల్లన నీచుచు నాతిభ్యం బాచరించి బ్రాహ్మణుఁడు నిదురించెననిరలచి తానును నిద్రించెను.

కృత్రిమవృత్తిగల బ్రాహ్మణుఁడు తనకు లేవట్టిపయనంబున కాచారంబు చింతించి నిదురించుచున్న రాజధర్మనిం బరిహర్చి మాంసంబు పొదుకగట్టి నేకువకు బ్రయాణసన్నద్ధుఁడై పోవుచుండెను అట విరూపాక్షుండు పాలవలచి యొమకిడు రానున్నదో యని చింతించు చుండ జాముపూర్వ ద్వేషంబు. అంత నతఁడు తనమిత్రుఁ డెవ్వటియట్ల యుదయమునఁ దనకడకు రామికిఁ జింతించుచు “దుర్బ్రాహ్మణునకు ధనమొసంగితి. ఆదుర్బ్రాహ్మణుఁడు ప్రియమిత్రుగ నే మేనియనవకృతి యొనర్చెనో” యని యిరయలై బ్రకటివాసమునకుఁ జారులఁ బంచెను. నా రట్లు చని చూచి ఒకము వృత్తి సాంగోపాంగముగాఁ దమయజమానునికి విన్నవించిరి. అతఁ డడివిని దుఃఖితుల మానసంబు యుండఁ పోట్లాల్సినచారులు చూచి పోయి నెడకఁ యాహూతుకబ్రాహ్మణుని బట్టితెచ్చిరి. అంతట ననురరాజు “ఆబ్రాహ్మణుని దనయెడుటి కేలతెచ్చితి” రని కోపించి వానిని జంపి తినుడని యాజ్ఞాపించ వారును బ్రాహ్మణుండుకృతఃకృష్ణుఁ డగుటం జేసి వాని దినుట క్విపక్షక యాబ్రాహ్మణుని గుక్కలకుఁ బెట్టిరి. గుక్కలును నాకృతఃకృష్ణునిమాంసము ముట్టినయ్యె. కృతఃకృష్ణునిమాంసము కుక్కలైనను ముట్ట కొల్ల వనున్యాయము పార్థకమయ్యెను.

నీతి—తా నధికుఁడైన నల్పుఁడైన నితరులవలన నుపకృతి పొందకయు నాపత్సమయములయందు వారికి సహాయుఁడు కావలయును. అట్టితఁజే దనకుమిగుల నుపకృతి యొనరించిన పురుషున నుపకృతి చేయుట ధర్మము. దుర్బ్రాహ్మణునివలె నెవ్వరును పుపకృతిఁ బొంది మిత్రలేనియపకృతి చేయుట కృతఃకృష్ణునిలక్షణము. కావున నెన్నఁడుఁగాని తాను పొందినమేలు మరచుటయే తపస్వ. మీఁదుమిక్కిలి తిరిగి తగనియపకృతి యొనరించు టంతకంటఁ గొప్పతపస్వ. సర్వదా చకోపకార మావశ్యకమనియు కృతఃకృష్ణుల మిత్రోద్రోహము ననునివి రెండును మహాపాతకము అనియు నట్టిగుణములు గలవా రెంతమిత్రు లైనను బుద్ధిమంతులగువారు వారిని విడుచుటే కర్తవ్య మనియు నెఱింగి యారీతి నాచరింపవలెను.

భీష్ముఁడు ధర్మజానకు నాడీజంఘుని చరిత్రము చెప్పట.

చ. విను మౌఁక బ్రాహ్మణుండు కులవృత్తము పెంపుదోఁటంగి బోయెదా ని నొకత. నాలిఁ జేసికొని నెమ్మిఁ గిరాతులఁ గూడి వేటకుం జనుఁ దినుమాంస వుద్ధురితనకుఁడు భోగవరుండు గావునఁ ధనము ఘటింపఁగోఁ దగువిధం బని చూచి వణిగనంబుతోన్.

వ. చెలిమిచేసి కొండలు గోమట్లు బేహారంబువెంట దేశాంతరంబునకుం
జనఁ దానును వారితోడఁ గూడి పోవఁబోవ గిరిగహనదుర్గమ
స్థలంబున నొక్కవనగజంబు.

ఆ. సాతులోని కుటికి జనముల నున్నద
లీల నేలఁబెట్టి కాలఁ జమరఁ
జొచ్చుటయును భీతివిచ్చి నల్లిక్కులఁ
బఱచి రెల్లవారు బటురయమున.

క. ఆయనయు గాందిశీకుం
డై యుత్తరదిక్కు వాతె సతిమారముగా
నాయెడ నొకమార్గము గిని

పోయెను దాను సట పోవఁబోవం గెలనన్.

తే. పొదల తిఱచున జొంప మై పొడవుఁబఱపుఁ
గలిగి వ్రటువదనమునఁ జెలుపు మిగిలి
యున్నవటభూరుహముఁ గిని యుల్ల మచట
నిలువఁగోరిన నామ్రానినీడఁ జేరి.

క. వసలతలకు సుమగంధము
గొని సుడివడుగాడ్పు డప్పిఁ గొంఢొక దేర్పం
దనుపారు సచటఁ గూర్పుం
డె సతం డట్లుండ సచ్చటికి లలితగతిన్.

వ. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె నది పద్మభవునకుం బ్రసాదపాత్రం బగుచు
నాశీజంఘుండును రాజధర్ముండు ననుచేళ్ళం బరఁగు నాకొక్కెరకు
సమ్మట్టి నివాసం బై యుండు సప్పక్షి యట్లేతెంచి యవ్వప్రసాది
గాంచి ప్రయంబు దలకొనుచూడ్కి నాదరించి,

క. ఎందుండి యేమిపనికై
యెందుల కరిగెదవు భూసురేశ్వర పీఠిం

బొందితి నినుఁ గని తగియెడు

విందనైతి నాకు నీదువిధముం జెపుమా.

వ. అని యడిగిన సతం జేను మధ్యదేశీయుండ గౌతముండ నొక్క
మహనీయచరిత్రుని పుత్రుండ నాలస్యంబున వేదాధ్యయనాది విప్ర
కర్మవిరహితుండ నై కామలోలత్వంబున బోయత/ యిల్లాలుగా
బోయలం గలసియుండి పేదటికంబునకు నలసి బేహారంబువెంట
నొక్కసాతుం గూడి పరదేశంబున కరుగుచోట గిరిగహనదుర్గమ
ప్రదేశంబున.

క. వనకరి యొక్కటి యాసా

తునకుఁ గవిసి జనచయంబుఁ ద్రుంపఁ దొడఁగుమఁ

విను మెల్లవారునుం గను

కనిఁ బఱచిరి భీతి నేను గానసభామిన్.

ఆ. పఱచి దిక్కు దప్పి భాగ్యంబుకల్మి నీ

దై ననిలయమునకు నరుగుదేరఁ

గంటి ననిన మేలుగాక నీదారిద్ర్య

మపనయింతుఁ జింత యపనయింపు.

వ. అంతకు నిర్యాతిథ్యంబుఁ గైకొను మని రుచిమంతంబు లగుమందా
కినీమీనంబులు సుషక్వంబులు సేసి మధురంబు లగువన్యఫలంబులు
జెచ్చి తృప్తి యగునట్లుగా సతనికి నాహారవిధి యొనర్చి రాత్రి
యగుటయుం బల్లవపుష్పసాంద్రం బగుశయనంబు గల్పించి య
బృకపతి యధరణీసురునితోడినముచితసల్లాపంబులను సుఖనిద్రను
నారాత్రి గడపి వేగుటయు నవ్వెపు నాలోకించి.

క. విను మిత్రుండును రజతము

గనకము బుద్ధియును నాల్గు కారణములు మ

ర్మ్యునిదారిద్ర్యము వాయుట

కని దేవగురుండు సెప్పె సన్నిటిలోనన్.

క. మిత్రుం డెక్కుడు కాశ్యప

పుత్రుడ నగునేను నీకు భూసురవర స

వైత్రి యనుష్ఠించెద నట

పాత్రము గాకుండుదే యపారశ్రీకిన్.

తే. నాసఖుండు విరూపాక్షనామధేయుఁ

డతనిపురము మధువ్రజ మదియు మూఁడు

యోజనము లిచ్చటికి దాని కున్న తెరువు

వట్టి వేచని యాదైత్యభర్త గనుము.

క. కాంచి యతనితో నేఁ

బుత్తెంచితి నని చెప్పు మరఁ డతిప్రితుఁడ

కాంచనమును రత్నంబులు

నంచితఁ గాఁ జేసి యిచ్చు సప్తఁడ నీకున్.

క. అని యప్పురిదెస సెప్పిన

జని యాతం డతనిఁ గాంచి నముచితభంగిన్

వినిపించె రాజధర్మున

కనుగల మగుసఖుండ నని యు సతనిపనుపునన్.

తే. అరుగుదెంచితి ననియు ధనార్థి ననియు

నిట్లు వినిపించుటయు రాక్షసేశ్వరుండు

దేహకౌసఁ జూచి యూర్క నిష్పాటుఁ డధముఁ

డగుట నోచుచు నున్నది యడుగ వలయు.

ప. అని తలంచి.

క. కులమును విద్యయు వృత్తియు

గలనూ పెఱిగింపు మనినఁ గలఁగక తన్నుం

దెలియంగఁ జెప్పె విప్రుం

డలఘుఁ డగుననుకవతియు నవికృతుఁ డగుచున్.

క. ఇతఁ డట్టి డైన నే మగు

నతనికి నఖండట్టి బకమహత్తరసఖ్యం

చితనిం బాత్రముఁ జేయఁడె

యితనికిఁ దృప్తి యగునట్లు లిత్తు ధనంబుల్.

వ. అని నిశ్చయించి యతనికి నాహారసంఛాదనంబులు సమీచీనంబులుగా నిర్వర్తింపఁ దగువారి నియోగించి మఱునాడు తార్కికపౌర్ణమాసి యైన భూసురసహస్రంబులు దనగృహంబునం బసిండివల్కె రముల భోజనంబులు సేయను బహుళదక్షిణలు ప్రతిగ్రహింపనం గలనై మిత్తి కక్రియానుష్ఠానంబులు గలిగిన నమ్మహాజనంబులతోఁ గలపి యత్యంతాదరంబున.

క. మహనీయబహుళపూజా

సహితంబుగ భోజనంబు సంతృప్తి గా న

మృహితాత్ముండు నడసి దు

ర్వహభారము గాఁగఁ గనకరాశియు మఱులున్.

చ. కుడిచినపల్కెరంబును నకుంతితహర్షముతోడ నిచ్చినం

గడు ముదమంది యెత్తికొని గాఢభరంబున మార్చి మోవఁగా

మెడయును వీపు మూఁపులును మిక్కిలి నొవ్వునఁ గొంతువోవ నె

క్కుడువెర నేగుడెంచె గని కొక్కెర నమ్మద మంద మట్టికిఁ.

తే. అట్లు సంతోషమునఁ దేలి యతనిడప్పి

వోవ బకవల్లభుండు పక్షిపుటయుగమున

నల్ల వీచి యాహారసమర్పణంబు

సేసి నిసి యైన సుఖనిద్ర) సేయు చుండ.

నాడీజంఘుఁడు కుష్టబ్రాహ్మణునిచే మృతం దైవగురల కీర్తించుట.

౪. అదుర్రాష్ట్రహృదుండు దన రేపటివయనంబునకు నాహారంబు చింతించి యమ్మహాబకంబుశరీరంబు గ్రొవ్వి యున్నది. దీనియందు మూంసంబు సాలం గల దిది యేమిటి నిద్రోయోయెడఁ జాబ నడిచి చొడిగొని

పోయెదం గాక యని పాపనిశ్చయం దై చీర సక్కం గట్టికొని
యొక్క-కొద్దంబు గరయుగరబునం జిక్క నమర్చికొని.

క. అందంద మెడయు దలయు న
మందాటోపమునఁ బెక్కు-మాటు లడిచి చా
వుం దెలియుఁ జూచి యలరెడు
డెందముతో నీక లన్నిటిని వెనసూడ్చెన్.

తే. ఊడ్చి బొందువు వ్రొచ్చి పేవురివి నంజ
డంతయును బుచ్చి పొదుకగా నమరఁ గట్టి
కొనుచు వేగుబో కగుటయు జనియె నట్టి
సమయమున మేలు కని వనుడప్రభండు.

క. పొలవలచె నేమిగీ డొకొ
కలిగెడు నని తలఁచి మనసు గలఁగఁగఁ దనవా
రలతోడ నుగ్గడించుచు
జలియించుచు నుండఁబ్రొద్దు జా మెక్కుటయున్.

వ. రాజధర్మనిం దలంచి.

ఉ. నిచ్చలు వచ్చు రేపకడ నెయ్యమెలర్పఁగ ముత్సఖుండు నే
డిచ్చటి కేల రాడు గుణహీణత విపునియందు గల్గి నా
యిచ్చఁ దలంచితిం దులువ యేమి దలంచెనొ యక్కటా మదిం
బొచ్చెము లేదు నమ్ము బకపుంగవుఁ డెట్లగునొక్కొ దైవమా.

క. అని తూర వగచి యారయఁ
బనిచెం బని గఱపి భటులఁ బలువుర వారం
జని బకముడొక్క యేర్పడఁ
గని యతనికిఁ జెప్పి పుచ్చి కడువేగమునన్.

వ. అవ్వపునిచొప్ప వట్టి.

చ. పరిమెయి బాటి వాని గనిపట్టి వడిం బెడగలు గట్టి తె
చ్చి రసురభర్త నూచి యిటు సేరఁగఁ దేవల దిక్కులఁజూచిని

బాచిగొని వే తినుం డనినఁ బోకడమాలినవార మయ్య యి
ద్దురితశరీరముం దినఁగ దోసము మా కని వార లొల్లమిన్.

వ. అతండు.

క. తినుడు తినకుఁ డొంచేమై

నను జేయుడు వీని నేల నాముండటికిం

గొని వచ్చితి రని పలికిన

దనుజులు పురి వెడలఁ దెచ్చి తద్గాత్రంబున్.

క. వెడగోతల నెత్తు రొలుకఁ

బడఁ దోచిన వచ్చి కుక్కపదుపు వెనుకకున్

జడిసె గబళింప నొల్లక

కడుపున నకనకఁ బడంగఁ గౌరవముఖ్యా.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు.

క. విను మది యట్టిద కుక్కలు

దినఁగా రోయుం గృతఘ్నుదేహముచూడం

బని చెప్పు నాగవంబులు

మనుజేశ్వర తెల్ల మయ్యె మన కిచ్చోటన్.

వ. అని పలికి వెండియు ని ట్లనియె.

ॐ

*

*

[నాడీజంఘుండు మరల జీవించుటవిడువఁబడినది.]

క. అని చెప్పి తాత యి ట్లను

మనుమనితో నాదరమున పఱియును బ్రహ్మ

ఘ్నునకును నిష్కృతి గలుగును

వినుము కృతఘ్నునకు లేదు విమలచరిత్రా.

క. ఆరయ మిత్రదోహము

దారుణ మగుపాతకము గృతఘ్నుతకంబెన్

వైరము గొని విడువవలయు

నారెండు దెలుగులవారి నా పుల నైనన్.

క. మిత్తులిం డైహికములు నా

ముత్త్రీకములు నై నభద్రములు దలకొలుపున్

మిత్రధనంబులలోనను

మిత్రుడ యెక్కు- డనుమాట మెత్తురు ప్రాజ్ఞుల్.

క. ఉత్తమకులజుడు సుగుణ

యత్తుడు సస్పృహమతియు సగుమిత్రునకుం

జిత్తమెలర్చు తెఱంగునఁ

బాత్తుమనఁగవలయు శుభముఁ బొందవలసినన్.

వ. అని యిట్లు కృతఘ్నుతయు మిత్త్రీహంబును సధికపాతకంబు
లగుటయు సన్నిత్యై బాటించుట శుభంబుఁ జేయుటయు భీష్మండు
భీమాగ్రజనకుం జెప్పె.

భీష్మండు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట.

ఇందలి పద్యములు భాగవతము ప్రథమస్కంధమునుండి గ్రహించుట బడినవి.
కాని వానికి సందర్శించినకథ భారతకాంతిపర్వమునం దీక్రింది విషయన నున్నది.

కథ.

శరత్కాలముం దయి భీష్మండు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించి ధ్యానించుడు. దాని
చేరిమపరవశుడై యున్నశ్రీకృష్ణధగవాసుల సన్నిధికి వజాతకతుండై చనుదెంచి
నమస్కరించి యనన్యాయత్రచిత్తుం డై ధ్యానపరాయణుడై యున్నచక్రిధరుని
గని తత్కారణము దెలియ చేసినయుధిష్ఠిరుతో శ్రీకృష్ణుం డిట్లనియె. “పరమ
పవిత్రుని డగుభీష్మండు శరత్కాలముం దై నన్ను స్తుతించుచున్నవాడు. తత్కా-
రణమున నిట్లు పారవశ్యంబు నొందిన నని నుడివె. ఆమహాత్ముడు సర్వధర్మ
జ్ఞుండు. అతడు దేహత్యాగంబుచేసిన ధర్మంబులు పామగుపడును. నీ వాతనివలన
సకలధర్మంబు తెలుంగు మని ధర్మరాజును దత్సన్నిధికి నొనిపోయెను.

నీతి—దప్రసవంబు యైనను దన్ను చేడుకొనువారిస్పృహవల నాలకించి
భగవంతుడు భక్తులయందు వాత్సల్యంబు గవఁబఱచు ననుటకును, గవ్వకాలముల
యందుఁగూడ భక్తులు భగవదధీనమావను లయి యుండు రనుటకును నీకథ తార్కా-
ణము గాఁగలదు.

భిష్ముడు క్రిష్ణుని స్తుతించుట.

మ. త్రిజగన్మోహనశీలకాంతి తనువు నీపింప బాగ్భాతనీ
రజబంధుప్రభమైనచేలము పంకరంజిల్ల నీతాలక
ప్రజసంయుక్తముఖారవింద మతిసేవ్యంబై విజృంభింప మా
విజయుం కేరెడువన్నెకాడు మది నావేశించు నెల్లప్పుడున్.

మ. హయరింభాముఖధూళిధూసరవస్యస్త్రాలకోపేతమై
రయజాతశ్రమతోయబిందుయుతమై రాజిల్లు నమ్మాముతో
జయముం బాధన కిచ్చువేడ్క నని నాశస్త్రాహతిం జాల నొ
చ్చియు బోరించుమహానుభావు మదిలోఁ జింతింతు నశాంతమున్.

మ. నరుమాట ల్విని నవ్వుతో నుభయసేనామధ్యమక్షోణిలోఁ
బడు లీక్ష్మింప రథంబు నిల్పి పరభూపాలావళిం జూపుచుం
బరభూపాయువు లెల్ల జూపులన శుంభతేలివంచించునా
పరమేశుండు వెలుంగుచుండెడు సుహృత్పద్మానసాసీనుడై.

క. తనవారిఁ జంపఁ జాలక

వెనుకకుఁ బో నిచ్చగించువిజయునిశంకన్
ఘనయోగవిద్యఁ బాసిన
మునివంద్యునిపాదభక్తి మొనయు న్నాటన్.

సీ. కుప్పించియెగసినఁ గుండలంబులకాంతి

గగనభాగం బెల్లఁ గప్పికొనఁగ
నుటికిన నోర్వక యుదరంబులో నున్న

జగములవేగెగున జగతి గదలఁ

జక్రింబుఁ జేపట్టి చనుదెంచుతయమునఁ

బైనున్నపచ్చనిపటము జాఱ

నమ్మితి నాలావు నగుఁ బాటునేయక

మన్నింపు మని క్రిడి మరలఁ దిగువఁ

గరికి లంఘించుసింహంబుకరణి మెఱసి
నేడు భీష్మునిఁ జంపుదు నిన్నుఁ గాఠు
విడుపు మజ్జన యనుచు మద్విశిఖవృష్టిఁ
దెరిలి చనుదెంచుదేవుండు దిక్కునాకు.

మ. తనకు స్ఫృత్యుండు వీనిఁ గాచుట మహాధర్మంబు వొమ్మించు న
ర్జునసారథ్యము పూని పగ్గములు చే జోద్యంబు గాఁ బట్టుచున్
మునికోల న్వడి బూన్చి ఘోటకముల న్మోదించి తాడించుచున్
జనుల న్మోహము నొందఁ జేయుపరమోత్సాహుం బ్రశంసించెదన్.

క. పలుకుల నగవుల నడవుల
నలుకల నవలోకనముల నాభీరవధూ
కులముల మనముల తాలిమి
కొలుకులు వదలించుఘనునిఁ గొలిచెద మదిలోన్.

ఆ. మునులు సృపులుఁ జూడ మును ధర్మజునిభా
మందిరమున యాగమండపమునఁ
జిత్రమహిమతోడఁ జెలువొందు జగదాది
దేవుఁ డమరు నాదుదృష్టియందు.

మ. ఒకసూర్యుండు సమస్తజీవులకుఁ దా నొక్కొక్కఁడై తోచుచో
లిక నేదేవుండు సర్వకాలము మహాలీల నిజోత్పన్నజ
న్యకదంబంబులహృత్సరోరుహముల న్నానావిధానూపచూ
పకుండై యొప్పుచునుండు నట్టిహరి నేఁ బ్రార్థింతు శుద్ధుండనై.

న. అని యిట్లు మనోవాద్దిర్మనంబులం బరమాత్ముం డగు కృష్ణుని
హృదయంబున నిలిపికొని నిశ్వాసంబు మాని నిరుపాధికం బైన
వాసుదేవబ్రహ్మంబునందుం గలసిన భీష్ముని జూచి సర్వజనులు
దివసావసానంబున విహంగంబు లూరక యుండు తెఱంగున నుండిరి.
దేవమానవవాదితంబు లై దుందుభివాన్యంబులు మొరసె. సాధు
జనకీర్తనంబులు మెఱసె. కుసుమవర్షంబులు గురిసె.

పితృవాక్యపరిపాలనము.

దశరథుండు చిరకాలము రాజ్యపరిపాలనం బొనర్చి తనకు వార్ధకము ప్రాప్తించుటజేసి వసిష్ఠులయినమమిని భార్యయగు శౌభ్యయందు గలిగిన తన శ్రేష్ఠపుత్రునిఁ గ్రహించుచున్నతఁడు బట్టాభిషేకమహోత్సవంబు జరుగవలయు యండమంధర యనుతనదాసికున్పొంబున దశరథుని ద్వితీయభార్య యగుకృక భర్తను రామువనవాసంబు వరంబుగాఁ గోరి తన్మహోత్సవంబున కంతరాయము గల్పించె. అంత నమ్మహాయకుం డగురాముండు పితృవాక్యంబునజేసి సీతాలక్ష్మణసహితుండై కాననంబున కేగెను.

సత్పురుషు లగుమహానుభావులు విధివిహిత మగునడవడికల నుల్లంఘించ నొల్లక తా మెట్టియిడుమలైనను సహించి ధర్మపరిపాలన మాచరింతురు. ఇందుకుఁ దార్కాణము పరిపూర్ణయౌవనంబున సుకుమారియు సౌందర్యవతియు నగు ప్రియభార్య సీతామహాదేవింగూడి పితృవాక్యపరిపాలనార్థము స్వాధ్యత్వాగియై శ్రీరాము చందునిఁ దేకచ్చతాగ్నివత్స ముజ్జగించి వనవాసంబుజేయ నేగుటయె. మానవులకుఁ బితృవాక్యపరిపాలన మావశ్యకము.

అట్లు వనంబున కేగుచున్న తన్ను దారిలో సవయూనది దాటించునావికుఁడు పరమధర్మఁడు గుహాఁడు తత్కావనగమనకారణంబు దెలిసికొని దుఃఖాకులదిక్కుఁ డయి విచారింప భక్తాగ్రేసరుఁ డయినయతని నూరడించి రామభక్తుఁడు నదీతరణము గావించి యరణ్యావాసమునకుం బనియె.

అవార్తవిని చింతకులం డయి భద్రతుండు తానను మానివృత్తి నుండఁ జిత్రకూటంబున నున్నయన్నమతేర నరిగిన మహానుభావుం డగురాముండు భ్రాతృపదవత్తి విస్మయమొంది రాజ్యపరిపాలనముకొఱకు తనపాదుక లాసంగి బుజ్జగించి తాను పదునాలుగవసంవత్సరము నంతిమదినమునఁ దప్పక యయోధ్యఁ జేరుకు నని యభయ మొసంగి పురంబున కరుగ నాజ్ఞ యొసఁగెను.

విస్మృతభరతుండు “మీరానతిచ్చినది నమునకయోధ్యరానివోతదినసాంతమున నే నన్ని పక్షిఁజ్ఞుండ నగుదు” నని శపథము నేయ నట్లకాక యని సమ్మతించి దుష్టరాక్షసువిగ్రహం బొనర్చి శ్రీరామబుంద్రీమూర్తి కగ్రీష్ఠుని వచ్చుచు భరద్వాజా శ్రీమంబున విం దాగించుచో దా మయోధ్యఁజేరుట కొక్కదినమె వ్యవధి యున్నదని జ్ఞప్తి వచ్చి భయమంది తక్షణంబు తమరాక తొలుత గుహానకును నవంతరము భరతునకును మారలకును గ్రమంబున నెరింగింప వాడుమఁతుని నియోగించి కంఠం

గుహాకులు దర్శనీయం దగురామునిచేత వాముపుత్తునివలన నెరింగి యత్నంతా నందము జొందిరి.

పిమ్మట రామాదులు పున్నకాధిరూఢులై యేతర భరతుడు పురజనుల తోడను బ్రక్కతివర్ణంబుతోడను నెదురేగి సోదరులను బరమపతివ్రతామాణి యగు సీతను దర్శించి పులకితుం డై వారితోడంచూచి యయోధ్యాపురప్రవేశంబుననె, యంతదనుక పాదుకాపరిపాలిత మగుచున్న రాజ్యంబునకు వసిష్ఠాదిమహామునుల యనుమతంబున యథావిధిగా రాముని నభిషిక్తుం గావించె.

సీతి—తా నెంతయధికుం డైనను బెద్దలయొక్కయజ్ఞము శిరసావహించి యాచరించునట్ల మహాములలోఁ బితృవాక్యపరిపాలన మావశ్యకము. శ్రీరామచంద్ర మూర్తి యావనము, సాధుత్వము, విద్యావ్యసన్నత లోనగుసకలధర్మముల నెరింగి తాను సాక్ష్యము నొండఁగలుగు సమయమునఁ బితృవాక్యపరిపాలనధర్మము శిరసా వహించి నారచీరలు గట్టి యరణ్యంబున కటిగె. ఈధర్మాచరణమువలన నాయొర్పలము, యశోబలము, మనోబలము, గలిగి సమార్థుడై యని కీర్తిగాంచె. కాన నెట్టి వారలకుఁ బితృవాక్యపరిపాలనధర్మ మావశ్యక మని పాఠకు లెఱుంగునది.

నిరసరాధుఁ డయ్యును నైకకతమున సామాజ్యచైతన్యభిష్టం డై వనవాసక్షేత మనుభవించు బోవురాముని దీనస్థితియం దున్నవాఁ డని నిరాకరించక రాజభక్తిపరా యణుం డై స్వక క్తి నమృతహామచూనికి సకలసవర్యలు గావించినగుహానివలెఁ బాలకు లిక్కట్టులలో నున్నవృథుఁగూడ వారి నినుమంతయు నలక్ష్యము నేయక ప్రకృతి జను లోపివశాలఁది వారికార్యములకుఁ దోడుపడుదు వారియెడ భక్తివిశ్వాసములు గలిగి మనవలయును.

తనసమిత్తము తల్లిచే సిద్ధపఱుపఁబడిన సకలమహారాజ్యమును. లెక్కనేయక భ్రాతృసవర్యయై యెక్కుడుధర్మ మని భరతుడు నిరంతరభ్రాతృసేవారత్నరుం డై రామానితోఁబాటు తానును నారచీరలు ధరించి నియుతుం డై నందిగామియునఁ బదునాలుగొండ్లు కాలము గడపెను. అట్టి భరతునివలె స్వార్థపరిత్యాగము, భ్రాతృ భక్తి గలిగి పాఠకులు పనిపర్చించుట శ్రేయస్కరము.

దశరథుండు శ్రీరామునకుఁ బట్టాభిషేకం బొనర్చ నిశ్చయించుట.

క. మిక్కిలిభోగము లందితి

నెక్కుడు సంపదలు గంటి నెల్లగుణములన్

జక్కనిగొడుకులఁ బడసితి

నిక్కుంభిని బెద్దకాల మేలితి నింకన్.

క. రాజ్యధరం బఖలగుణ

ప్రాజ్యం డగురామునంద ప్రాపించెద సా

మ్రాజ్యపదంబున కెంతయు

బూజ్యం డతిచతురు డతడు పుత్తులలోనన్.

శా. కీరోదారుడు విర్వికారుడు జగద్వీరుడు సౌజన్య వి

స్తారుం డు త్తమశీలు డర్కకులవిస్తారుండు శూరుండు గం

భీరుం డిద్ధవిచారసారు డగుటన్ బెంపార విశ్వంధరా

భారం బెల్ల భరింప రాఘవు మహాభాగున్ నియోగించెదన్.

వ. అనివల్కివస్థివ వామదేవాదిపురోహితులునునుమంత్రాదిమంత్రులును

సమస్తబంధురాజలోకంబును ననుమతి సేయ రామచంద్రుం బిలువం

బనిచి యుచితాననంబున నుండ నియోగించి కొండొక సేవునకు

సక్కుమారు నవలోకించి,

ఉ. ఏను సమస్తదానములు నెల్లవ్రతంబులు సర్వధర్మముల్

మానుగఁ జేసి జన్మములు మానక చేసి వివస్వదన్వయాం

భోనిధిపూర్ణచంద్రు డగుపుత్త్రనిధానము నిన్ను గంటఁ బెం

పూనఁగ నింక నిన్ను మహిమోన్నతిఁ బట్టము గట్ట ధన్యతన్.

మ. విను మెల్లుండి దినంబు లెన్న నిఖలోర్వీచక్రరథభరం

బున కే వెల్లి ధరాసుతాసహితు డై పుణ్యోపవాసంబు గై

కొని నేమంబున నుండు పొమ్మనుచు వీడ్కోల్పెన్ గుణాలంకరి

ష్ఠుని భూయిష్ఠవరిష్ఠనిష్ఠురరణానుష్ఠాననిష్ఠాపరున్.

* * * * *

తే. దేవ యదయాది కినుఁ డేగుడెంచుచున్న

సమయ మభిషేకలగ్న మానన్న మయ్యె

నర్త మగుభంగి రాము గాజ్యాభిషిక్తుఁ

దేయ వలయును నటకు వేంచేయ వలయు.

క. అని విన్నవంబు సేయుట

యును నిద్దుర పోయినట్లు లూరక యుండె
మనుజుపతి కై క యప్పుడు
జననాయకువలుకుగాగ సాహసబుద్ధి.

క. అభిషేకోత్సవలీలా

విభవం బడరారం గొడుగు వేడుకతోడ
విభుడు గయసేయం గోరెడు
రథసంబున నీవు పోయి రఘురత్నంబు.

మ. ఇటుకుం దోకొని రమ్మ నాపుడు సతం జేతెంచి విచ్చేయు మ
చ్చొటికి న్నిన్ను విభుండు ర మ్మనియె నంచుం జెప్ప నాశీర్వచః
స్ఫుటనాదంబులతో సుమిత్రకొడుకున్ భూపుత్రియుం దాను నొ
క్కొటం దేరెక్కి నృపాలఫలముల మ్రొక్కుంకేలునో యెప్పుగఁ.

క. పంచమహాశబ్దంబు లు

దంచితగతి మొరయ జయజయధ్వను లువయం
జంచన్నానాసేనా
సంచయములు బలసి కొలువ సమ్మదలీలఁ.

ఉ. మంగళపుష్పసంఘములు మౌక్తపుసేనలు నింక చంతంబు

న్యాయన లోలిం జల్ల నగ గల్లన దాయం నేనుదేర ద
నయంగులు రత్నదీపకళికాళి నివాళు లొనర్ప జేసె ను
త్తుంగరథావరోహణము తోరణపంక్తుల నొప్పుమోసలఁ.

వ. ఇట్లు రథాయాధుం డై వచ్చి రాజమందిరద్వారంబున రథంబు డిగ్గి
రామచంద్రుం దుచితప్రకారంబునఁ గేకయరాజనందనగృహంబు
నకుం జనుదెంచి బాహుకులలోచనండును దీనాననుండు నయి
యొప్పుకంద్రం జూచి భీతం డగుచు నతనికిం గై కేయికి నమస్క
రించి యడ్డేవి నుడ్డేళించి.

క. జననీ రాజు వివర్ణా

ననుఁడై యిట్లుండఁ గారణం బేమి యెఱుఁ

జననాయకునాజ్ఞోల్లం

ఘన మే నవినీతబుద్ధిఁ గావింపఁ గదా.

చ. అనవుడు గైక రామునిభయంబు గనుంగొని నీకు నప్రియం

బని పలుకండు దా మును రణావని నిచ్చినయావరద్వయం

బును దగ వేడితిన్ భరతు భూమికిఁ బట్టము గట్ట నొక్కొట్ట

నినుఁ బదునాలుగేడులు మునిస్థితి గానకుఁ బుచ్చ నొక్కొట్ట

క. జనకునిసత్యము నెర పెడు

తనయుడ వయి తేని నీవు తాపసవృత్తి

జను నశమున కన నగుఁ గా

కని మొగమునఁ దొంటికంటె నను పొప్పార

ప. రామచంద్రుం డిట్లనియె.

చ. జననివి నీవు వేడు దంట నత్యము దండ్రికి దక్కునంట నా

యనుజుడు నేల యేలు నంట యక్కడ నన్నునిపాదపద్మం

దన మంట కృత్య మిట్లగుట ధన్యుడ నేగెదఁ గాన కేను మీ

పనిచినయట్ల నే భరతుఁ బట్టము గట్టు నవ్రిధాత్రికి.

కిరామఁడు సీతను వనంబునకుఁ దోడ్కొని పోవ నియ్యకొనుట.

ఉ. నావుడు నీత రాముని వనంబున కేగుతలం పెరింగి ల

జ్జావనతాననంబు విరహాతిశయంబున కీతధాముధా

మాపలి గవ్వనంబుజమునాకృతి వెల్లడనంబు పొంద లో

జేవ నొనంగ లేకృత్యతి చీలఁగ మానము తూలఁ దూలుచున్.

ఉ. గడ్గదకంతి యై పలుకుఁ గానకు నీవు వనంగ నేను శ

శ్వర్ణధూధామ నీవెనుక వచ్చెద నిచ్చొట్ట నుండ నొట్లన

స్మృద్గమనంబు మానుచువిచారము మాను మయోధ్య రాజయో

షిద్ధగనన్నిధిం గరముఁ జేడ్పడి యెంటిఁ జరింప నేర్తునే.

క. నీవు పెరి యైనభోగము

లేవియు నే నొల్ల నిన్ను నెవ్వడుఁ గొలువం

గా వలయు నాకు ననువలు

కావిభుఁ డొకభంగి నోర్చి యానతితోడఁ.

ఉ. ఏనుచు నీవియోగము సహింతునె నా కిది సత్యశాసనం

బై నతెఱంగు మజ్జనకునాజ్ఞయు నక్కట నీకు నేటికిం

గాన లెఱుంగ వీవు బలుగాములుఁ బాములుఁ గ్రించుచెంచులుఁ

దానవమాయలుం గలవధంబులు దుర్గమభంగు లంగనా.

ఉ. నీకుఁ జరిరెవ శక్య మగునే శరభోత్కటచండగండకా

నీకతరక్షురంకురురునిఘోరఘోరవదంతిదంతిభి

ద్భీకరఘోటకారిశలభిత్కిటిమర్కటపుండరీకభ

ల్లూకవృకాదిఘోరమృగలోకములోపల లోలలోచనా.

వ. అదియునుంగాక వనవాసం బధికాయాసం బభ్యాగతుల కిడి మిగిలిన

కండమూలఫలంబు లాహారంబుగాఁ గొనుచుఁ బర్వతాలల వసియిం

చుచుఁ గుశతల్పంబుల శయనించుచు విషమస్థలంబులం జరియిం

చుచు శీతాతపవర్షంబుల కోర్పుచు నివ్వధంబున దిశంబులు గడవ

వలయు నీ వత్యంతసుకుమారాంగివి దురంతక్షేతంబు లనుభవింపఁ

జాల విచ్చట నాయమలకుం బ్రియాచరణంబు లొనర్చుచుండుము

నీవు రా వలవ దన సద్దేవి కోపించి యిట్లనియె.

ఆ. నన్ను నీకు నిచ్చి నరనాథ నాశండి)

సంతసించి యుండు నెంతయేని

జనునె యగ్ని సాక్షిసహధర్మచారిణి

నయిననన్ను నిలుపు మనుట నీకు.

క. దనుజమృగోరగధయములు

ననుఁ జెందునె నీవు గలుగ నాథా నాథుఁ

నిను బాసి మనుటకంటెను

మనమునఁ దలపోసి చూడ మరణం బాప్సన్.

తే. అనిన నీతరాకతు రాముఁ డనుమతించె

నపుడు సౌమిత్రి గోపరక్తాస్యుఁ డగుచు

బొమలు గీలించి విస్ఫులింగములు చెవర

నతులఖడ్గంబు నంకించి యన్నతోడ.

చ. తలఁపగ నీ వశక్తు నివిధంబున నాడెడు రామచంద్ర) నీ

కొలఁది యెఱుంగఁ దీతఁ డతికుత్సితుఁ డై మతిఁ దప్పి యాలిమా

టలు విని యింత తెంపున కొడంబడెఁ దా నొకసత్యవాది యై

పలుకఁడె నిన్న నేడు వినుఁ బట్టముఁ గట్టెద నంచు బాంకొకో.

క. నిను నభిషిక్తునిఁ జేసెద

ననుచు వసిష్ఠాదియునులు నఖిలమహీశుక్

విన నాడె నీవరంబులు

తనయూలును ధానుఁ గా కేరరు లెఱుఁగుదురే.

క. మదనాతురతం బలికిన

యది సత్యం బుట మహాసభాంతరమునఁ దా

విదితంబుగాఁగఁ బలికిన

యిది బాం కట దీని కింక నే మన వచ్చున్.

క. జనకుఁడు నీతిజ్ఞుడై

పనిచినఁ బుత్రులకు నెన్నిధంగులఁ జేయం

జనుఁ గాక తగవు దప్పిన

విన నేటికి ధర్మమార్గవిరళవిధంబుల్.

క. నీకినుకకు నే వెఱుతున్

గా కెవ్వరు గలరు దీనిఁ గా దన నాచే

గేకయులును గీకయులును

గైకేయికిఁ బూనిరేనిఁ గనియెదరు బలే.

౪. అస్మత్కార్యకముక్త బాణవివరం బాణీలదంభాళినం

ఘస్మేరోగ్రముగాఁగ యుష్మదభిషేకప్రాతికూల్యంబు తా
నస్మార్థం బటు గాక తక్కిన నయోధ్యాపట్టణం బంతయున్
భస్మీభూతము నేసి పుచ్చెద మహిపాలాన్వయగ్రామకీ.

౪. అనిన విని రామచంద్రుండు సౌమిత్రిం గనుంగొని నీవు నాకు
భక్తుండ వగుటయు నెంత కైసం జాలుటయు నే నెఱుంగుదు మన
కులాచారశౌరవంబులు సుత్తమశీలంబులునువిచారించి పలుకు మేను
గురువచనంబు చెల్లింపఁ గలవాఁడ నాపూనికి నిర్వహింపం జేయు
నదియ నీకు సర్వకృత్యంబు నావలనిభక్తియు నట్లం గాక.

౫. దశరథేశ్వరుండు తండ్రి కేకయమహీ

పాలపుత్రి తల్లి భరతు డనుజుఁ

డిందులోన నితరు లెవ్వరు వీరోధ

లేల నొడువ నుడుగుమీ తలంపు.

౬. బిరులు కల లెత్తి చూడఁగ

గరకరి మనలోన వలదు గాని మదాజ్ఞన్

భరతుకడ నుండి యతిను

స్థిరమతి రాజ్యంబు నీవు నేయుంపు మనా.

నీ. అనవుడు సౌమిత్రి యస్సమాటలు విని

మా తాడ కి ట్లను మనుజనాథ

యిక్కడిభోగంబు లెవ్వియు నే నొల్ల

వసభూములను జటావల్కలములు

నెమ్మిలో ధరియించి నీపాదపద్మముల్

గొలిచి వచ్చెదను నే పలవ దనిన

నొల్లఁ బ్రాణము లన్న నుడువ నేరక రాముఁ

డనుజునిరాకకు ననుమతించె.

ఆ. నపుడు దశరథకు జారాభువేశ్వరుఁ
డడవి కేగునిశ్చయం బెఱింగి
భరితశోక జనితపరితాపధందవ్యా
మానహృదయుఁ డై నుమంత్రుఁ జూచి

మ. తురగస్యందనమత్త సామకభటహస్తమంబులన్ మంతు)లన్
వరకాంతాజనులం బురప్రజల సర్వనవ్వుమునుం జొంచు నిం
క రఘూత్తంసముఁ గొల్చి నీవు సనఁగార్ గైకేయికిన్ జెల్లదే
భరతుం బట్టము గట్టి రిత్త యగుభూభాగంబు భోగింపఁగన్.

ఆ. రామువెనుక సకలరాజ్యసంపదలతో
నరుగు మీపు శూన్యమైనపురము
భరతుఁ డేలనిమ్ము పాపంబు సిద్ధించె
గై క దీప నేమి గట్టుకొనియె.

మీరామసీతలక్ష్మణులు ఎల్కలభసీతాచలు చాల్చుట.

చ. అన విని కైక కోపమున నజ్జనవల్లభుఁ జూచి మేదినీ
తనయయు లక్ష్మణుండు నయితంబుగ రాముడు నారచీర లే
గనుఁగొనుచుండఁ గట్టుకొని కానసభామికి సర్వశూన్యుఁ డై
చనక వరంబు లొల్లను మృషావచనండువు గమ్ము నెమ్మదిన్.

ఆ. రఘుకులేశు లైనరాజు లెవ్వరు నాడి
తప్ప రొకఁడ వీవు దప్ప ననుడు
మగుడ మూర్ఖమునిగె మనుజేశుఁ డప్పుడు
జనని జూచి రామచంద్రు డనియె.

క. గురుఁడును దండ్రీయు రాజును
బరికింప నితండ యితఁడు పనిచినఁ దల్లీ
గరళం బే గొనియెడ సా
గర మైనం జొత్తుఁ జొత్తుఁ గార్చి చ్చెన్నన్.

ఉ. నాకు ససాధ్యముగ్ త్రిభువనంబులయందును లేపు గావునన్
వే కొనితేరఁ బంపు మునివేషము గైకొన వల్కలాదు లం
చాకొమరుండు పల్కుటయు నాతనిముందటఁ బెట్టఁబంచె న
కైకయు నట్లు రాముండు వికాసవిభాసియుఁగారవిందుఁ డ్ది.
సీ. కస్తూరికాపుష్పగంధబంధురవేళి

బంధ మూడిచి జటా భార మూరి

కోమలచారుమకూలంబు లెడలించి

కర్క-శవల్కాంశుకములు గట్టి

పరిలి స్తచందనపంకంబు పోఁ జేసి

నిర్మలభసితంబు నిండ నలది

మహానీరుబహురత్నమండపంబులు పుచ్చి

లీలమై నతఁమాలికలు దాల్చి.

బ. రాజహాటురొడ రమణీయతేజోబి

రాజమానముఁ దిరాజకీర్తి

రఘుకుల్పాభిజనిరత్నంబు రాజ్య

చక్రవర్తి రామచంద్రుఁ డొప్పి.

వ. తదనంతరంబ జనకరాజపు త్రియు సామిత్రియుం దపోవేషంబులు
గైకొని రప్పడా రాజపరమేశ్వరుం డగురాఘవేశ్వరుం డచ్చ రేశ్వరుం
గనుంగొని

సీ. పదునాలు గేఁడులు పదునాల్గుదిశములు

గాఁ బుచ్చి వచ్చెదఁ గానసముం

వర్తించు టిది యెంత వసుధేశి నీనికి

మదిలోన నీ కింత ముఖుఁడ నేల

భరతుండు నాకంటె భక్తుండు గాన నీ

యాజ్ఞ దప్పక సేయు ననుదుఁ బలికి

వలగొని తల్పాదవనజంబులకు మ్రొక్కి-

కైకకుఁ బ్రణమిల్లి కడిది మూర్ఖుఁ

ఆ. దన్ను మఱచి యున్నతండ్రివీడ్కొని నుమి

త్రాసుతుండు జనకరాజసుతయుఁ

దోడ రాగ ముదముతోఁ దల్లిపాలికి

నరుగుదెంచె రాముఁ డంత సచట.

వ. కొనల్యాదేవియుఁ బట్టాభిషేకంబునకు విష్ణుంబు గా కుండ విహిత

వ్రతోపవాసంబులు కైకొని సమస్తదేవతాప్రార్థనంబు సేయుచు

బుత్త్రాగమనంబు విని సంతోషించి విశేషాక్షతాదిమంగళద్రవ్యం

బులు కైకొనుచు నీరాజనకరణంబులకుఁ బుణ్యాంగనలు తోడ

రా నెమ రేగుదెంచి మూరాజ్ఞరక్షంబుఁ గనుంగొని.

క. ఉల్లము గలగంగ మొగమున

వెల్లడనం బొలయఁ దాల్చి వీడంగఁ గడుం

దల్లడ మందుచు నుండంగఁ

దల్లికిఁ బ్రణమిల్లి యతఁడు దగ నిట్లనియెన్.

ఉ. రాజు మహాః నిచ్చినవరద్వితయంబునఁ కైక నేడు వి

భ్రాంతిలీలమై భరతుపట్టము నే వనభూమిలోననీ

యోజఁ జతుర్దశాబ్దము లచూనతపస్థితి నున్మి- వేడె ని

ట్లాజనయిత్రకోర్కె-యు సృష్టాగ్రశతత్యము సల్పువేడుకన్.

క. ఏ నిట్లు తపోవేషము

బూని నరేంద్రుండు వగలఁ బొగులుచు నుండం

గా నేతెంచితి నిటకును

మానసమున దీని కింక మఱుగకు మనినెన్.

*

*

*

*

సహంకు సీతారామలక్ష్మణులకు గంగ చాటించుట.

క. గుహుఁ డనునిషాదనాఁడు

మహితాంబరరత్నభుజితమండనసుమన

స్వహితోపాయములతో

విహితంబుగ రామవిభుని వేడుకఁ గనియెన్.

నీ. కని మ్రొక్కి యట్లున్కి-ఁ గనుఁగొని వెఱుఁగంది

యేమి యోచేవ నీ వీతపస్వి

వేషంబు ధరించి విగతిపై న్నుండ పై

కానకు విచ్చేయుకారణంబు

వీరబంట నే నుండ మిమ్మింత సేసెన

దోహి వాఁ డెవ్వఁడు తులువ నాదు

బాణసనాద్భులపాలు కావించెద

సనిన నవ్వుచు రాముఁ డంత వెఱుఁగు

నే. నోలిఁ దెలియంగఁ జెప్పి వీరోక్తు లుడువ

శబరపతి యప్పు కైకదోషంబునకును

రాజునవివేకమునకు నానాఘవులకు

నయినదురవస్థకును హఠాత్ముఁ డయ్యె.

వ. అంత నమ్మహిమతియుం గిరాతపతిం బోధించి సంధ్యానియమంబులు

దీర్చి నిదించె నానమయంబున.

ఉ. ఆపదునాలుగేడులు నహర్నిశముం దననిద్ర దప్పి యా

రోపితచావుఁ డై రఘువరుం గొలువన్ బరమాద్భుతప్రతి

జ్ఞాపరుఁ డై నలక్ష్మణుఁడు జానకివిన్నదనంబు చిత్తిసం

తాపము సేయ నాశబరనాథున కద్దెనఁ జూపి వెండియున్.

వ. కాసల్యానుమిత్రులకోకంబుఁ జెప్పి రామధైర్యంబు గన్పించుచు

నర్హం బగునెడ గుహుండును దానును గూర్చుండి వగలం బొగులు

చుండె సంతఁ బ్రభాతం బేగుడెంచిన.

ఆ. సమయవిభులు దీర్చి సామిత్రినహితమీ

రేడువత్సరములు ధృతి గరిష్ఠ.

నిష్ఠఁ దపము సేయ నేమంటు కైకొని

మనుజనాయకుఁడు సుమంత్రుఁ జూచి.

చ. అనుచిత మింక మాకు రథయానము గావునఁ దే రయోధ్యకుం

గొని చని మాతెఱంగునకు గుండెలు గ్రభ్యచునున్నయన్నరేం

ద్రునకును మువ్వరమ్మలకు మ్రొక్కితి మే మని విన్నవింపు నీ

వనునయథంగి వారిహృదయంబులశోకము లార్పు నేర్పునన్.

ఉ. నావుడు గద్గదస్వరమునం బతితో నను రామచంద్ర ని

న్నీవనభూమి డించి చని యే మని పౌరుల కింకఁ జెప్పుదున్

భూవిభునొద్ద కెట్లు గొనిపోవుదు శూన్యరథం బవశ్యముం

దావక సేవకుండ భవదంఘ్రులు నే నిటఁ గొల్చి వచ్చెదన్.

ఉ. ఆనతి యిమ్ము నావుడు రయంబున నీ వటు వోయి వారు గం

గానది దాటి పోయి రని కైకకు సమ్మిక వుట్టఁ జెప్పినం

గాని నిజంబు సేయ దటుగాన సయోధ్యకు నేగు మన్న దీ

నాననుఁడై యతం డరిగె నారథ మెక్కి విషాద మందుచున్.

వ. తదనంతరంబ గుహుండు కన్గ ధారుండుగా నావ యెక్కి సీతానమే

తంబుగా నక్కుమారనిధానంబులు.

మ. ఘనబాహుపరిఘాభీరాములు కనత్కాండప్రచండాశుగా

నను లుత్తుంగవిశాలవక్షులు విరాజత్పంకజాక్షుల్ సుధాం

శునిభాస్యుల్ కమనీయమూర్తులు రఘుక్షోణీశు లప్పణ్యాభా

గిని భాగీరథి నుత్తరించి రకలంకీభూతచేతిస్కులై.

తే. ఇతైఱంగున నాగంగ నుత్తరించి

గుహునిచేఁ దోవఁ జూపించుకొని ప్రియమ్ము

తోడ నక్కిరాతాగ్రణి వీడుకొలిపి

యమ్మహారణ్యపథమున నరుగునపుడు.

క. హతవిధిక్యతి ని ట్లతికతి

నతరస్థలి నడుగు లిడుచు నడు మసియాడం

గతివయమృదుపదగతి నా

క్రి. తిసుత డయ్యుటయుఁ జూచి చిత్తం బవియన్.

క. నడవం జాలక యడుగులు

తడఁబడఁ బుగులుచును నోరు దడుపుచు నకటా

కడుఁ దూలె ననుచు విభుఁ డెడ

నెడ నీడల నిలిచి నిలిచి యిభనిభగమనన్.

వ. అలయకుండఁ దోళొని నాడు మూఁడుయోజనంబులు నని సుదర్శ
నం బను సరోవరంబు గాంచి త తీరవటమూలంబున విడిసి మృగాళ
ఖండంబు లాహారంబుగాఁ గొని గూర్తాత్రి యచ్చట నుండి
మఱునాడు యోజనత్రయం బరిగి.

క. అమితాఘభంగరంగ

త్రమచంగము మృదులతుంగతరతరళతరం

గము గంగాయమునానం

గము చేరి ప్రయాగవటము గిని దాశరథి.

ఆ. అందు మునివరేశ్వర డగుభరద్వాజఁ ద్రి

కాలవేది శిష్యగణసమేతు

మహితమూర్తిఁ గని నమస్కరించుటయు దీ

వించి వారిఁ గాంచి వెఱుగు నొంది.

క. యోగసమాధి సతీతా

నాగతవృత్తాంత మరసి యాఘనులకు నా

నాగుణధనులకుఁ గరుణా

సాగరులకుఁ శేసి నతఁడు సత్కారంబుల్.

క. ఇత్రైఱుగున నానందము

సత్తముచే నుచితకృతుల సత్కృతు లై భూ

పోత్తములు రాత్రి మహిమో

దాత్తస్థితి నచట నిలిచి రట దివసమునన్.

- మ. ఘనదుర్గం బగుచిత్రకూటనగమార్గం బాభరహ్వజుచే
 విని దత్పాదసరోరుహంబులకు నావీరోత్తమున్ మ్రొక్కి వీ
 డ్కొని వేడ్కం జని రథపు రాముడు కనత్కొండశుంభద్గుణ
 ధ్వని మోయించి మృగావళుల బెదర నీతం బ్రీతి బొందించుచుకా.
 శా. అలోలాక్షికిఁ దద్విలోకనవిరోధానక్తి రెట్టింప ను
 త్రాలాభీలవిశాలసాలవిచలద్యామూదూరాగ్రశా
 ఖాలీలాభ్రము లోలిఁ జూపుచు మహాకల్లోలినీరత్నమున్
 గాళిందీనది చాటి సిద్ధవటముం గన్గొంచు నమ్ముందటన్.
 వ. మఱియు నానావిధంబు లైనవిరోదంబుల నమ్మేదినిసుతకు దుర్గ
 మనపరిశ్రాంతి దోచ కుండం జేయుచుండె.

*

*

*

*

రాముడు హనుమంతుని భరతునోద్దళుఁ బంపుట.

- వ. రావణవధానంతరంబ అయోధ్యాగమనోన్ముఖులై యరుగు
 దెంచుచు జానకీజాని పవనతనయు నవలోకించి చేరం బిలిచి నీవు
 శృంగీజేరపురంబున కరిగి నాకుఁ బ్రియసఖుం డగుగుహనికి మదా
 గమనంబు సెప్పి తన్నుఖివిదితపఘండవై నందిగ్రామంబున కేగి
 భరతుం గాంచి తదీయేంగితమనోభావచేష్టితవచనంబు లెల్ల నెఱింగి
 మద్వృత్తాంతంబులు నివేదించి రమ్ము పా మ్మనిన నతండు కామ
 గూపి గావున మానుషగూపధరుండై కదలి శృంగీజేరపురంబునకు
 వచ్చి యందు.
 సీ. ఘనతరవ్యాయామకర్కశాకాయని

ద్వింతికరమహాదీర్ఘహస్త

శైలతటాభవిశాలతరోరన్ము

మహితసమున్నతమాంసలాంగు

ననవరతకృతచాపాభ్యాసనిష్ఠాతు

ఖ్యాతతనుభావవృత్తిమధ్యు

గనదురుజ్యాభూతకఠినస్ఫుటాంగుశీ

జటిలారిభయదోగ్రనమరదక్షు

ఆ. శీలశుద్ధపత్న్య సేవాసమాగత

శబరసేవ్యమాను జారుక్తి

కాంతు గుహుని నంక గాంచె హనూమంతు

డధికమోదనిర్భరాత్ము డగుదు.

ఉ. అంతః బుళిందసైస్యవతు లందఱు సచ్చెరు వంద నాహనూ

మంతుడు సేర వచ్చి యసమానకుశూహల మొప్పగా మహీ

కాంతుని రాక యాశబరకాంతుని కేర్పడఁ జెప్పి వానిచే

సంతయు బూజ నొంది యట నేగె నుదగ్రమనోజవంబునన్.

వ. చని నరయువు దాటి సందిగ్రామంబు సొచ్చి

నీ. కపిలమున్ను విపులజటాభారు

ధృతవల్కలాలినోర్జితశరీరు

భసితత్రిపుండ్రకభాసితోజ్జ్వలితాలు

రుద్రాక్షమాలికాభద్రమూర్తి

సనమాగ్రసంభవవృషకృశీకృతు

శీలితరుఫలమూలనిరతు

హితమంత్రిగణపురోహితయోగిమునిజన

పరివృతు నరవేషధరగిశీతు.

తే. సగ్రవిశ్వస్తతత్పాదుకార్చనాఘ్య

భువనరక్షణదక్షిణబుద్ధిమహితుఁ

బరమపావసచారిత్ర భరతుఁ గాంచి

మ్రొక్కి సావని నిలుచుండ ముదముతోడ.

వ. భరతుం డతనిం గినుంగొని పూర్వపరిచయంబు లేకుంజియు నాత్మీ

యబుద్ధింజేసి సన్నహంబుగ నిట్లనియె.

ఉ. ఎక్కడనుండి వచ్చి తిట కెవ్వరివాడ వి తెండు బోయె దీ

ఎక్కడి రేగుదేరఁ గత మెయ్యది తావకనామ మెద్ది నిన్

నిక్కము చూచుచుండ మది నెయ్యము పుట్టుచున్న దెంతయున్
గ్రక్కున నీనమాగమనకారణ మంతయు నాకుఁ జెప్పమా.

చ. అనవుడు ఫాలభాగఘటితాంజలి యై కపియూధనాథుఁ డి
ట్లను రఘునాథుబంటుఁ బవనాత్ముజుడన్ హనుమంతుడన్ జగ
ద్భనుఁ డగుభూమిభర్త నను గారవ మొప్పఁగఁ బంచె నర్థితో
నిను బాడగాన వచ్చితి ననిందితవర్తన వైరికర్తనా.

క. సీతాలక్ష్మణయుతుఁ డై

భూతలవతి మర్దగహనభూముల భువన

ఖ్యాతిగఁ జతుర్దశాబ్దము

లాతతగతిఁ బుచ్చి వచ్చె ననఘచరితా.

ఉ. ఆతతపుణ్యశీలుఁ డనపాయసమంచితసత్యపాలన

స్థీతుఁడు శీలవృద్ధజనసేవకుఁ డాభరతుండు భక్తివి

ఖ్యాతి మదీయపాదుకలయందుఁ గృతక్షీతిభారుఁ డైనవాఁ

డాలనిసేమ మారసి రయంబున రమ్మని పంప వచ్చితిన్.

మ. అనినన్ సంతస మంది కర్ణపుటపేయం బైనవాక్యామృతం

బుస సౌహిత్యము నొంది యశ్రులహారీపూర్ణాక్షుఁ డై కంపితాం

గనతుం డై పులకించి కోర్కు లొడవంగా నుచ్చి యాలింగనం

బొసరించెన్ భరతుండు వాయునుతుఁ డిత్తోద్యత్రప్రమాదంబుగాన్.

వ. ఆంత నతనికి భరతుండు గోసహస్రంబును గ్రామశతంబు నుత్తమ

తురంగినహస్రంబును మత్తదంతావళనహస్రంబును మణిమయభూ

షణంబులును రమణీయలావణ్య లగురమఃబలును ధనకోట్లనుం బన

దసంబు లొసంగి యిట్లనియె.

సీ. తండ్రిపంపున ధరాతలరాజ్య మది మాని

తాపసవేమంబు దాల్చి యడవి

కరిగి చతుర్దశహాయసంబులు నెట్లు

జరపె దినంబులు జరపినట్లు

లేదోచుట నేక్రియ నిచ్చుమై వర్తించె

నాదట నెయ్యది యూచరించె

నివ్వడు భూమిఁగూడ డెక్కడ నున్నవాఁ

డంతయు నెఱిగింపు మమలచరిత్ర

లే. సమ్మనయ్యెడు నీమాట సరవరేఘ్నఁ

డగుచుదెంచుట నిక్కమే యనినఁ జారు

మందహాసితంబుతోఁ బవమానసుతుఁడు

భరతు నేర్పడ విను మని పలికె సంత.

హనుమంతుఁడు భరతునితో రామవనవాసాని వృత్తాంతంబు చెప్పుట.

చ. అనయము భూవిభుండు ముదమారఁగఁ బట్టముఁ గట్టఁ బూని మీ

జననివరంబులం గరుణ సాలక రాము సరణ్యభూమికిం

జను మనిసన్ జటావీసవిశంకటవల్కులమున్ ధరించి యా

జనకసుతాసుమిత్రభవసంయుతుఁడై వెన నేగి కానకున్.

సీ. అటఁ బాదచారియై యారాఘవుఁడు చిత్ర

కూటంబు సేరినఁ గోనలూని

పతి సంస్థితుఁడైన భరత నీ వప్పుడు

రప్పింపఁబడి మహీరాద్య మొల్ల

నని రాముఁ బ్రార్థింప జనపతి రాకున్నఁ

దత్పాదుకలు చాల్చి ధరణి యేలు

తలఁ పేమియును లేక తాపసవేషంబు

గైకొంటి విచోచుటఁ బ్రోకటముగ

౩. నీప్రసంగ మీపు నెఱుంగుదు వటమీఁద

వెలఁది లక్ష్మీబాగుడు వెనుక నరుగ

చానవోగ్ర మైనదండకాటవిని వి

రాధుఁ జంపె గడఁక రామవిభుఁడు.

వ. అనంతరంబ శరభంగునాశ్రమంబు సేరి తపోధనుల నూటడించి జన
స్థానంబునకుం జని విచ్చిన్నశూర్పణఖాకర్ణ నాసుండై ఖరదూషణ
త్రిశిరఃప్రముఖచతుర్దశసహస్రరాక్షసులం జంపె సంత శూర్పణఖా
నివేదితస్వజనవృత్తాంతం దై పౌలస్త్యుండు మామాదత్తుం దై స
మాశీచం దోక్షేర నద్దానవుండు మృగనూపంబు ధరించి రామాశ్ర
మంబునకు జనుడెంచి.

సీ. అంతంత బాడనూపు నడఁగు జేరువనేగు

బాద లీగు నిలుచును బెడరుఁ గలఁగు

గదలుఁ గ్రమ్మటి వచ్చు నెదురుగా నేతెంచు

మగిడి యుప్పరపీఠి కెగయు దెసలు

సూచును దరువులు సొచ్చి లేఁగురులు

చవి చూచు దర్భలు చప్పఁించు

మృగయాధముల గిని యెగయుచు నల్లన

గొమ్ముల సంగంబు గోకికొనుచు

తే. నున్నయట్టిమృగంబు నయ్యువిద చూచి

దీని దెమ్మన్న సజ్జగతీవిభుండు

చటులశరచాపహస్తం దై చనియె నట్ల

యతనితమ్ముడు లక్ష్మణుఁ డరిగె సంత.

క. మునివేషంబున జాసకి

గొనిపోవఁగి బంక్తిమఃఖుండు ఘోరాకృతియై

చనుడెంచి యజ్ఞటాయువు

దనుజపతిం దాకి కూలె దదనహేతిక.

తే. ఆజటాయువు వచ్చించి యసురవిభుండు

సింధునాథుని లంఘించి నీతఁ గొనుచు

లంకలోపల వనభూమి శంక లేక

ఘునిచె నెమ్మది దర్శితి నుత్సృజతను.

వ. అంత దాశరథులు సీత వెదకుచు వచ్చి దళాననహేతిహారవక్షిరద్రవ ప్రకటితజానకీవృత్తాంతు లయి గోదావరీతటంబునఁ గుమ్మరుడుం గబంధు వధియించి తన్నియోగంబున శబరిం గాంచి పంపాతీరం బున నన్ను సంభావించి ఋశ్యమూకాద్రియందు సుగ్రీవునితో బద్ధసఖ్యుం డయి వాలిం బాలియించి తత్పదంబునఁ దన్ను నునిచిన భానుసూనుండును సీత వెదకం గప్పులఁ బనుప నేనును సంపాతివచ నంబున నుల్లంఘితసాగరుండ నయి లంకయందు సీతనీక్షించి రామ దత్తం దైవయభిజ్ఞానం బిచ్చి యప్పురంబు దహించి హతరాక్షసుండ నయి మగిడి రామునకుఁ దదవృత్తాంతంబు సెప్పినం గవిసేనాసమే తుం దై సముద్రోతీరంబున విడిసిన.

సీ. అంత రావణు దిగనాడి విభీషణుఁ

డర్క-కులాధిపు నాశ్రయించె

నానరోనేతుఁ డై వారాశి బంధించి

వీరుడు లంకపై విడిసి కుంభ

కర్ణాద్దిదైత్యులఁ గడతేర్చి రావణుఁ

దెగటార్చి జగములఁ దేజ మెరుగ

దై త్యరాజానుజుఁ దత్పురాధిపుఁ జేసి

సరసిజగర్భాదిసురలచేతఁ

తే. దగినవరములు గొని యట దశరథేశుఁ

గాంచి ప్రణమిల్లి యగ్నిముఖంబునందు

శుద్ధ యగుసీతఁ గియింపి శుభవిమాన

మెక్కి రాక్షసవాసరోవేతుఁ డగుచు.

తే. వచ్చి రఘుపుంగవుఁడు భరద్వాజాపావ

నాశ్రమంబున నున్నవాఁ డనఘచరిత

యథలపారుల కానంద మతిశయిల్ల

నల్లి నిక్కువ మిక్కుడి కేగుడెంచు.

క. అనవుడు నాతనివలుకులు

విని మిక్కిలి సంతసిల్లి వేడుక శత్రు

ఘ్నుని గాంచి పలికెనుద్రవ

ఘనతరసమ్మోదబాష్పకణములు దొరగన్.

చ. తడయక నీవయోధ్యకు ముదంబున నేగి మహూత్సవంబు పెం
పడరంగ జాటబంపుము విమంబున సౌధములందు వీధులం
బడగలుఁ దోరణావళులు భాతిదలిర్పంగ గట్టఁబంపుమీ
యెడనెడ లేక భద్రము లనేకములు విలసిల్లునట్లుగాన్.

ఆ. అమల మైరరాఘవాస్తానగృహమున

సింధుబంధనాదిచిత్రకథలు

వాయఁబంపు దేవ వసుమతీసురమంది

రములలంక రింప రమణబంపు

క. రాముఁడు దశముఖుఁ బొరిగొని

శ్రీవహితుండెల్లవచ్చు సిద్ధమనుచుఁ ద

ద్యూమిశుల నిటరమ్మని

వేమనుజులఁ బంపుమా పవిత్రచరిత్రా.

వ. అనిన శత్రుఘ్నుండు నని జననీవర్గంబునకు రాఘవాగమనంబు చెప్పి
యధికాదిపురుషుల రప్పించి సాకేతపుర నందిగ్రామ మధ్యవధంబు
నవరచేసి కస్తూరికాఘనసారమిళితచందనరసంబున నవనీతరజంబు
గావించి శోభితార్థంబుగాఁ గొవిరులునెఱిపి పొడయెడయుఁ బాలయ
నీక కేతనంబులు గట్టించి తత్తత్ప్రదేశంబు లలంకరింపం బంపుం డని
నియోగించిన యనంతరంబ.

సీ. ఘనసారచందనకలితజలంబుల

లలిమణివేదిక లలుకువారు

చారాగణోదారతారమాక్రికముల

బెంపారముగ్గులు పెట్టువారు

మణిమరీచులునభామణిదీధితులగప్ప

నెలమిఁగోతనతతులెత్తువారు

సుతుమారపిప్పలచూతపల్లవముల

గడఁగి తోరణములు గట్టువారు

తే. సాధవారతాయనంబుల సరసమొదవ

మంచిధూపంబు లెలమి నమర్చువారు

జారుమంగళధీరఘోషములు వెలయ

మించిహూర్యము లొగిని వాయించువారు.

వ. అంత ననంతసేనాసహితసేనాపతి దండనాథులును నానాపురాణేతి
హానకుశలు నగు పౌరాణికులును జతురామ్నాయచతురు లగుమహీ-
సురులును ఘృష్టిజయంతవిజయసిద్ధార్థధర్మపాలాశోకమంత్రపాల
సుమంత్రప్రముఖు లగుమహామాత్యులును మౌర్యశకవాంశికవైశికవై-
ణవికగాయక సర్తకాదులగు కుశీలవులును లావణ్యసాగర సము-
ద్భుతలక్ష్మీప్రతి యాతనంబు లగుశరీరంబుల నొప్పువారవిలాసిను-
లును వందిమాగధులును హస్తీపకసారథి పదాతివరసహస్రంబులును
బంధుమిత్ర ధాత్రీపాల బాలవృద్ధులును జనుదేర శిబికాంధోలికా
కర్ణీరథగజవరాశోష్ఠాది యానా గూఢులయిన వారల చేతం బరి-
వేష్టితుండయి కానల్యా కైకేయీ సుమిత్రా సమేతంబుగా శత్రు-
ఘ్నుండు పంచమహాశబ్దంబు లులియవచ్చి భరతునకు మ్రొక్కి నిలిచి
యున్న దదవనరంబున

క. ధరగదలఁ గొండ లగలఁగ

వరరథహయగజపదాతివర్గస్థితి భూ

పరులు గొలు వంగఁ గదలెను

భరతుం డానందసారభరితాత్ముండె.

క. మానుషగూపంబునఁ బవ

మానతనూజుండు దనరి మంజులతంకా

నూనరుచి నిగుడ నిట్లను

భానుకులప్రవరు డైన భరతునితోడన్.

శా. కంటేముండట మంట నూర్జితగతి కాంతాఖలాశాంతమై
ఘంటాగర్భరికానినాదమొడవంగా సాంద్రతేజంబు లే
వెంటం బాటగఁ జారు హేమమణిదిగ్విధిక మై వచ్చుముం
క్కుంటింబోలునృపాలు పుష్పకము వేగక్షిప్త పక్షిశవై.
భరతుడు రాముడెదుర్కొనుట.

క. వనవాసపరిక్లేశం

బుననెంతయు డస్సి వల్కుభూషితతనుఁడై

యనుజన్మ నేవితుం డగు

జనకసుతానహితు రామచంద్రుని గంట.

వ. అని సుగ్రీవ జాంబవత్సుపేణులను విభీషణాదులను జూపిన నతండు
పరమానందంబు నొంది యద్వివృ విమానంబు గనుంగొని నమస్క
రించి పాగ్చీకైలోపరిభాగంబున నొప్పు పద్మబాంధవుమాస్కి
నిజప్రకాశది ప్తదిగ్విలయుండైయున్న మారాఘపుంజేరి సాష్టాంగ
నమస్కృతిసేసి యగ్రజాచేత నాలింగితుండై యతండంకపీఠంబున
నునిచి నఖాగ్రంబులఁ గపోలంబులు పునేకి యానందాత్రుతిరోహిత
నయనుండై విఘ్నేభూతతద్ధర్మమం డగుటయు మొగ్గికి పునః
పునరాలింగనంబునఁ దనరి తదనంతరంబ.

గ. అకలంకుఁ డయినలక్ష్మణు

నకు ధరణీతనయకుం బ్రణామము సేసెం

వికచాననుఁ డై నామముఁ

బ్రకటించుచు భరతు డంతఁ బ్రముదితు డగుచున్.

5. సుగ్రీవజాంబవదాదుల నాలింగనంబు సేసి వార లటమున్న సరసావ
ధరులై యుండుటంజేసి మనోహరాకారు లగువారలకుకలంబునీ
నతదనంతరంబ విభీషణుం గనుంగొని.

క. దనుజాధిప నీకతమున

మనుజాధిపుఁ డని గతప్రమాదుండై యే
పున మిగిలిన దశకంఠుని
దునుమాడె నుదగ్రశస్త్రునోర్వీర్యములన్.

తే. అనియె వేడుక శత్రుఘ్నుఁ డరుగుడెంచి
దశముఖాచలవప్రిపాదముల కెరగి
పంబిలక్ష్యణునకుఁ బ్రణామంబుసేసి
ముదము నొందుచు నీతకు మ్రొక్కె నెలమి.

క. పరినిధనంబున

హతపాదపవల్లికరఁ నాత్మజ నాకా
వృత యగుకౌసల్యకు భూ
పతి నాగి సమస్కరించె భక్తిభరమునన్.

క. చన్నులమొగి నౌ లొలుకఁగ

గన్నుల బొప్పములు దొరఁగఁగాఁ దల్లినమా
నన్నుఁడగుకొడుకుఁ గాఁగిట
జెన్నగు నెయ్యమున జేర్చి చెలఁగె భీతిన్.

ఆ. తనరఁ గేకయేంద్రతనయకు బ్రణమిల్లి

యట సుమిత్ర కెరగి యవనివిభుఁడు
అనుపమానతత్తదాలింగనాది సఁ
భావనలఁ దనర్చు భానుకులుఁడు.

ఉ. అల్లటి నీత యత్తలకు సందఱకుం దగ్రమొక్కె యున్నవా

రత్తరళాక్షి నెత్తి ప్రియమారఁగ గాఁగిట జేర్చి సాధ్వీ నీ
యత్తమనచ్చరిత్రమున యుద్ధమునన్ రఘువల్లభుండు దాఁ
దత్తిదుదగ్రదానవుల దర్ప మడంచె విపద్ధిదూరుఁడై.

వ. అంత.

క. సోదరపనితాయుతుండై

మోదంబున నవ్వసిష్టమునిపతి విలస

త్పాదముల కెరగి గురువిన

యాదరముల తోడ మానవాధిపుఁ డెలమిన్.

ఆ. శలఁచినపుడ నీవు తడయక రమ్మని

పూజ చేసి ధనదుపుష్పకంబు

స్మృపతి వీడుకొల్పు నెఱి నుత్తరమునకు

సరిగి యాకుబేరు నాశ్రయించె.

చ. దురితవిదూరుఁ డై నభరతుండు గృతాంజలి యై వసుంధరే

శ్వరుఁ డగురాముతో ననియె సప్రణయాదరభక్తి న్రముఁ డై

తిరముగ నేటిదాఁక భవదీయపదంబులయందు ధారుణీ

భరమిడి నీదురాజ్యము విభాసమునం బరికించితిం దగన్.

క. దేవరయానత్రితప్పక

యీవరపాదుకులు గొలిచి యిన్నాళ్ళును సం

భావనతో నిలఁ గాచితి

నేవెంటం దప్పలేక యిరసమతేజా.

చ. అని తనయిష్టదైవతములై తనరారుచునున్నపాదుకల్

గొని చనుచెంచి భక్తియొడగూడఁగ మంగళతూర్యనాదముల్

ఘనముగఁమ్రోయుచుండ దశకంధరనై రిపదంబులందు బెం

పుసఁ బ్రమదంబుతోఁ దొడిగి భూసుతపుణ్యచరిత్రు డిట్లనున్.

క. సురగజఘణినాథులచే

భరియింపఁగఁ దగినధరణిభారమ్ము దగం

గరికలభము రాజిల మును

ధరియింపఁగ నెట్టులోపు దానవభేదీ.

క. అవిరళమయభువనంబులఁ

విష్ణువాక్యపరీక్షాసము.

అది చక్కగ ఖర్చోము

వివరింప సమర్థ మగునె విశ్రుతచరితా.

సీ. దివసకృత్యము లెల్ల దివసాంతమున నీడు

పాదుకలకు విష్ణువంబు సేసి

కాని నిద్రింప మహీనాథ యుల్లారు

సామును సేవకులు చొప్పులేద

యవధరింపుము ధాన్యధవనమున్ కోశగృ

పాములు గరిరథహయపదాతి

పర్ణమున్ నీప్రభావంబున దశగుళి

తింబు లై యున్నవి ధర్మవృత్తి

తే. దప్పి కాసింప బ్రజల నుదారవృత్తి

నున్నవారలు బాధలనొందరెలము

బ్రాకటేష్టికసంసిద్ధి నాకు గలిగ

సనకువృత్తి గృతాథుడె నున్నినేడు.

ఉ. కావున నీవ ధారుణికి గర్తృ భర్తృ శాసకుండ్రు

గావగిరి శ్రోవ దక్షుడ వఖండితశాసనైభవాదిసం

భావనతోడ నీభవనభారము నెల్ల వహించి సర్వ మో

దావహ మైసరాజ్యము బ్రయంబున జేకొను మిథపారుమా.

సీ. నేడు నాకోర్కులు నివ్వటిల్లంగ నయో

ధ్యకు జోవవలయును ధరణినాథ

యీనారచీరలు నీజటాభారంబు

విడిచి యీతాపసవేష ముడిగి

మహనీయరాజార్హ మంగిళాలంకార

ములు దాల్చి సాంద్రప్రమోద ముగి

మాన్య బాంధవమిత్రమంత్రవర్గంబు

చిత్రాభిలాషమున్ చెలువుమిగుల

తే. గిరము గిన్నులపండువుగా ననున్

జనులు విప్పులు మునులు సుతానామొద

నెఱును నావిష్ణుపమ్మును నీవు ప్రేరి

నవధరిందుట యొప్పుగు నవనినాథ.

వ. అనవుడు భక్తి ప్రణామపూర్వకంబు లగుభరతుపలుకులకు సంతసిల్లి
యంగీకరించిన శత్రుఘ్నువనువునం బ్రసాదకులు వచ్చి భరతపూ
ర్వకంబుగా రామలక్ష్మీ బలజటాభారంబు లల్లన వెరవుతో వీడ్చి
యతిసురభితైలాభ్యంజనం బాచరించిన నిర్వృత్తితోద్వర్తనులయి
మంగళాభిషేకం బవధరించి సహవర్తి సుగ్రీవాదివానరేంద్రవిభీష
ణాదిసక్తంచరాభిషేకులై నిదనంజరంబు.

తే. శేషశ్రోత నిర్మలస్థిపట్ట

వస్త్రములు దాల్చి హరినీలవర్ణుడై

రామచంద్రుండు విమలశారదపయోద

పరివృతాసిఃకైలంబుభారీ దురై.

క. నును వెన్నెఱు దడబడిచెడు

ననులేపన మమర సుంది యూత్తనశోభా

జనితాలంకృతి నెంతయు దనరిన

తొడవులు భరించె ధరశీపతియున్.

క. భరతుడు నాసామిత్రియు

ధరణిజుడును దైత్యవిభుడు దక్కినవారున్

వరభూషణంబురాదుల

నరుతరశోభావిభూతి నొప్పురి మిగులన్.

క. దళరభశ్వరుతరుణులు ధరశినుతకు

నిలిడనిర్భరహారమున్ నివ్వట్టిల్లెఁ

జెలుపు దళుకొన్ జేమానఁ జేసి రెండు

గారవంబునఁ దగునలంకారవిధులు.

కా. సుగ్రీవాదికపీండ్రకాంత లెమున్ శోభానహాకల్పనా

మగ్రిన్ భాస్వరమూర్తు హృదు నపహ్నిమానోత్పవశ్రీకరో

దగ్రస్థైరముఖంబులం దనని యువ్యచ్చంద్రరాజప్రియా

మాగ్రస్థైరరుచిం దలిచ్చి రట దీప్యదశ్చనాగోష్ఠతిలక .

వ. అంత శత్రుఘ్నుపనుపున సుమంత్రుండు నజ్జంబుగా రథం బమర్చి
తెచ్చిన.

క. సురరాజు వరుణహస్తం

బరుదారిగఁ బట్టి యెక్కువనువున ధాత్రి

వరుండు భరతుచేయుచును

సురుదిరగతి నరద మెక్కెఁ జూపించు బలిరకె.

క. తనకంటె మౌను వహించ

దనుపమశోభనమూహూర్త పునరయుటకై యె

క్కె ననూసరథము మంగిళ

జనక మహామంత్రివతినచతురాననంధున్.

క. విలసత్కృశిరంశిత ముము

జలజాహితచారునింబసను మును నుగ్ధా

ధ్విలనశ్చేసనదృశ మై

బలితం బగు తెల్లగోడుగు భరతుండు పశ్చిన్.

క. కమలానన హంసదవ్యయ

వినులము లగుచామరములు వేడుకతోడన్

యములొగి వీచిరి పుంజు

హేమధామకరంబు లన మహీపతి కెలఱున్.

తే. భూధరంబునఁ దనరారు భూతపతియుఁ
బోలె నత్తటి రాక్షసపుంగపుండు
చారుహిమధామమండలనదృశ మైన
రథ మస్థిించి వెనుకన రమణఁ గడలె.

క. శత్రుంజయనామక మగు
గోత్రాచలనదృశ మైనకుంజరపతి నా
మిత్రసుతుఁ డెక్కి కడలెను
సుత్రామండపోలె విధవశోభితుఁ డగుచున్.

క. అందలము లెక్కి వానర
సుందరులు ప్రియంబుతో వసుమతీసుత నా
నందముగఁ గొల్చి చనిరి పు
రందరసఖిఁ గొల్చువిబుధరమణులు వోలెన్.

చ. అడవులలోనఁ గొండలఁ బ్రయాసము నాక సుఖైకలీల మై
నిడుమలఁ బొంది ధైర్యమున నెంతయు వంతల కోర్చి నేడు మా
కొడుకులు పుణ్యశీల యగుకోడలు నిమ్మొయి వచ్చి రంచుఁ జొ
ప్పడర మహీశుభార్చలు ప్రియంబున నేగిరి హృష్టచిత్త లై.

క. కర్ణాంతాయతనేత్ర సు
వర్ణసువర్ణోజ్వలాంగి వరమణిభూషో
దీర్ఘ యగుజనకనందన
కన్తిరథ మెక్కి కడలెఁ గాతుక మొనఁగన్.

రామని యయోగ్యాపూర పరీక్షము.

వ. అంతః బారులు యథోచితవాహనంబు లెక్కిపరివేష్టించ నానన్మథృ
త్వలుం బరిచారకులు సంతంతః జనుదేర విజయాదిమంత్రివర్గంబు
సుగ్రీవాదివానర పరాక్రమంబులు దనవలనవినుచుం జనుదేరఁబురో
హితవిప్రవర్గంబులు ముందటఁ జన నుభయపార్శ్వంబుల గణానా

దుష్ట వారితనయవసతనయు లరుజేర రథాధిపితుండగువిభీషణుడు చరమభాగంబున నడవ నడనడ ననేకాశీర్వాదంబులు సేయు విప్రజనులవాక్యంబులు నిగుడ సేతుబంధనాదిప్రసంగంబులు సంక్లింతువందిమాగధాదులస్తుతివచనంబులు బెరయ భేరిభాంకారంబులు బటహపటుఘోషంబులు గాహళబహుళరవంబులును దిక్కు-హరస్పర్శిధక్కానికృష్ణంబులును మృదంగమంగళరవంబులును శంకవిరావంబులును ఊలికాధ్వంబులును గాంధ్యమయ నూర్యనినాదంబులు వివిధనాళిభేదాదావంబులును మత్తసింధురబృంహితంబులును జటులఖరపుటదలితధగాతలశురగహేషితంబులును బ్రహ్మస్యందననేమీధనులును బ్రహ్మప్రసుభబోద్ధటకలకలంబులును సందర్శనాగతపురజనకోలాహలంబులును నొక్క టము బోరు కలగర ఘునాఘనిరథాగ్రభాగంబుల వృద్ధపురంధ్రీవృంబు ముఖవిస్యస్తనవామ్రపల్లవాశ్వేధికిలయపూర్ణసువర్ణకలశహస్త లులు నుంగళగానంబులు సేయుచు నడవ సంతత దూర్వాక్షులకునుమలాజలుమీదఁ జల్లుచుం జారకామిను లరుగఁ దారాగణసహితుండైన చంద్రుండును జోలె విలసిల్లుచు రామచంద్రుండు నిజనాజధానియగునయోధ్యానగరంబు బ్రవేశించె నంత.

ఆ. అఖలపౌరు లలమి యక్కడ నక్కడ

సంతనంబు నొంది జలజమిత్ర

కులపవిత్రుండై నకోసలేశ్వరుఁ జూడ

నరుగుదెంచి యతిరయంబుతోడ.

వ. తమలో నిట్లనిరి.

సీ. అలిమాటలకు భూపాలుండు వీరల

జేలయై యడవికి నేల పంపె

దనయులతో బాసి తల్లు లేక్రమమున

ల్లంబులను నోర్చి యుండి రొక్కొ

యంటిన గండెడునంగముల్ గలనీత

యలయక వఱముల మోగ నెట్లు

కొడుకునకై యిట్టిగోరంబు సేసి

యింతి నూకై కేలు యేమి గనియె

తే. విమలమంగళచరితులు వీరు లేని

పురములోవల నిలువంగ బోలు నెట్లు

మనకుఁ దొల్లింటిపుణ్యంబుమహిమజేసి

సాలవ కెప్పటివీరల జూడఁ గలిగె.

క. తనపిన్ననాడు లాటక

దునిమెం గొళికు మఖంబు దొంగకి కాచె

మనసిజహరునిలు విడిచెను

మునుకొని నూజామదగ్నమని భంగించె.

తే. తండ్రిపంపున నడవీకి దవని యగును

జని విరాధుని దనుమాఁచి దనుజనమితి

గూల్చి సుగ్రీవుతోఁ దగఁ గూర్చి

వానవాత్సజ సతిసూరు వాలిఁ నునియి.

క. సింధుగభీరుడు వారిని

బంధించి సమగ్రకేళబలసహితుండ్ల

సంధానుకూలముగ దశ

కంధర్కు దెగటార్చె నింక డకంపితబలుండె.

క. జనకునిపనుపున నడవీకి

జనునప్పడు నేడు మగిడి జంతు లలరన్

జనుదెంచునపుడు నానన

వనజమరుచి యొక్కగూప వరింపంగన్.

పీఠ్యవాక్యవహులము.

చరణ. సుభుజాయుగళక్తిమై ద్విజగంబులన్ సురరాజుగై

కొనక మాయల దుష్టయుండయి క్రూరసాహసచేష్టలం

దసరు శూరుని మేఘనాథుని దర్ప మంతయుఁ దూలగాఁ

దునిమి లేజము నొంపు లక్ష్మణుఁ బోయజానన చూచితే.

మత్తకోకిల. సావచేష్టితుఁ బంక్తికంధరుఁ బాసి యీరఘురాముని

భూసతిన్ శరణంబు పొచ్చెఁ బ్రభూనద్యవయంబునం

బ్రాహ్మ గల్గి సమగ్రపూర్వభావ మొప్పుగువాడు లం

కాపుకీవతి యైనదైత్యునికాయవల్లభుఁ జూచితే.

వృశ్చీవృత్తము. ఇకండు పానిసూనుకదరుఁ డహియనత్వోన్మత్తు

డతం డరయ నాలిసందనుఁ డుదారశీలుండు నా

డతండు బలిపాపముం డురుభుజాజ్ఞితారాతి యూ

ర్జితప్రకటక్లీకాంతుఁడు సుసేనాఁ డబ్జసనా.

క. వనరాశి దాడి జూపకే

గని లంకానగర ముం గాలించె నీం

డనిలోఁ గూలినలక్ష్మణుఁ

మనిచెన్ సంజవి దెచ్చి మహాతిబయిం ప్త.

క. ఇల్లమై గిల్లకై లంబుల

జలనిసెబంసించి పిపులసారముచీర్చిన్

లలి లంకకు నడపెంచెను

నలుండెదఁడు విశ్వకర్మచందనుఁ డబలా.

క. జగములఁ గెల్గీయలలో

నెగడినవాఁడితినిచేరు నీలుణు ఘోరం

బగురణములోఁ బ్రహస్తం

దెగటార్చె ననూనమైనతేజం బెనగెన్.

క. తారావల్లభసమరుచి

తారావల్లభుడితండు దానివసేనా

పారావారోర్వాసల

సారభృజం డర్కజండు చంచలనయనా.

చ. అని ముదమంది పౌరజనులందఱునుం దమలోన నిట్లు పెం
పొనరంగ వేక్కె జెప్పకొనుచుండంగ రాఘవుఁ డింద్రగోహమం
డనసమపూర్ణవైభవవిడంబన మై తనరారుచుం గన
త్కనకమమూలమూదినముదంచితరాజగ్నిహంబు సాచ్చిరన్.

క. పరమానందామృతరస

భరితాంతఃకరమ లగుదుఁ జారు లమందా

దరు లై తమతమముండ్లకు

సరిగిరి రవివంశవల్లభాశ్రితకళులై.

వ. అంత ననంతప్రసాదసుందరుండగు రఘునందనుండు భరతశత్రు
ఘ్నులంజూచి మణికనకరమణీయంబు లగుమందిరంబులు గలిగి
యువకలతస్పీతవల్లవితకుసుమితఫలితకరువాటికాశోభితం బగుస్థలం
బున సుగ్రీవుని దత్తమం బగు ప్రదేశంబున విభీషణుని విడియించి
సలనీలాంగదహనుమత్పుష్పజాంబవదాదులకుం దగినవిడువల్లుచూపి
సముచితభక్ష్యంబులు యఘోచితంబుగా సమకూర్చి రం దని
పంచిన వార లట్ల చేయం దరశితసయామలు మనోనురూపమజ్జన
భోజనాదుల సపనీతప్రస్థానభేదు లయు సుఖం బున్నంత భరతుండు
మందస్మితచంద్రికానముల్లసితవదనచంద్రుండై సుగ్రీవున కిట్లనియె.

ఉ. స్వీకృతపుష్పాశీలుండు వశీకృతసర్వనిలింపనాఁడూ

రికృతధర్మమాన్లుఁ డురరికృతనీతివిశారదుండు దూ

రికృతదుష్టచేష్టఁడు సరికృతదానవల్లభుండు మో

ఘీకృత వీరవైరి సుముఖీకృతధీమండు రాఘవుం డిలన్.

క. శరణాగత వశ్యులునకుఁ

గరుణామృతమానసునకు ఘనచిరచేజ

సుస్పృహగావలీనమయునకుఁ
జరణానతరక్షకునకుఁ జతురాత్మునకున్.

క. క్షీతినాథశిఖామణికిని
జితవైరికి భక్తలోకచింతామణికిం
దత్తకాంతినిశామణికిని
బ్రతీతతేజోనుభావభరదిశమణికిన్.

క. గాజీవదళాక్షునకును
రాశిత్రబహుధర్మనితరణదక్షునకున్
రాశితృప్తగువక్షునకును
రాజసదృక్షునకుఁ బతికి రామున కెలమిన్.

క. పట్టము కౌశూహలమునఁ
గట్టంగా వలయు నెల్లి కమనీయగత్తిక
నెట్టన సంభారంబులు
గట్టిగ నాయితము లయ్యెన్ గమలాత్మసుతా.

తే. ఘననదీశతత్త్వోదకములు నల్లి
వారిపూరంబుఁ దెప్పింప వలయుఁగాన
వానకేంద్రులఁ బంపుము నలును గాఁగ
నుదయచేళకుఁ జనుదేర నోజ చేసి.

మ. అనినన్ సంతసమంది భానుతనయుం డత్యాదరోల్లాసియై
మన మారంగ మనోజవం బొడవ సన్మానై క సత్వాద్యధీ
నునదగుండగు జాంబవంతుని సుషేణున్ వేగదర్శిం గ్రహం
బున గంగాదికపుణ్యతీర్థ సలిలంబుల్ దేరఁగా బంపుచున్.

వ. గవాక్షుం బూర్వసముద్రంబునకు ఋషభ దక్షిణాంబుధికి నలుం
బశ్చిమపయోధికి హనుమంతు నుత్తరపారావారంబునకు నరుగ
నియమించి వారలచేతికిం గనకకలశంబులిచ్చి పంపిన వారలతిత్వ

రితగమనంబునం దెత్తిర్గ నదీపరికలితపుణ్యనలిలంబులుం జను
దన్యమదకంబులుం దేరం జనిన.

శ్రీరామనంద్రవట్టాభిషేకమహోత్సవము.

అ. అమరలోకవిభుడు యముడును వరుగుండు

యక్షనాయకుడును హస్త మెనంగఁ
జెలఁగి రాఘవాభిషేకంబు చూడంగ
వచ్చి రఖిలవిభుభవరులతోడ.

ఆ. మంత్రనయంతంబు మంత్రనిబద్ధ మై

ఘాలమందు హేమపట్ట మమరఁ
జలజటాంశుకపిలశశిఖండుఁ డగుభర్గు
పగిది నపుడు రామభద్రుఁ డొప్పె.

క. శతమఖుడు సారథాంగీ

కృతనందనమధువగణపరిష్కారమహా
ర్జితకనకపద్మమాలిక
యతనికిఁ బుత్రైంచె బ్రీతి ననిలునిచేతఁ.

ఆ. మహితనిఖిలరత్నమయ మగుహారంబు

నమరు వేడ్కతోడ నమరవిభుడు
ఎలమిఁ గూర్చి మిగుల నిచ్చి పుత్రైంచిన
మఱియు ననిలుఁ డొనఁగె మనుజపతికి.

ఇ. లంచితమైనకూర్చి నమరాశిపుఁ డట్లు నమిరుచేతఁ బు

త్రైంచిన రత్నహారము ధృతిన్ ఘనశీలుడు రాఘవుండు పా
టించి ధరించి పొందుగ ఘటించిన నుజ్జ్వలతారకాలిచే
మించినయద్రుమండలము మీతె మనోహరదివ్యమూర్తియై.

తే. కంఠలగ్నకనకకమలమాలికచేతఁ

దనరై జూడ నంత ధరణివిభుడు

చక్రవాకమిసునవంగతిచే నొప్పు

వరకేలిందజావ్రవాహ మనఁగ,

అ. మహితపద్మరాగమణికిరీటము దాల్చి

యుదయనర్కమండలోదనూద్ర

యనఁగఁ బొలిచెఁ ద్రిజగదభ్యుదయస్ఫూర్తి

మూర్తివైభవపమోద మనఁగ.

వ. అంత రాఘవుండు వసుమతీదేవోత్తములకు ముప్పదికోట్లనువర్ణంబు

లును లక్ష గుఱ్ఱంబులును సన్నియ మదగజంబులు గోటి పరిగణి

తంబు లగునవత్సధేనుగణంబులును దానదానీజనంబులును బహువిధ

సస్యసమగ్రము లగుమహాగ్రహారంబులును సనేకాధరణంబులును

నొసంగె నమ్మహోత్సవంబున.

క. ధర సన్యసమితిఁ బొలిచెను

దరువులు గుసుమఫలరాజిఁ దసరాఁచె దగన్

మిరులు సుగంధము లయ్యెను

బరువడి నెయ్యెడల ససేకభద్రము లయ్యెన్.

క. వననిధిగంధరుం డగు

జనపతికులశేఖరుండు సమ్మదలీలం

గనకమయపుష్పమాలిక

నిసతనయుస కిచ్చె నాతఁ డిచ్చుం జెలఁగెన్.

సీ. కమనీయమణిక సత్కి-న కాంగదంబులు

ముదితచిత్తునకు సంగమం కిచ్చె

సరఘమాలాకార హరినీలమాలిక

ఘనతరాత్మనకు నీలునకు విచ్చె

మరకతమాణిక్యమహనీయదామంబు

మానుగా మారుతాత్మజున కిచ్చెన్

బద్ధరాగారుని ప్రాంతంబు మేపార

ననభూత్తునకు సుపేనునకు నిచ్చె

తే. సంత వేడుక మీ నా రసక రామ

ధారుణీపతి కపులకు వేటువేట

నమలభూషణచారుదివ్యాంబరములు

గొమరు మిగులంగి జిత్తిముకొలది నిచ్చె.

క. ధనదానుజుడగుదైత్తుని

మనమున విస్మయము గదుర మన్ననతోడ

మనుజుపతి గిట్టనిచ్చెను

దనుజుల గరుణించి నముచితం బగుపూజ.

చ. అమృతకళాంశుత్వ మగుహారము రాముడు నీత కిచ్చె నా

రమణి ధరింపకొల్లక కరంబుల దాల్చి నిజేతు జూడ భూ

రమ పడు నింతి కన్నెటిగి రాగముతోనగుగాక యన్న న

క్కమలదళాక్షి వాయుజుని కంతమునం దగిలించె వేడుకన్.

క. ఆముక్తాహారంబున

నా మారుతసూతి శారదాంబుదనిచిశం

బై మెలయుమేరుగిగితి

భూమవిహారమున జనులు పొగడంగి నెగడెన్.

క. మందరధీరుడు రాఘవుఁ

డండలు గరుణించి చూచి మార్గామృతని

వ్యంధియగుప్పియము పలుకుచు

మందస్మితవదన మమర మతి యిట్లనియెన్.

చ. అనయము మీకతంబునఁ బ్రయానము నొందక యొక్కమాత్రలో

పననిధి గట్టి దాటి యనివార్యబలుండగు పంక్తి-కంధరుం

దునిమితి నెల్లరాక్షసులు ద్రుంచితి మించితి నీజగంబునన్
నినిచితి గీర్తిరాజ్యపదనిష్ఠితవృత్తి దసచ్చితిం దగన్.

౪౩. నేటినీతియు ధర్మంబును
మఱవక నాతోడికూర్చి మానక మర్మం
బెఱుకపడనీక మతి నే
మఱక సుఖంబంది యప్రమాదుల రగులన్.

౪౪. అని హితోపదేశంబులు మఱియునుం జేసి మీమీదేశంబులకు
జనుండని మూలింగప్రసంగాలపమందస్మితకరుణాతరంగితకటాక్ష
వీక్షణాదుల సంభాషించి సుగ్రీవాంగదపవనసుతాదు లగుష్టవంగ
యాధవులను విశేషణాదిరాక్షసులను వీక్షించిపిన వారలు కృత
ప్రణామములై నిజనివాసంబులకుం జనిన.

౪౫. విశ్రుతకీర్తియైనరఘువీరుడు ధర్మద మూనయాదులఁ
బ్రశ్రయధైర్యశౌర్యగణభానుఁడై నిరపాయవృత్తి వ
ణ్ణాశ్రమపాలనంబులు ప్రయత్నముతో నొనరించుచున్ సమో
పాశ్రయఁడై జగత్త్రియనిరూమకళాసన మొప్ప నేలుచున్.

౪౬. ధర్మార్థకామముల్ దమలోన నొండొంటి
బెంపుపాంపార బాసంపనీక
పంచాంగమంత్రంబు సరిపాటిదప్పక
తగుమంత్రపక్షిపాతంబు గలిగి
ప్రసాదముఖగుణాప్రసాదప్రయోగంబు
నేయుచుం దస్థుల శ్రీఁ దసచ్చి
శక్తిసిద్ధిత్రయ సంపాద్య భప్రయఁడై
విశ్రాంతిపడవ్వర్గవినులు డగుచు

౪౭. సంచితప్రవృద్ధి సత్తాంగముల మించి
చతురుపాయయు క్తివితతి నొంది

యాశాశ్చవ్యసనములందు సంగతి లేక

యేలె ధరణి ధాఢువేశ్వరుండు.

మ. నిరతిశయానుభావమును నీతియు ధర్మపదైకనిష్ఠయున్

వరగుణగౌరవంబు సనవద్యచరిత్రము సద్వివేకమున్

నిరుపమభావశక్తియును నీతిబలంబును జూచి తమ్మునిన్

భరతుని యశావరాజ్యమున బట్టము గట్టి నరేంద్రున్ డిమ్ములన్.

ఉ. నీతియుఁ దాను సంగజవశీకృతుడై వివిధోపభోగముల్

వీతివిచారుడై యనుభవించుచు నుండియు సప్రమాదుడై

భూతలభారమంతయు బ్రభూతబలంబునఁ దాల్చి సంతత

ఖ్యాతి మహోదయంబు దనరారఁగ రాఘవుఁ డొప్పె నెంతయున్.

*

*

*

*

సంపూర్ణము.

చింతామూలము సంతయుఁ జూపి వ్రాసి మనకిచ్చినయెను. పింగలి మా నానా
 శృంగిలవాళక్తి చూపుటకును అంగభావయందలి సుప్రసిద్ధవలలనుబోలినవలలు
 కొంచెముగానైనను అంగ్రకపులు రచించియుండిగని తెలుపుటకును మనరమైనను
 క్తిపైమైన కళాపూర్ణోదయమునువచనరూపముగావ్రాయించి అంగ్రలోకమునకుఁజూప
 బుద్ధివోడమనందున దీనినివచనములో వ్రాయుటకుఁ దగినపండితుని కొఱ కన్పేషించు
 చుంటిని. కృష్ణమండలములోని తొమ్మిదిగానిమందలి యున్నతపాతకాలలో నాంగ్ర
 పండితులుగానున్న బ్రహ్మకీర్తి వేదుల నూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు 1917 సంవత్స
 రము పొంగింధ్రమున మాకార్యస్థానమున శ్రేణిగా నున్న ఆకొండి వ్యాసనారాయణ
 గారి మూలమున నాకు దర్శన మిచ్చిరి. అప్పుడు నాయుద్యమమును వారితో మనవి
 చేసితిని. అందుకు వారు సంతసించి నాయుద్యమమునకు తోడ్పడెద మని నెలనిచ్చి
 నందున కళాపూర్ణోదయము నొకపరిచిని తెప్పించి వారి కిచ్చితిని. దానిని వారు
 వచనములోనికి మార్చి 1918 సంవత్సరమున నాకిచ్చిరి. అప్పుడు వారిని
 సత్కరించితిని. దీనిసర్వస్వామ్యపు (కాపీరైట్) హక్కు నాకు చెందియున్నది.
 కాగితములకు కలుపుకాల మగుటచే కొలఁదిప్రతులు మాత్రమే ముద్రింపఁబడినవి. మూల
 గ్రంథమున ప్రస్తావనలు కొన్నియిక్కలంబునకు రుచింపనివిగా నున్నవి. వాటిని

తూత్రము మృదువుతప్పకుండు నటు వ్రాయించి
సరియైన వచనమున వ్రాయించితిని. అంధ్రలోక
రచయిత బోలిన భవత్కారముగల అంగవవల రె

నిష్ఠయున్

కమున్

తమ్మునిన్

స్కరి డిమ్ములన్.

అల్

వలయువారు ఈక్రిందివారికి వ్రాసిన బహుళములు.

అదుడై

చిత్తపు వేంకటనరసింహారావు

ప్రొఫైటర్, వి. వి. కళాశాల.

రాజమహేంద్రవరం

